

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ประเมินได้ค้นคว้าพร้อมทั้งนำเสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ ที่ประกอบด้วย ความหมาย ความมุ่งหมายและความสำคัญของการประเมินโครงการ รูปแบบของการประเมินโครงการ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วย ความหมาย ความสำคัญ แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม โครงการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิธีดำเนินการ แบบจำลองชิป (CIPPIest Model) ประกอบด้วย การประเมินโดยใช้แบบจำลองชิปเพสต์ การประเมินบริบท การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินครั้งนี้โดยแบ่งเป็น 4 ส่วนสำคัญดังนี้

1. แนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ
 - 1.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 1.2 ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ
 - 1.3 ความจำเป็นของการประเมินโครงการ
 - 1.4 รูปแบบของการประเมินโครงการแบบ CIPPIest
2. แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.1 ความหมายคุณธรรมและจริยธรรม
 - 2.2 คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน
 - 2.3 การดำเนินงานเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน
3. บริบทของโรงเรียนบ้านโนนศิลา
4. โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านโนนศิลา
5. แนวคิดการจัดทำคู่มือ
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 6.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1.แนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการ

1.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

ก่อนที่จะให้ความหมายของการประเมินโครงการ จะนำเสนอความหมายของคำสองคำ คือ โครงการกับคำว่า การประเมินโดยคำว่า “โครงการ” มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

นิตา ชูโต (2536) กล่าวว่า การประเมินโครง การหมายถึง กิจกรรมการเก็บรวบรวม ข้อมูลการวิเคราะห์ความหมายข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการการหาแนวทางวิธีการปรับปรุงจัดการ เกี่ยวกับโครงการและการหาผลที่แน่ใจว่าเกิดจากโครงการเพื่อเป็นการเพิ่มคุณภาพและประสิทธิภาพ ของโครงการให้ดียิ่งขึ้น

เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542) ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง ลักษณะ ของงานที่ไม่ประจำ เป็นงานที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของสถานการณ์ในสังคม จะต้องรีบดำเนินการให้ เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ภายในระยะเวลาและงบประมาณที่ระบุไว้อย่างแน่นอน

สุวิมล ติรกานันท์ (2550) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง แผนย่อยที่เป็นแผนปฏิบัติการ และถูกจัดทำขึ้นในลักษณะเป็นรูปธรรมมีความชัดเจนในระดับที่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ได้

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2551) ได้ให้ความหมายว่า หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิด สารสนเทศ (เชิงคุณค่า) เพื่อช่วยให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพ

สมคิด พรหมจ้อย (2552) กล่าวว่า การประเมินเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศ เพื่อช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้าของโครงการหรือ แผนงานตลอดจนพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการหรือแผนงานนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด

เชาว์ อินโย (2553) ได้ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของ แผนงานซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ มีการกำหนดทรัพยากรใน การดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

สรุปได้ว่า โครงการ หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่เป็นส่วนย่อยของแผนงานที่กำหนดไว้ อย่างเป็นระบบ มีการกำหนดระยะเวลา ทรัพยากรในการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน เพื่อให้บรรลุ เป้าหมายตามที่ต้องการ

คำว่า “การประเมิน” มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

พิสนุ พองศรี (2550) ได้กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินใจคุณค่า ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยการนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด

เชาว์ อินโย (2553) ได้กล่าวว่า การประเมินหมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสิน คุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมา

เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้น ๆ ว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของการบริหารจัดการ

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553) ให้ความหมายของการประเมินไว้ว่า หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่าง ๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยการเปรียบเทียบผลที่วัดได้กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้

สรุปได้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยนำสารสนเทศที่ได้มาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจกำหนดทางเลือกที่เหมาะสม และเป็นแนวทางในการประเมินต่อไป

จากความหมายของโครงการและการประเมินที่กล่าวมา เพื่อที่จะนำไปสู่ความหมายของการประเมินโครงการได้มีผู้ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

Worthen and Sander (1987) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่าเป็นการพิจารณาคุณค่าของสิ่ง ๆ หนึ่งประกอบด้วยจัดหาสารสนเทศ เพื่อตัดสินคุณค่าของแผนงาน ผลผลิต กระบวนการหรือการบรรลุวัตถุประสงค์หรือการพิจารณาศักยภาพของทางเลือกต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

Stufflebeam and Shinkfield (1990) กล่าวถึง การประเมินโครงการว่าเป็นกระบวนการบรรยายเก็บรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับเป้าหมายการวางแผนการดำเนินการและผลกระทบ เพื่อนำไปเป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อสร้างความเชื่อถือ และเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจในสถานการณ์ของโครงการ

เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2546) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง การใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริง และเชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการเพื่อการตัดสินใจว่าโครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไรหรือเป็นการค้นหาว่าผลของกิจกรรมที่วางไว้ในโครงการประสบความสำเร็จตรงตามวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

สุวิมล ตีรกานันท์ (2550) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน เพื่อให้ได้สารสนเทศที่สามารถใช้ในการพิจารณาดำเนินงาน ซึ่งจะทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างทันท่วงที

เชาว์ อินโย (2553) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าโดยการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลจากชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการจัดเก็บข้อมูลที่ใช้ในการดำเนินโครงการ โดยผ่านกระบวนการวิเคราะห์ให้ได้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจคุณค่าเกี่ยวกับโครงการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการที่ถูกต้องอย่างมีระบบมีความสำคัญมากทั้งนี้เพราะโครงการในระดับต่าง ๆ ผู้บริหารต่างให้ความสนใจกับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและความสำเร็จของโครงการ ซึ่งต้องอาศัยการประเมินโครงการที่ถูกต้องมากกว่าความคิดเห็นส่วนบุคคล การประเมินโครงการจึงเป็นส่วนหนึ่งในวิธีการต่าง ๆ แก่ผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการโดยมีผู้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความมุ่งหมายของโครงการสรุปดังนี้

Knox (1972) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเฉพาะ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อแสดงให้เห็นถึงเหตุผลที่ชัดเจนของโครงการอันเป็นพื้นฐานที่สำคัญของการตัดสินใจว่าลักษณะใดของโครงการมีความสำคัญมากที่สุด ซึ่งจะต้องทำการประเมินเพื่อการหาประสิทธิผลและข้อมูลชนิดใดที่จะต้องเก็บรวบรวมไว้เพื่อการวิเคราะห์
2. เพื่อรวบรวมหลักฐานความเป็นจริงและข้อมูลที่จำเป็น เพื่อนำไปสู่การพิจารณาถึงประสิทธิผลของโครงการ
3. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเท็จจริงต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การสรุปผลของโครงการ
4. เพื่อการตัดสินใจว่าข้อมูลหรือข้อเท็จจริงใดที่สามารถนำมาเอาไปใช้ได้

Rossi and Freeman (1982) กล่าวถึงการประเมินโครงการว่ามีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคะแนนถึงคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
4. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดี ข้อจำกัดของโครงการเพื่อเป็นการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ
5. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ได้มากน้อยเพียงใด

รัตน์ บัสนธ์ (2540) กล่าวว่า ความมุ่งหมายของการประเมินโครงการมีอยู่ 4 ประการ คือ

1. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการวางแผนในโครงการ
2. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่นำมาใช้ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการ
3. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศที่แสดงถึงความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการ
4. เพื่อการหาข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ ที่แสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของโครงการ

สำราญ มีแจ้ง (2543) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการทางการศึกษามีความสำคัญ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้เห็นว่าจุดประสงค์ของการดำเนินงานนั้นเหมาะสมและเป็นไปได้เพียงใด การดำเนินงานหรือโครงการใด ๆ จะต้องมีการกำหนดจุดประสงค์ของการดำเนินงานการประเมินจะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องดำเนินโครงการนี้และการดำเนินงานนั้นมีความเป็นไปได้เพียงใด
2. ทำให้ทราบว่าการทำงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่การประเมินโครงการ นอกจากประเมินส่วนอื่น ๆ แล้ว จะต้องประเมินว่าการทำงานนั้นบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่
3. กระตุ้นให้มีการเร่งรัดปรับปรุงดำเนินงาน การประเมินจะเป็นตัวกระตุ้นดำเนินงานให้มีการเร่งรัดและปรับปรุงการดำเนินงาน เมื่อพบข้อบกพร่องในการดำเนินงาน
4. ช่วยให้เห็นข้อบกพร่องในการดำเนินงานแต่ละขั้นตอนได้ชัดเจนซึ่งจะใช้เป็นหลักในการปรับปรุงการดำเนินงาน การประเมินการดำเนินงานทุกขั้นตอนจะทำให้พบข้อบกพร่อง
5. ช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ เป็นการลดความสูญเสียในการใช้ทรัพยากร ผู้ดำเนินงานบางคนบางครั้งไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ให้ดีและเต็มความสามารถ ซึ่งการประเมินจะช่วยควบคุมการดำเนินงานให้มีคุณภาพได้
6. ช่วยให้ข้อสนเทศแก่ผู้บริหารในด้านการดำเนินงาน ผู้บริหารต้องทราบข้อมูลทุกแง่มุมของผลจากการประเมิน ใช้ประกอบการพิจารณาวินิจฉัยและตัดสินใจสั่งการได้ถูกต้อง
7. ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดวิธีการดำเนินงานที่เหมาะสมในครั้งต่อไป

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน การพัฒนา การปรับปรุงงาน และการขยายหรือการล้มเลิกโครงการ สำหรับการประเมินโครงการ ครั้งนี้ผู้ประเมินได้ทำการประเมินโครงการโดยมีความมุ่งหมายเพื่อให้ได้ข้อมูลและใช้ข้อมูลสำหรับการบริหารงานโครงการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

1.3 ความจำเป็นของการประเมินโครงการ

เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์ (2541) โครงการทางสังคมที่มีการลงทุนสูงและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นเท่าใดความต้องการเทคโนโลยีในการบริหาร การวางแผนอย่างเป็นระบบและการควบคุมคุณภาพเข้าไปแทนที่การดำเนินการที่ยุ่งเหยิง และแก้ปัญหาแบบวันต่อวันเพื่อเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการทางสังคม ที่หลากหลายและสัมพันธ์กับความเป็นมนุษย์ของผู้คนในสังคมจึงเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการมากขึ้นเท่านั้น การบริการสังคมในลักษณะการบริหารโครงการโดยการแบ่งย่อยโครงการเป็นงานหรือกิจกรรมเพื่อจัดเป็นชุดงาน และหน่วยงานที่รับผิดชอบ

นั้นงานย่อยต่าง ๆ ในโครงการจะมีการจัดลำดับก่อนหลังในการทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายของโครงการ การประสานงานและควบคุมงานย่อยต่าง ๆ เหล่านี้จะดำเนินการโดยกำหนดเวลาสำเร็จ การจัดลำดับก่อนหลัง การจัดสรรงบประมาณและบุคลากรตามเงื่อนไขสภาพของการบริการทางสังคมนั้น ดำเนินการและมีความเชื่อโดยทั่วไปว่าถ้าสามารถดำเนินงานโครงการได้อย่างถูกต้องเหมาะสมตามที่ได้วางแผนไว้ก็สามารถมั่นใจได้ว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้อย่างแน่นอน ประกอบกับความเชื่อดังกล่าวมีโอกาสของความเป็นไปได้ในเชิงเหตุผลหรือในความคิดแต่ในความเป็นจริงแล้ว การดำเนินงานทางสังคม ตามที่วางแผนไว้ล่วงหน้ามีทั้งที่ประสบความสำเร็จ สมความปรารถนา และล้มเหลว การแสวงหาความเป็นจริงของผลการดำเนินงานทั้งที่เป็นความสำเร็จหรือผลบวกและผลลบหรือความล้มเหลวในการที่ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมได้ตามแผนเพื่อบ่งบอกสถานการณ์ที่แท้จริงของโครงการที่เรียกว่า “การประเมินโครงการ” จึงเป็นสิ่งจำเป็นโดยมีเหตุผลของความจำเป็นในการประเมิน ดังนี้

1. คุณภาพของโครงการต้องมีการตรวจสอบ ไม่สามารถทึกทักว่าดีไม่ดี โดยไม่มีข้อมูลหรือข้อสนเทศสนับสนุนเพื่อให้เกิดการยอมรับของสาธารณชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะหน่วยงานที่สนับสนุนด้านการเงิน ต้องการทราบผลตามโครงการว่า มีประสิทธิภาพเพียงพอกับค่าใช้จ่าย ที่ลงทุนหรือไม่ เพราะโครงการสาธารณะที่รัฐและเอกชนจัดขึ้นไม่ว่าเป็นโครงการเกี่ยวกับการศึกษา สาธารณสุข การพัฒนาสาธารณูปโภค ต่างมุ่งหวังให้โครงการนั้น ๆ ช่วยยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในสังคมให้ดีขึ้นกว่าเดิม ในความเป็นจริง ถึงแม้ว่าโครงการที่ริเริ่มจากความปรารถนาดี และมีการวางแผนในการดำเนินการเป็นอย่างดีนั้น เมื่อนำเสนอต่อสาธารณะ โครงการแต่ละโครงการยากที่จะได้รับการยอมรับว่ามีคุณภาพ โดยปราศจากความคลางแคลงใจ หากไม่มีรายละเอียดที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของโครงการสนับสนุน ไม่ว่าโครงการนั้นจะเป็นโครงการที่ริเริ่มใหม่ หรือโครงการที่มีการดำเนินการไปแล้ว (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์, 2541) ฉะนั้นความต้องการที่จะแสดงถึงคุณค่าและการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพของโครงการแต่ละโครงการ ด้วยข้อสนเทศที่ได้มาจากการค้นคว้า รวบรวม และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ ที่เรียกว่า การประเมินโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำเพื่อยืนยันความต่อเนื่องของโครงการ การปรับปรุงแก้ไขการบริหารโครงการ ตลอดจนการตัดสินใจล้มเลิกโครงการตามแต่ผลที่ได้จากการประเมิน

2. การระบุความหมายผลของโครงการและการวัดสิ่งที่ระบุถึงความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการบริการทางสังคม ซึ่งเป็นโครงการที่จัดกระทำกับมนุษย์เป็นสิ่งยุ่งยากกว่าโครงการที่เกี่ยวกับผลผลิตทางอุตสาหกรรม เนื่องจากสิ่งที่ต้องการวัดหรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่า “ตัวแปร” นั้น มีลักษณะเป็นนามธรรม และซับซ้อนไม่สามารถสังเกตได้โดยตรง ทั้งในลักษณะของคุณภาพและปริมาณ การวัดจะต้องอาศัยวิธีการ และเครื่องมือที่มีคุณภาพที่เพียงพอที่จะยอมรับว่าผลการวัดหรือค่าคะแนนที่ได้นั้น บ่งบอกถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงของบุคคล หรือสังคมเป็นผลมาจากโครงการทำให้เกิดได้จริง การกำหนดเครื่องมือสำหรับการวัดตัวแปร ด้วยวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมนั้น ขึ้นอยู่กับนัก

ประเมินจะทำความเข้าใจในความหมายของตัวแปรต่าง ๆ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเหล่านั้นกับระบบของโครงการ จนสามารถระบุได้ว่าชุดตัวแปรใดเป็นตัวบ่งชี้ (Indicator) ถึงประสิทธิภาพปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และปัจจัยผลผลิต เพื่อที่จะสะท้อนสถานภาพปัจจุบันของโครงการในขั้นตอนของการวางแผน ตัวแปรปัจจัยนำเข้า และกระบวนการจะถูกนำมาพิจารณามากยิ่งขึ้นกว่าปัจจัยผลผลิต ขณะที่การประเมินผลผลิตมุ่งที่จะชี้ให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของโครงการประสบความสำเร็จในลักษณะของชุดตัวแปรผลผลิตที่เป็นผลลัพธ์ของโครงการเทียบกับค่าใช้จ่าย และตัวแปรปัจจัยนำเข้า การประเมิน โดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักตามแนวกลุ่มนิยม (Tyler) จะมีความยุ่งยากมากหากวัตถุประสงค์ของโครงการไม่ได้เขียนในลักษณะวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมซึ่งเสนอแนะวิธีการวัด หรือให้ความหมายของตัวแปรให้เหมาะสมสำหรับการรวบรวมข้อมูล แต่เขียนในลักษณะของข้อความที่คาดหวังทั่วไป หรือนโยบายของโครงการ ซึ่งในกรณีเช่นนี้นักประเมินต้องแปลความหมายของวัตถุประสงค์เหล่านั้นให้เป็นตัวแปรที่คาดหวังจากการใช้โครงการในการบริการสังคมเพื่อกำหนดและให้ความหมายของตัวบ่งชี้หรือตัวแปรต่าง ๆ เหล่านั้น เพื่อสร้างเครื่องมือและวิธีการวัดให้มีคุณภาพในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป การกำหนดชุดของตัวแปรตลอดจนการให้ความหมายของตัวบ่งชี้ความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการเป็นการตัดสินใจเลือกใช้ข้อมูลเพื่อการประเมิน จัดเป็นขั้นตอนสำคัญของการเริ่มต้นประเมินโครงการ การพิจารณาถึงธรรมชาติและรูปแบบของตัวแปร วิธีการวัด การเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนการใช้ผลการวัดตัวแปรจะต้องพยายามลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นเนื่องจากข้อจำกัดทางการเมือง (Political Constraint) เพราะการประเมินโครงการมีผลต่อโครงการนับตั้งแต่ต้นนโยบายของสังคม ชุมชน จวบจนผู้ที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ การไม่ยอมรับชุดของตัวแปรว่า เป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพของโครงการ ความกลัวผลของการประเมินที่จะกระทบต่อฐานะของตนเองในโครงการ อาจทำให้เกิดการไม่ยินยอมหรือไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลเพื่อปกป้องตนเอง อีกทั้งการกำหนดชุดของตัวแปรจะมีความจำกัดในการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงการเกิดขึ้นของตัวแปรเหล่านั้นในลักษณะที่เป็นตัวแทนประสิทธิภาพของโครงการ ซึ่งในความเป็นจริงอาจเกิดเหตุการณ์ ที่ทำให้การบริหารโครงการผิดเพี้ยนไปจากแผนดำเนินการได้ การพยายามควบคุมการกำหนดชุดตัวแปร วิธีการวัด และการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยปลอดจากแรงกดดันทางการเมืองเป็นสิ่งที่นักประเมินต้องกระทำ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเที่ยงตรงเชื่อถือได้และมีนัยสำคัญเพียงพอในการนำมาใช้อธิบายประสิทธิภาพ และสถานภาพของโครงการที่ทำการประเมิน (เชิดศักดิ์ ไชวาสินธุ์, 2541)

3. โครงการพัฒนาคุณภาพชีวิตมนุษย์ เป็นโครงการสาธารณะซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการที่บริการให้กับประชาชนโดยไม่คิดค่าบริการซึ่งแตกต่างไปจากโครงการที่คิดค่าบริการทั่วไป ซึ่งจะเป็นโครงการในลักษณะเดียวกัน มีเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และกิจกรรม ที่คล้ายคลึงกันก่อให้เกิดการแข่งขันระหว่างกันและกัน ดังที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าเป็นระบบเสรี (Fee – Market Approach) โครงการใดที่มีประสิทธิภาพ ด้อยกว่าโครงการอื่นก็จะล้มเลิกไป โดยที่ผู้ใช้บริการจะมีการประเมินเทียบกับค่าใช้จ่ายที่

เขาต้องสูญเสียในการรับบริการ แต่โครงการบริการสาธารณะซึ่งเป็นโครงการของรัฐจะใช้ความรู้สึกหรือความเห็นของผู้ใช้บริการเป็นเกณฑ์การตัดสินใจยุติ หรือดำเนินการโครงการต่อไปเพียงอย่างเดียวไม่ได้ เพราะมีหลายโครงการที่ประชาชนที่ใช้บริการจะตัดสินใจโครงการว่าดีหรือไม่ดีได้ไม่มากนัก เช่น มีผู้ป่วยรายที่สามารถบอกความสามารถที่แท้จริงของแพทย์หรือพยาบาลได้หรือมีนักเรียนที่คนที่ประเมินคุณภาพการสอนของครูได้ถูกต้อง นอกจากนี้ ระบบตลาดเสรีไม่สามารถครอบคลุมหรือควบคุมโครงการบริการสังคมได้ เพราะประชาชนได้เสียค่าใช้จ่ายในการรับบริการของโครงการต่าง ๆ เหล่านี้ ในทางอ้อม แม้ว่าประชาชนจะมีบทบาทในการบริหารโครงการต่าง ๆ ไม่มากนักแต่องค์กรหรือหน่วยงานที่รับผิดชอบจะต้องดำเนินการอย่างรอบคอบและทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ตามที่ต้องการ ด้วยเหตุนี้การประเมินโครงการเพื่อบ่งบอกประสิทธิภาพของโครงการดี ๆ มีการดำเนินการต่อไป ยุติโครงการล้มเหลวหรือพัฒนาโครงการใหม่ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น (เชิดศักดิ์ โฆวาสินธุ์, 2541)

1.3.1 ประโยชน์ของการประเมินโครงการ

นักการศึกษาและนักประเมินที่ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับประโยชน์ของการประเมินโครงการดังนี้

Anderson and Ball (1978) ได้อธิบายบทบาทและประโยชน์ของการประเมินโครงการในด้านวัตถุประสงค์ต่าง ๆ ไว้ 6 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งได้แก่ การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นนั้นมีความจำเป็นมากน้อย หรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นสิ่งที่ต้องการสำหรับกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุนแค่ไหนรวมทั้งขนาดและขอบเขตการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วยในการนำมาประมวลสรุปตัดสินใจ สำหรับผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ซึ่งได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว (ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้) เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่า โครงการดังกล่าวยังมีความจำเป็นต้องจัดให้มีอยู่อีกต่อไปหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินโครงการได้รับผลตอบแทนคุ้มค่ากับทุนที่สูญเสียไปมากน้อยเพียงใด และโครงการที่ดำเนินการไปนั้น ก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบหรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการ ซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการได้มีการนำไปดำเนินการใช้ระยะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินในช่วงการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ โดยทำการประเมินเพื่อที่จะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ของโครงการอันได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้นั้นเมื่อมีการดำเนินโครงการไปชั่วขณะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์มาน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการ เป็นการพิจารณาว่า เนื้อหาสาระหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ลำดับขั้นตอน ของกิจกรรมเป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็ยังพิจารณาอีกว่า เนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมายผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3.3 วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่า โครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมายร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าไร ครอบคลุมหรือไม่ครอบคลุมตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่เท่าไร โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมายผู้ร่วมโครงการได้รับการเสริมแรง หรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไรทำนองนี้ เป็นต้น

3.4 สภาพแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมืองหรือทางการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการว่า ให้การสนับสนุนการดำเนินโครงการหรือไม่ อย่างไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะเช่นไร ขัดแย้งกันหรือไม่เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ทรัพยากรสนับสนุนอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินโครงการมีเพียงพอมากน้อยเพียงใด ตลอดจนกระทั่งการยอมรับหรือให้การสนับสนุนและการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทิศทางใด เหล่านี้เป็นต้น

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาความสนับสนุนโครงการสาธารณชน การเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่า แหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราจะต้องรู้ถึงแหล่งที่ให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใด ๆ ก็ตาม บางครั้งโครงการ ดังกล่าวนั้น ก็ได้รับการขัดขวางต่อต้าน ทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปได้อย่างสะดวก และวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ว่าจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่าแหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการให้มีความเป็นไปได้โดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง การได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน แต่ทว่ามีส่วนต่อโครงการ ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยาและด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2551) กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการ ดังนี้

1. ช่วยให้เป็นที่ยอมรับและเป็นที่น่าเชื่อถือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการเป็นการรับรองคุณภาพของโครงการ
2. ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง
3. ช่วยให้อุปกรณ์ซึ่งเป็นสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
4. ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถทราบได้ว่าโครงการใด มีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน ทั้งนี้เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการคัดเลือกโครงการ
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัดและปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการตลอดจนเพื่อก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ให้และผู้รับบริการ
6. ช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

สมคิด พรหมจุ้ย (2552) ได้สรุปประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้อุปกรณ์และสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการตลอดจนตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ
2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน
3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ
4. ช่วยให้อุปกรณ์เกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป
5. ช่วยให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร
6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อยและนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากประโยชน์ของการประเมินโครงการ สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ มีประโยชน์หลายประการ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินผล ตัดสินคุณค่า ซึ่งไม่เพียงแต่ชี้ให้เห็นผลสำเร็จของการดำเนินงานที่เกิดขึ้น ตามที่คาดการณ์ล่วงหน้าไว้เท่านั้น แต่บ่งชี้ให้เห็นผลกระทบของโครงการที่มีต่อบุคคล และชุมชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้การประเมินโครงการมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้บริหารโครงการที่จะบริหารให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างต่อเนื่อง หลีกเลี่ยงและขจัดปัญหาที่เกิดขึ้นขยายหรือปรับโครงสร้างให้สอดคล้องกับความต้องการของบริบทหรืออาจจะระงับโครงการถ้าจำเป็น

1.3.2 รูปแบบของการประเมินโครงการ

เชาว์ อินโย (2553) กล่าวว่า รูปแบบการประเมินโครงการ หมายถึง ร่างหรือเค้าโครงหรือกรอบความคิดที่นำมาใช้ศึกษา ค้นคว้า เก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินงานนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ รูปแบบในการประเมินมากมายหลายรูปแบบ แต่ละแบบมีแนวคิด ทฤษฎี เหตุผล และวิธีการประเมินต่างกันไป นิยมนำไปใช้เป็นรูปแบบ (Model) ในการประเมิน ในเชิงปฏิบัติจะดัดแปลงปรับปรุงแนวคิดและวิธีการให้สอดคล้องกับความเหมาะสมกับสภาพปัญหาของการประเมินแต่ละโครงการ ซึ่งรูปแบบการประเมินโครงการที่พบและนิยมใช้ดังนี้

1.3.2.1 รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Tyler Model)

แนวคิดทางการประเมินของไทเลอร์ (Tyler, 1969) จัดเป็นแนวคิดของการประเมินที่มุ่งเน้นวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้ โดยไทเลอร์มีความเห็นว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จะมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยมีขั้นตอนดังนี้

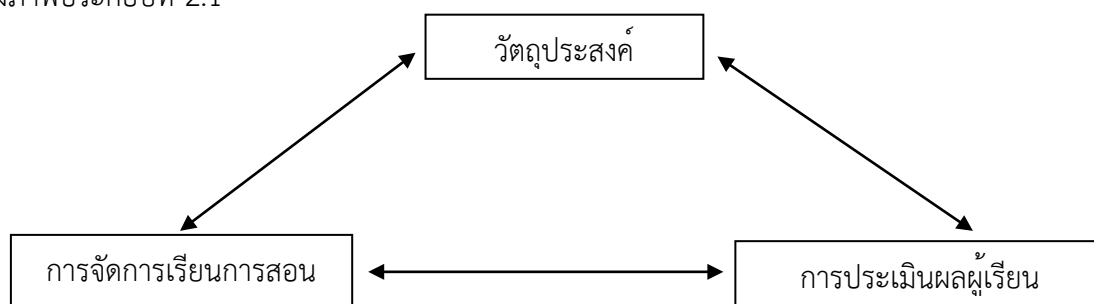
ขั้นที่ 1 มีการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ด้วยข้อความที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจง โดยบอกถึงพฤติกรรมที่ต้องการวัดในภายหลังด้วย

ขั้นที่ 2 ระบุเนื้อหาสำหรับผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ 3 เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหา

ขั้นที่ 4 ประเมินผลโครงการโดยการตัดสิน ด้วยการวัดผลทางการศึกษา

แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดในช่วงต้น ๆ ของไทเลอร์ ต่อมา ไทเลอร์ได้สร้างวงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลขึ้น ซึ่งเขียนเป็นโมเดลพื้นฐาน ดังภาพประกอบที่ 2.1

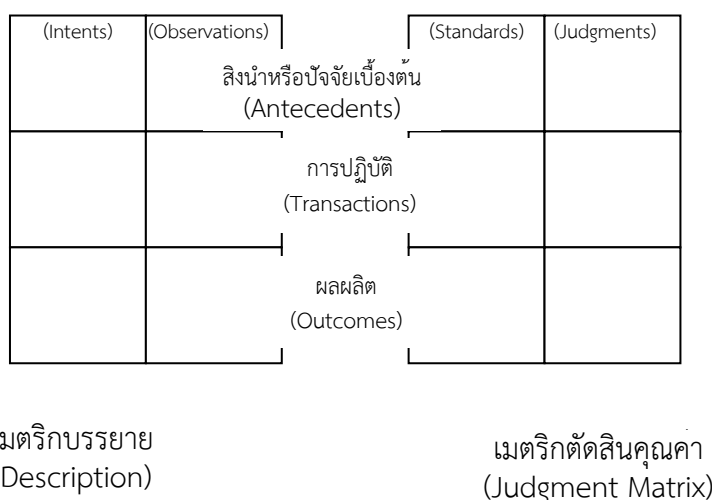
ภาพประกอบที่ 2.1 วงจรวัตถุประสงค์ของไทเลอร์ ที่มา : (Tyler, 1969)

จากภาพประกอบที่ 2.1 จะเห็นว่าหวัฏจักรจะชี้ไปยังทั้งสองทิศทางของทุกองค์ประกอบมีความหมายว่า ในการจัดการเรียนการสอนนั้น ตามทัศนะของไทเลอร์แล้ว องค์ประกอบทั้ง 3 คือ 1) วัตถุประสงค์ 2) การจัดการเรียนการสอน และ 3) การประเมินผลผู้เรียนจำต้องดำเนินการให้ประสานสัมพันธ์กันไปเสมอการประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์เป็นการเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียนสามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอน จากแนวคิดดังกล่าวสามารถนำไปสู่การประเมินโดยยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลักในการประเมินความสำเร็จของโครงการ เป็นการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ แต่โมเดลของไทเลอร์ยังมีจุดอ่อน คือ มุ่งเน้นที่วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ทำให้การประเมินขาดสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ในด้านอื่น ๆ

1.3.2.2 รูปแบบการประเมินของสเตก (Stake Model)

โมเดลการประเมินของ สเตก (Stake, 1967) เป็นโมเดลที่มุ่งเน้นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยคำนึงถึงความต้องการสารสนเทศที่แตกต่างกันของบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการในการประเมินโครงการ ผู้เกี่ยวข้องคนหนึ่งอาจต้องการทราบเกี่ยวกับความแน่นอนและสอดคล้องในการวัด เพื่อการประเมินนั้น ๆ ในขณะที่ผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ อาจต้องการทราบทิศทางการดำเนินงานของโครงการหรือผู้ใช้ผลผลิตของโครงการอาจมีความต้องการอีกรูปหนึ่ง สำหรับนักวิจัยอาจต้องการสารสนเทศที่แตกต่าง ไปจากผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพราะการประเมินนั้นเพื่อที่จะรู้เรื่องราวต่าง ๆ ของโครงการอย่างละเอียดลึกซึ้ง เพื่อนำมาประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ

สเตก ได้สร้างแบบจำลองทางความคิดเกี่ยวกับการประเมินขึ้นเรียกว่าโมเดลเคาน์เทนแนนซ์ (Stake's Countenance Model) มีโครงสร้างดังภาพประกอบที่ 2.2

ภาพประกอบที่ 2.2 โมเดลเคาน์เทนแนนซ์ของสเตก ที่มา : Stake (1967)

จากภาพประกอบที่ 2.2 จะเห็นได้ว่า สเตกได้เน้นว่าการประเมินโครงการจะต้องมี 2 ส่วน คือ การบรรยาย และการตัดสินคุณค่าในภาคการบรรยายนั้น ผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ได้มากที่สุด ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1. เป้าหมายหรือความคาดหวัง (Goals or intents) ประกอบด้วย 3 ส่วนคือ

1.1 สิ่งนำ (Antecedence) เป็นสภาพที่มีอยู่ก่อนซึ่งอาจจะเกี่ยวพันกับผลการเรียนการสอน

1.2 ปฏิบัติการ (Transactions) เป็นผลสำเร็จของการจัดกระทำงานเป็นองค์ประกอบของกระบวนการเรียนการสอน

1.3 ผลลัพธ์ (Outcomes) เป็นผลของโปรแกรมทางการศึกษา

2. สิ่งที่เป็นหรือจริงหรือสังเกตได้ (Observations) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ในสภาพความเป็นจริงมีส่วนประกอบ 3 ส่วน คือ สิ่งนำ ปฏิบัติการและผลลัพธ์ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง มิได้เป็นตัวบ่งชี้ว่าข้อมูลที่ได้มีความเที่ยง (Reliability) หรือความตรง (Validity) แต่เป็นเพียงสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าสิ่งที่ตั้งใจไว้ได้เกิดขึ้นจริงเท่านั้น

ในภาคการตัดสินคุณค่า เป็นส่วนที่จะตัดสินว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่เพียงใด นักประเมินต้องพยายามศึกษาดูว่ามาตรฐานอะไรบ้างที่เหมาะสมในการที่จะนำมาเปรียบเทียบเพื่อช่วยให้การตัดสินใจโดยทั่ว ๆ ไป เกณฑ์ที่ใช้มี 2 ชนิด คือ

1. เกณฑ์สมบูรณ์ (Absolute Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ตั้งไว้ อาจจะเกิดขึ้นก่อนโดยมีความเป็นอิสระจากพฤติกรรมของกลุ่ม

2. เกณฑ์สัมพัทธ์ (Relative Criterion) เป็นเกณฑ์ที่ได้จากพฤติกรรมของกลุ่ม ถ้าผู้ประเมินไม่สามารถหามาตรฐานที่นำมาเปรียบเทียบได้ ก็ต้องพยายามหาโครงการอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาเปรียบเทียบ เพื่อช่วยในการตัดสินใจ แบบจำลองนี้มุ่งเน้นความสอดคล้อง ความสมเหตุสมผลของเมตริก บรรยายและเมตริกตัดสินคุณค่า สำหรับความสอดคล้องนั้นมี 2 ลักษณะ คือ

1) ความสอดคล้องที่อาจเกิดขึ้น (Contingence) เป็นความสอดคล้องเชิงเหตุผล (Logical) จะพิจารณาความสัมพันธ์ในแนวตั้งตามแบบจำลองสเตก

2) ความสอดคล้องที่ปรากฏ (Congruence) เป็นความสอดคล้องที่เกิดขึ้นจริงหรือเป็นความสอดคล้องในเชิงประจักษ์ (empirical) พิจารณาความสัมพันธ์ในแนวนอนตามแบบจำลองของสเตก

ข้อดีของแบบจำลองการประเมินของสเตก คือ เสนอวิธีการประเมินเป็นระบบเพื่อจัดเตรียมข้อมูลเชิงบรรยาย และตัดสินคุณค่า มีมาตรฐานในการประเมินปรากฏชัดเจน แต่มีข้อจำกัดคือ เซลบางเซลล์ของเมตริกมีความคาบเกี่ยวกัน และความแตกต่างระหว่างเซลล์ไม่ชัดเจนซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งภายในโครงการได้

นอกจากนี้ สเตกยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักว่า ประกอบด้วยกระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

1. พุดคุยกับบุคลากรและผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
2. กำหนดขอบเขตของโครงการ
3. ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
4. ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
5. รวบรวมประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่น่าจะประเมิน
6. กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
7. คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสิน และเครื่องมืออย่างเป็นระบบ
8. สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติรวมทั้ง

ผลผลิตของโครงการ

9. เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา

10. ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง

11. เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ต่าง ๆ ตามกระบวนการที่กล่าวมาข้างต้นนั้นไม่จำเป็นต้องดำเนินการตามลำดับเสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากหรือน้อยตามควรแก่กรณี

จากแนวคิดการประเมินของสเตกเป็นการประเมินที่มีระบบมากขึ้น มุ่งเน้นการตัดสินคุณค่าของโครงการ โดยมีเกณฑ์การประเมินเป็นมาตรฐานและคำนึงถึงผู้เกี่ยวข้องจากหลายฝ่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและได้แนวทางในการพัฒนาปรับปรุงโครงการได้ดียิ่งขึ้น

1.3.2.3 รูปแบบการประเมินของอัลคิน (Alkin Model)

อัลคิน (Alkin, 1969) ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ส่วน คือ

1. การประเมินระบบ (System Assessment) การประเมินเกี่ยวกับระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมดตั้งแต่การกำหนดปัญหา การหาทางเลือกในการแก้ปัญหาการตัดสินใจเลือกทางเลือกในการแก้ปัญหา เพื่อนำมากำหนดเป็นขอบเขตจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินของโครงการ สำหรับการประเมินแต่ละส่วนของระบบนั้นอาจใช้เทคนิควิธีแตกต่างกันไป

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program planning Evaluation) เป็นการประเมินก่อนที่จะนำโครงการไปดำเนินการเพื่อศึกษาถึงโครงการที่กำหนดขึ้นมานั้น มีการวางแผนที่เหมาะสมแค่ไหนเพื่อนำไปสู่การเลือกโครงการที่เหมาะสมต่อไป ในการประเมินอาจจะกระทำได้โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องมาพิจารณาว่าการวางแผนโครงการนั้น สามารถทำให้โครงการ

บรรลุจุดมุ่งหมายตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ ทั้งนี้อาจต้องอาศัยเกณฑ์การประเมินทั้งจากภายนอกและภายใน

3. การประเมินการดำเนินการ (Program Implementation Evaluation)

เป็นการประเมินผลในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการ เพื่อที่จะนำผลจากการประเมินมาใช้เป็นแนวทางสำหรับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจใช้ในการตัดสินใจว่าข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการดำเนินการไปแล้วนั้น โครงการดังกล่าวควรจะดำเนินต่อไปในรูปแบบใดจะมีการแก้ไข ปรับปรุง หรือไม่ดำเนินการต่อไปหรือไม่ หรือยุติโครงการ ก่อนที่จะก่อให้เกิดความเสียหาย มากขึ้นหรือว่าจะดำเนินการต่อไป โดยไม่ต้องมีการแก้ไข ในการประเมินผลตามข้อนี้ นอกจากจะประเมินว่าสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในโครงการหรือไม่ แล้วยังต้องประเมินต่อไปอีกว่าผลที่ออกมานั้นมีคุณค่าหรือประโยชน์ต่อโครงการหรือไม่อีกด้วย

4. การประเมินเพื่อการปรับโครงการ (Program Improvement Evaluation)

เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจในการปรับปรุงโครงการทั้งโครงการที่กำลังดำเนินอยู่และเมื่อโครงการที่สิ้นสุดแล้วในการประเมินผลนั้นจะดูว่าโครงการที่ประเมินนั้นจะประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวในแต่ละด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบที่มีต่อโครงการอื่น เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการ

5. การประเมินเพื่อยอมรับโครงการ (Program Certification Evaluation) ใน

บางครั้งผลจากการประเมินโครงการอาจต้องนำไปใช้ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการยอมรับว่าโครงการนั้นมีความสมเหตุสมผลและเหมาะสมที่จะนำไปดำเนินการเพื่อให้เกิดผลตามเป้าหมาย

ดังนั้น ในการประเมินผลจึงจำเป็นต้องหาข้อมูลหรือสารสนเทศ เพื่อนำมาอ้างอิงในการยืนยันว่าโครงการนั้นมีความเป็นไปได้ และจะเกิดประโยชน์ ทั้งนี้ เพื่อยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องการประเมินตามแนวคิดของอัลคินนั้นเป็นการประเมินเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ โดยมีนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและเตรียมข้อมูลรวมทั้งสรุปและรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบ เพื่อช่วยให้ได้วิธีการที่บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการมีการประเมินการดำเนินงานโครงการเพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ

1.3.2.4 รูปแบบการประเมินของสคริฟเวน (Scriven Model)

Scriven (1974) ได้จำแนกประเภทและบทบาทของการประเมินเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินงาน กิจกรรม หรือโครงการใด ๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างการทำงานนั้น ๆ ผลจากการประเมินดังกล่าวนี้ สามารถจะนำไปใช้เพื่อพัฒนางานดังกล่าวได้ดีขึ้น จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง

2. การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ สิ้นสุดลง เพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ รวมทั้งนำเอาความสำเร็จหรือแนวทางที่ดีไปใช้กับงานหรือกิจกรรมอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในโอกาสต่อ ๆ ไป จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินสรุปรวมนอกจากนี้ สตรีเฟเวน ยังได้เสนอสิ่งที่ต้องประเมินสรุปรวมดังนี้

2.1 การประเมินเกณฑ์ภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของเครื่องมือใด ๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวมทั้งคุณภาพของ คุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เช่น เป้าหมาย โครงสร้าง วิธีการ ตลอดจนทัศนคติของบุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ ความเชื่อถือจากสาธารณะและข้อมูลอื่น ๆ ในอดีตที่เกี่ยวข้องกับโครงการนั้น ๆ การประเมินในส่วนนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก ข้อที่น่าสังเกต ก็คือ การประเมินเกณฑ์ภายใน จะไม่สนใจถึงผลผลิตหรือผลกระทบที่มีต่อผู้รับบริการของโครงการตัวอย่างเกณฑ์ภายในของโครงการ เช่น โครงการพัฒนาหลักสูตรก็จะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของหลักสูตร ความเหมาะสมของเนื้อหา ระบบการจัดการเรียนการสอน วิธีการให้คะแนนทัศนคติของผู้บริหารและครูที่มีต่อโครงการ เป็นต้น

2.2 การประเมินความคุ้มค่า (Pay-off Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกันกับคุณภาพของโครงการ ทฤษฎี หรือสิ่งอื่น ๆ ของโครงการ แต่เป็นการประเมิน ในส่วนซึ่งเป็นผลที่มีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบ หรือผลการปฏิบัติงานของผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ ฯลฯ การประเมินความคุ้มค่า ได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่ให้แก่ผู้รับบริการ จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก (Extrinsic criteria)

Scriven (1974) ได้กล่าวถึง การประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักนั้นไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการประเมินที่เกิดจากวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ แต่มีความหมายว่า ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลอื่น ที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ นั้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นด้วยแนวคิดดังกล่าวนี้ได้ รับคำวิจารณ์ทั้งทางสนับสนุนและไม่สนับสนุน ในทางสนับสนุนมีความเห็นว่า แนวคิดการประเมินในลักษณะนี้ทำให้นักประเมินมองผลงานในทัศนะที่กว้าง สามารถทราบผลทุก ๆ ส่วนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ซึ่งย่อมจะส่งผลดีให้การทำงานหรือในการวางแผนงานต่าง ๆ ส่วนในทางที่ไม่สนับสนุนนั้นจะมีจุดโต้แย้งหนักไปในด้านวิธีการ คือ มีความเห็นว่าในทางปฏิบัติคงยากที่จะติดตามผลการประเมิน ให้ครอบคลุมผลทุก ๆ ส่วนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ซึ่งย่อมจะส่งผลดีในการทำงานหรือในการวางแผนงานต่าง ๆ ส่วนในทางที่ไม่สนับสนุน จะมีจุดโต้แย้งหนักไปในด้านวิธีการ คือ มีความเห็นว่าในทางปฏิบัติคงยากที่จะติดตามผลการประเมินใด ๆ ที่เกิดขึ้น

ให้ครอบคลุมผลทุก ๆ ด้านที่เกิดขึ้นก็ย่อมยากที่จะกำหนดหรือระบุแนวทางที่ชัดเจนในการประเมินให้บรรลุหลักการดังกล่าวได้

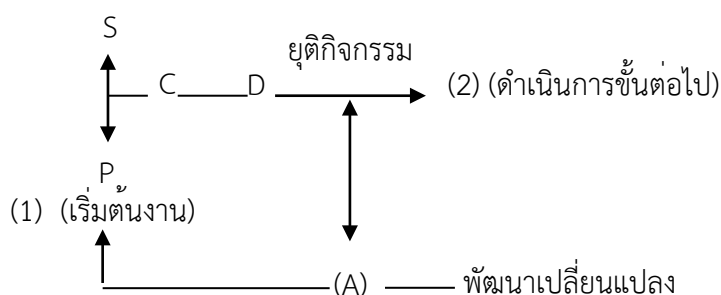
ในแนวคิดที่สนับสนุน ได้มีการนำวิธีการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักไปประยุกต์ใช้กับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการประเมินโครงการประเภทให้บริการสังคม ได้เป็นจำนวนมาก ซึ่งมักจะเป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับชุมชน มีความซับซ้อนในการดำเนินโครงการมีองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อโครงการ เช่น ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ รวมทั้งสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันไป ดังนั้นการประเมินแนวนี้ควรออกแบบการประเมินให้ยืดหยุ่นได้ เพื่อเป็นการรวบรวมสารสนเทศที่มีคุณค่าซึ่งจะช่วยให้การประเมินโครงการมีประสิทธิภาพในทางปฏิบัติและสามารถให้ข้อมูลข่าวสารที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงได้ดีกว่าการประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก

อย่างไรก็ดี การประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก มิได้หมายความว่า การประเมินจะไม่มีวัตถุประสงค์ แต่การประเมินนั้นนอกจากพิจารณาวัตถุประสงค์แล้ว ยังต้องมีการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับโครงการ โดยอาศัยพื้นฐานของการตัดสินใจอย่างมีคุณธรรม รวมทั้งการเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ด้วย โดยนักประเมินต้องมีอิสระในการเลือกเกณฑ์มาตรฐานเอง ดังนั้นนิเทศน์การประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก จึงจำเป็นต้องมีการออกแบบการประเมินให้สามารถรวบรวมสารสนเทศ ทั้งผลผลิตโดยตรง และผลกระทบอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการทั้งหมดที่มีคุณค่าต่อการตัดสินใจโครงการนั้น ๆ

จากแนวคิดของสคริปเวเนเป็นการประเมินระหว่างดำเนินการเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการปรับปรุงโครงการ การประเมินผลรวมเป็นแนวทางที่ดีกับโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน และการประเมินโดยไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักทำให้ได้ข้อมูลที่กว้างขวางขึ้น

1.3.2.5 รูปแบบการประเมินของโพรวัส (Provus Model)

Worthen and Sander (1973) ได้กล่าวถึงโมเดลการประเมินความไม่สอดคล้อง (The Discrepancy Evaluation Model) ของโพรวัส มีรูปแบบ ดังภาพประกอบที่ 2.3

ภาพประกอบที่ 2.3 การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐานตามโมเดลของโพรวัส

ที่มา : สุวิมล ติกรานันท์ (2550)

จากภาพประกอบที่ 2.3 สัญลักษณ์ที่ใช้มีความหมายดังนี้

S คือ เกณฑ์มาตรฐาน (Standard)

P คือ การปฏิบัติงานของโครงการ (Program Performance)

C คือ การเปรียบเทียบ (Comparison)

D คือ สารสนเทศที่แสดงความแตกต่าง (Discrepancy Information)

A คือ ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Alternative) ที่อาจจะเกิดขึ้นในลักษณะของการพัฒนาการทำงานของโครงการให้มีผลดียิ่งขึ้น

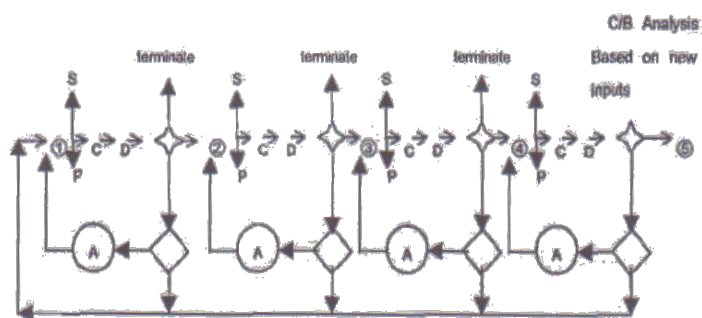
ผลของภาวะความแตกต่างระหว่าง เกณฑ์มาตรฐาน (S) กับการปฏิบัติงานของโครงการ (P) ซึ่งส่งผลทำให้เกิดสารสนเทศที่แสดงความแตกต่าง (D) นั้นสามารถนำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อดำเนินการในลักษณะอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

1. การดำเนินการขั้นต่อไป
2. กลับไปพัฒนางานเฉพาะในส่วนของขั้นตอนที่ได้ดำเนินการมาแล้ว
3. กลับไปเริ่มต้นงานหรือกิจการนั้น ๆ ใหม่ทั้งหมด
4. ยุติกิจกรรมหรือโครงการนั้น ๆ

ขั้นตอนการประเมินงานหรือกิจกรรมใด ๆ นั้น โพรวิสถือว่า การประเมินเป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับโครงการ โดยการประเมินดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการประเมินรายละเอียดของการออกแบบโครงการ ซึ่งได้แก่ การพิจารณาถึงจุดประสงค์ของโครงการ ทีมงานที่เกี่ยวข้อง วัสดุ สื่ออุปกรณ์ต่าง ๆ แผนการ กิจกรรม ตลอดจนการกำหนดผลที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ
2. ขั้นตอนการปฏิบัติและการกำหนดแผนในการดำเนินงานตามโครงการ
3. ขั้นตอนการดำเนินงานตามแผนที่กำหนด
4. ขั้นตอนการติดตามผลที่เกิดขึ้นจริงตามโครงการหรือกิจกรรมที่กำหนด
5. ขั้นตอนการพิจารณาถึงค่าใช้จ่ายของโครงการหรือกิจกรรมที่กระทำ

การประเมินในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนนั้น สามารถที่จะนำแนวคิดตามโมเดลที่โพรวิสได้พัฒนาขึ้นมาประยุกต์ใช้เพื่อดำเนินโครงการได้ทั้งสิ้นด้วยเหตุนี้ โมเดลในขั้นตอนดังกล่าวจึงได้รับการนำมาเชื่อมโยงให้ต่อเนื่องเข้าด้วยกันเป็นรูปแบบที่ขยายเพิ่มขึ้นได้ ดังภาพประกอบที่ 2.4

ภาพประกอบที่ 2.4 แบบจำลองแนวคิดการประเมินของโพรวัสในส่วนของการขยายความต่อเนื่อง

ที่มา : สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553)

จากภาพประกอบที่ 2.4 สัญลักษณ์ต่าง ๆ มีความหมายเหมือนเดิม ดังนี้

S คือ เกณฑ์มาตรฐาน (Standard) D คือ สารสนเทศที่แสดงความแตกต่าง (Discrepancy Information) P คือ การปฏิบัติงานของโครงการ (Program Performance) A คือ ทางเลือกเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Alternative) C คือ การเปรียบเทียบ (Comparison) แนวคิดการประเมินที่นำเสนอโดยโพรวสนั้นจะเห็นว่า มีความพยายามในการประยุกต์ทฤษฎีการประเมินรวมกันกับทฤษฎีการจัดการในการประเมินโครงการ โดยให้การประเมินดำเนินไปในลักษณะที่เป็นพลวัต (Dynamics) ควบคู่ไปกับการดำเนินโครงการนับว่า เป็นการประเมินเพื่อพัฒนาโครงการ และช่วยให้โครงการดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าจะต้องประสบความล้มเหลวย่างน่าเสียดาย เมื่อโครงการดำเนินไปแล้วนอกจากนั้น แนวคิดของโพรวสนั้นมีจุดเน้นที่สำคัญของการประเมิน ก็คือ การหาความแตกต่างหรือความไม่สอดคล้องกันระหว่างมาตรฐานกับการปฏิบัติโดยใช้การทำงานเป็นทีม และโดยใช้บทบาทของนักประเมินเป็นอิสระจากคณะผู้ดำเนินโครงการ ในขณะเดียวกันผู้ดำเนินโครงการจะต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการประเมิน ดังนั้นความเห็นเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างคณะผู้ประเมินกับคณะผู้ปฏิบัติโครงการ จึงต้องมีความสัมพันธ์กัน ซึ่งนับว่าเป็นเรื่องที่ยาก แต่ก็มีคุณค่ามากต่อการประเมินถ้าหากว่า สามารถดำเนินการไปตามกฎเกณฑ์หรือตามหลักฐานต่าง ๆ ได้โดยปราศจากความลำเอียงส่วนบุคคล และโดยใช้นักประเมินทำหน้าที่แต่เพียงการให้ข้อเสนอแนะที่สำคัญ คือ ช่วยกระตุ้นให้ผู้ดำเนินการได้ตัดสินใจดำเนินโครงการอย่างอิสระเท่านั้น การประเมินตามแนวคิดนี้จะต้องอาศัยหลักการที่สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน และให้ความสำคัญต่อการพัฒนา โดยมีเกณฑ์มาตรฐานที่เป็นปรนัย และมีความเป็นไปได้ควบคู่กันไป

โพรวัส ได้พัฒนารูปแบบการประเมินเพื่อมาใช้ในการประเมินผลโครงการที่รู้จักกันดี คือ การประเมินความไม่สอดคล้อง (Discrepancy Model) ซึ่งกล่าวได้ว่า จุดมุ่งหมายของการประเมิน คือ การหาข้อมูลเพื่อนำมาใช้ในการตัดสินใจโครงการว่าจะปรับปรุงดำเนินการต่อไปหรือยกเลิกโครงการ หลักการสำคัญของการประเมินตามรูปแบบของโพรวัส (Provus) สรุปได้ 3 ประการ ดังนี้

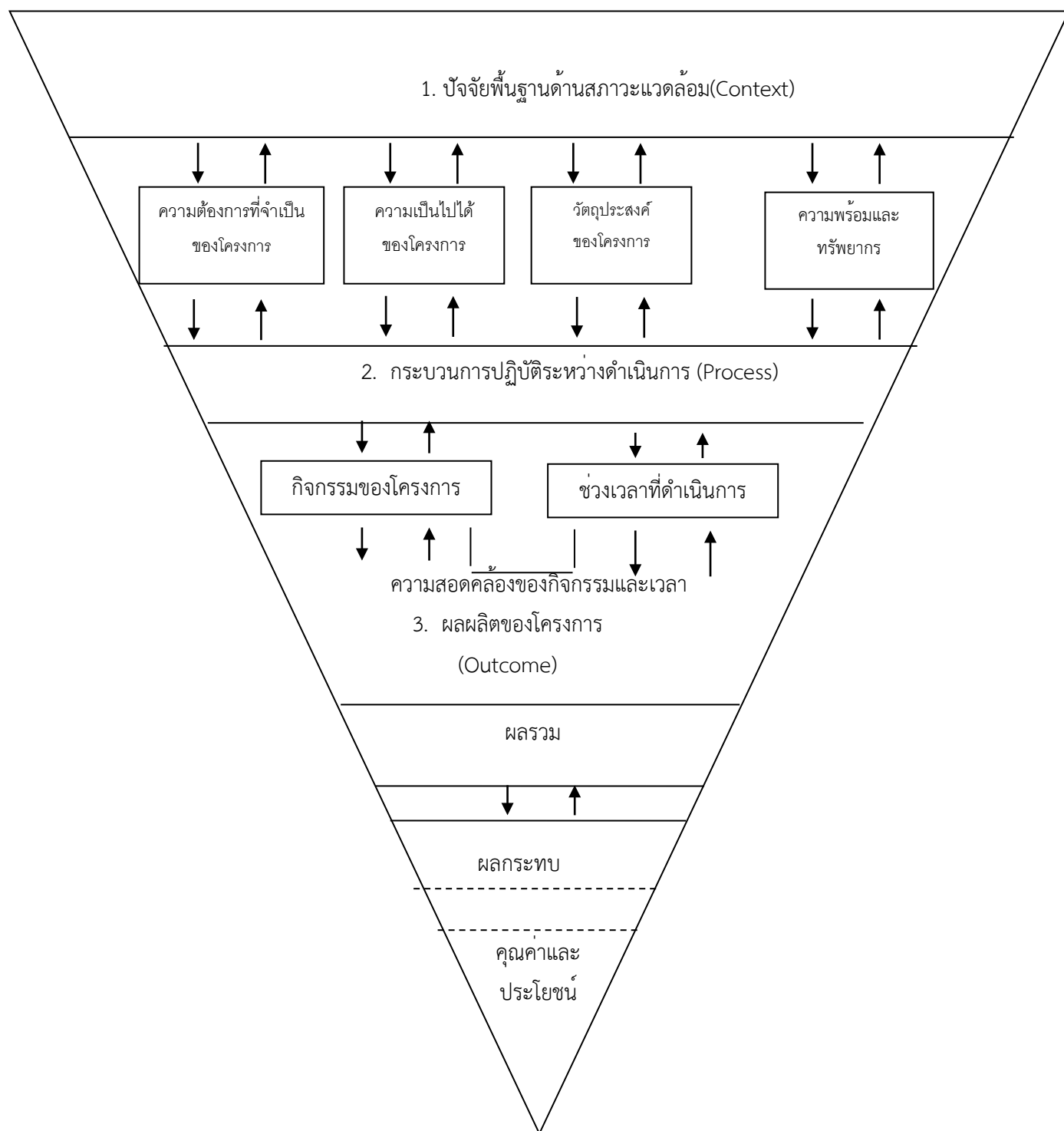
- กำหนดไว้
1. พิจารณาความสอดคล้องของสิ่งที่เกิดขึ้นจากโครงการกับมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่กำหนดไว้
 2. ระบุความแตกต่างของสิ่งที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการกับเกณฑ์หรือมาตรฐานที่กำหนดไว้
 3. ใช้ข้อมูลความแตกต่างที่อาจพบจากข้อบกพร่องของโครงการ

ขั้นตอนในการประเมินผลตามรูปแบบของโพรวัส (Provus) แบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอนตามสิ่งที่ต้องประเมินดังนี้

1. การให้นิยามของโครงการ (Program Definition)
2. การดำเนินงานโครงการ (Program Installation)
3. กระบวนการตามโครงการ (Program Process)
4. ผลผลิต (Program Product)
5. การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและกำไร (Cost Benefit)

1.3.2.6 แนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการแบบซีโป (CPO)

เยาวดี ราชย์กุล วิบูลย์ศรี (2546) กล่าวว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็น อันจะนำไปสู่การตัดสินใจความสำเร็จรวมทั้งการแก้ไขปรับปรุง พัฒนาตลอดจนการสร้าง และการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ดังนั้นกิจกรรมการประเมินโครงการจึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยพื้นฐานของโครงการตลอดจนกระบวนการปฏิบัติ ระหว่างดำเนินโครงการและผลผลิตของโครงการ ภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ ดังภาพประกอบที่ 2.5

ภาพประกอบที่ 2.5 แบบจำลองการประเมินซีโป (CPO'S Evaluation Model)

ที่มา : เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2542)

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. ----- หมายถึง เส้นแบ่งระหว่างองค์ประกอบ ซึ่งแยกกันไม่ได้ขาด
2. —————> หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบในลักษณะของการสื่อสารแบบสองอย่างครบวงจร

3. C หมายถึง Context
4. P หมายถึง Process
5. O หมายถึง Outcome

จากภาพประกอบที่ 2.5 แบบจำลองการประเมินซีโป จะเห็นได้ว่า การประเมินโครงการตามแนวความคิดของ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี นั้นประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องตามลำดับ คือ 1) ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม (Context : C) 2) กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process : P) และ 3) ผลผลิตของโครงการ (Outcome : O) เพื่อให้เข้าใจง่ายขึ้นขอกล่าวถึงองค์ประกอบแต่ละส่วนพอสังเขปดังต่อไปนี้

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ

ปัจจัยทางด้านนี้หมายถึง “บริบท” ต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพ และทางด้านจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้เป็นการประเมินสภาวะแวดล้อม หรือ “บริบท” ต่าง ๆ ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร โดยพิจารณาถึง

1.1 ความต้องการของโครงการเพื่อให้ทราบถึงความจำเป็น หรือความต้องการของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการเพื่อให้ทราบถึงโอกาสในการจัดทำโครงการ

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากโครงการ

1.4 ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุน หรืองบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ

กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการอาจจะแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการนั้น ๆ แต่สำหรับการประเมินโครงการโดยทั่วไปมีองค์ประกอบที่สำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลาโดยพิจารณาถึง

2.1 กิจกรรม (Activity) เพื่อให้ทราบว่ากิจกรรมนั้น ๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2.2 ช่วงเวลา (Timing) เพื่อให้ทราบว่า ช่วงเวลาที่จะดำเนินการโครงการทางด้านกิจกรรมนั้น ๆ มีความเหมาะสมเพียงไร มาข้อจำกัดประการใดและช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้นสามารถที่จะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

3. ผลผลิตของโครงการ

ในการประเมินผลผลิตของโครงการใด ๆ ก็ตามจึงเป็นการประเมิน สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากโครงการนั้น ๆ โดยพิจารณาถึง

3.1 ผลรวม (Overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม

3.2 ผลกระทบ (Impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้และมิได้คาดหวังไว้ด้วย

3.3 คุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่า หรือความสำคัญของผลที่ได้จากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจหรือเพื่อนำไปประยุกต์ให้เหมาะสมต่อไป

เนื่องจากรูปแบบหรือแบบจำลองการประเมินโครงการที่ได้เสนอมานี้เป็นรูปปิรามิดหัวกลับ (Inverted Pyramid) และมีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ส่วน คือ 1. บริบท (Context : C) 2. กระบวนการ (Process : P) 3. ผลผลิต (Outcome : O) โดยองค์ประกอบแต่ละส่วนดังกล่าว มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องในลักษณะของการสื่อสารแบบสองทาง อย่างครบวงจร จึงตั้งชื่อรูปแบบการประเมินโครงการที่ได้พัฒนาขึ้นมานี้ว่า แบบจำลองการประเมินซีโป (CPO'S Evaluation Model)

1.3.2.7 รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam

สตัฟเฟิลบีม Stufflebeam (อ้างถึงใน เชาวน์ อินโย, 2553) ได้นำเสนอรูปแบบการประเมินโครงการที่เรียกว่า CIPP Model โดยแนวคิดของรูปแบบการประเมินดังกล่าวแบ่งแยกระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างชัดเจน ฝ่ายประเมินทำหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหารมีหน้าที่เรียกหาและนำผลประเมินที่ได้นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องตามกรณี (เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี, 2546) สามารถเขียนเป็นโมเดลการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Worthen and Sanders, 1973) ดังภาพประกอบที่ 2.6

ภาพประกอบที่ 2.6 โมเดลพื้นฐานของสตัฟเฟิลบีม

ที่มา : เซาว์ อินโย (2553)

การประเมินตามโมเดลของสตัฟเฟิลบีมนั้น สามารถสรุปการประเมินเป็น 3 ข้อ คือ

1. กำหนดหรือระบุและบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
2. จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์และจัดสารสนเทศ เพื่อนำเสนอฝ่ายบริหาร

สตัฟเฟิลบีมและคณะได้แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินที่จะลงมือดำเนินโครงการใด มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งเพื่อพิจารณาความจำเป็นจะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation : I) การประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินโครงการ

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อ

3.1 หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น

3.2 หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ

3.3 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ

การจัดประเภทของการประเมินดังกล่าว แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุก ๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP” สิ่งที่ควบคู่กับ

การประเมินทั้ง 4 ประเภทข้างต้น ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใด ๆ ซึ่งสามารถจะแบ่งออกได้อีก 4 ประเภทเช่นเดียวกัน คือ

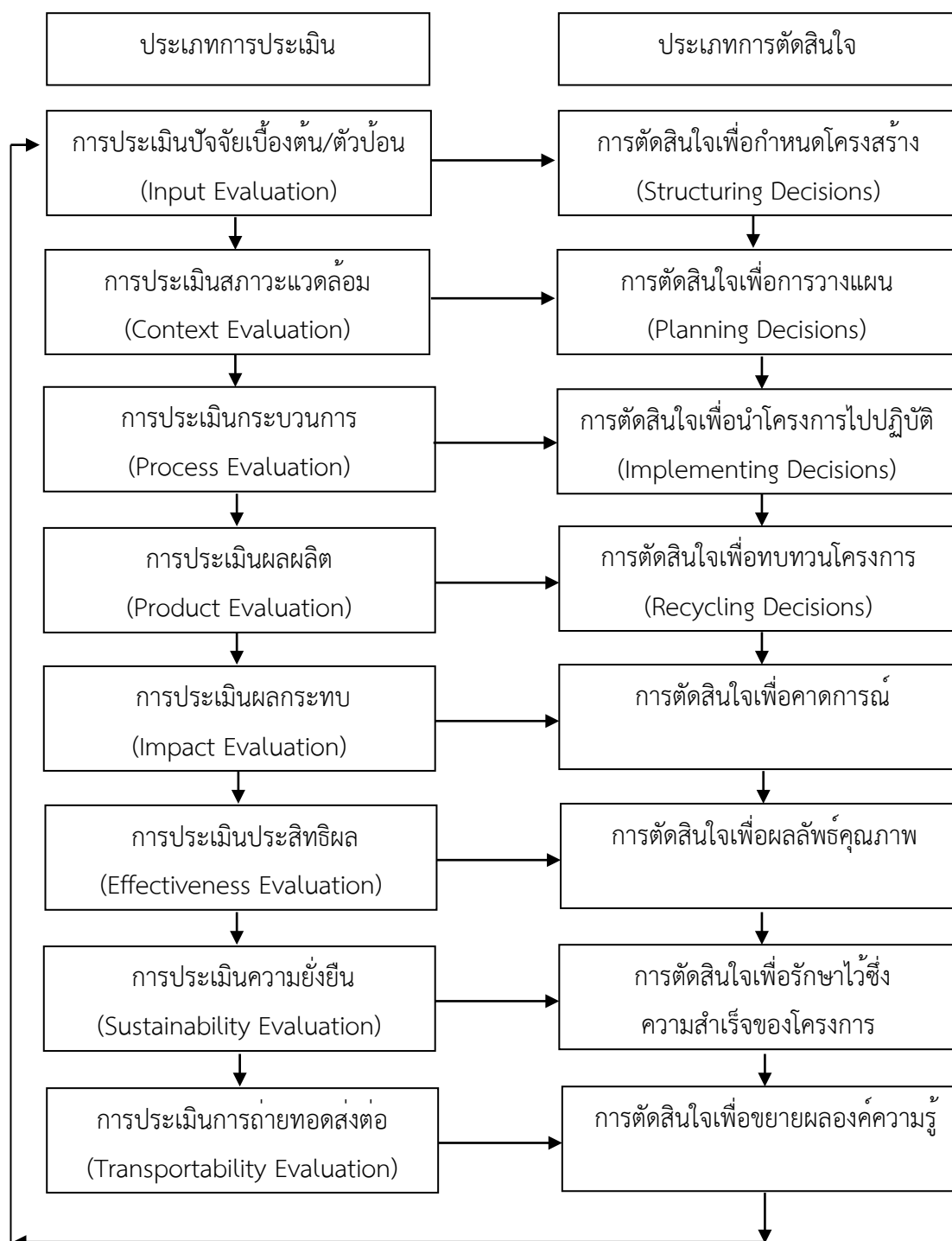
1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผน เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสถานะแวดล้อมมีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน

2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินตัวป้อน มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดโครงสร้างของแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ

3. เป็นการตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดและเพื่อปรับปรุงแก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด

4. การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้น มีบทบาทหลักคือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติ ยกเลิก หรือขยายโครงการ ในช่วงเวลาต่อไป

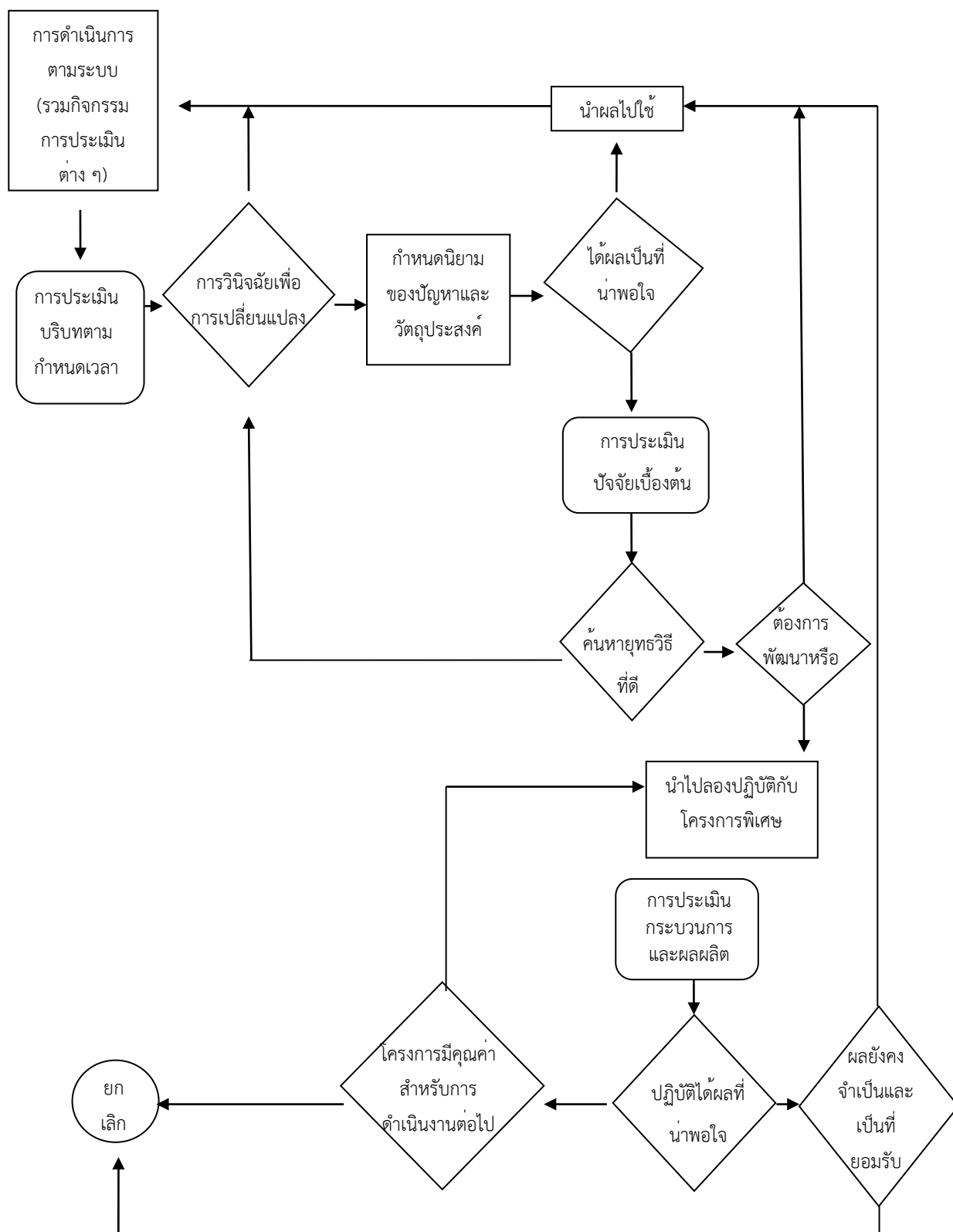
จากแนวคิดของศิริชัย กาญจนวาสี (2554) ได้เพิ่มประเด็นการประเมิน เป็น CIPPIest เพิ่มประเมินผลกระทบ ประเมินประสิทธิภาพ ประเมินความยั่งยืนและประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ จากแนวคิดและเป้าหมายของการประเมินตามทีสตัฟเฟิลบีมได้เสนอมานั้นก็เพื่อประโยชน์ต่อการตัดสินใจจะต้องเอื้ออำนวยต่อการนำไปตัดสินใจ ดังภาพประกอบที่ 2.7

ภาพประกอบที่ 2.7 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจและประเภทของการประเมินตามโมเดล
ของสตฟเฟิลบีม

ที่มา : ปรับปรุงจาก เยาวดี รามชัยกุล วิบูลย์ศรี (2544)

และศิริชัย กาญจนะวาสี (2554)

ภาพประกอบที่ 2.8 โมเดลชิปในการประเมินและปรับปรุงระบบ

ที่มา : จำเนียร สุขหลาย และคณะ (2533)

จากภาพประกอบที่ 2.8 แนวคิดและรูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบของการประเมินอย่างมีระบบ (จำเนียร สุขหลาย และคณะ 2533) ดังจะพิจารณาได้จากโมเดลการประเมินที่แสดงถึงการเดินการอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับปรุงตัดสินผลทุกขั้นตอน เป็นกระบวนการประเมินที่มีประสิทธิภาพ

การประเมินตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีมเป็นการประเมินเพื่อการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เริ่มตั้งแต่ปัจจัยพื้นฐานด้านสภาวะแวดล้อม นำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อการวางแผนการประเมิน ปัจจัยเบื้องต้น นำไปสู่การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้าง การประเมินกระบวนการนำไปสู่การตัดสินใจ เพื่อกำหนดโครงการปฏิบัติ การประเมินผลผลิตนำไปสู่การตัดสินใจเพื่อทบทวนโครงการ

จากรูปแบบการประเมินโครงการที่ได้กล่าวมาแล้ว ผู้รายงานได้ตัดสินใจเลือกรายงาน การประเมินโครงการโดยใช้แบบจำลองชิป ของสตัฟเฟิลบีม มาใช้ในการประเมินโครงการส่งเสริม คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนศิลา เพราะสามารถประเมินได้ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ซึ่งมีความเหมาะสมกับยุทธวิธีประเมินโดยใช้แบบจำลองชิป ในรูปแบบของตารางของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553) และศิริชัย กาญจนวาสี (2554) ดังแสดงในตารางที่ 2.1

ตารางที่ 2.1 ยุทธวิธีการนำแบบจำลองชิป ไปใช้ในการประเมินโครงการของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ และศิริชัย กาญจนวาสี

สิ่งที่ประเมิน	การประเมินสภาพแวดล้อม	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต	การประเมินผลกระทบ	การประเมินประสิทธิผล	การประเมินความยั่งยืน	การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ
วัตถุประสงค์	1. เพื่อกำหนดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อหากกลุ่มเป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม 3. เพื่อหาเวลาและโอกาสที่สนองความต้องการ 4. เพื่อวินิจฉัยปัญหาภายใต้ความต้องการนั้น ๆ 5. เพื่อตัดสินใจว่าวัตถุประสงค์ที่เหมาะสมของโครงการควรเป็นอะไร	1. เพื่อกำหนดและประเมินสมรรถนะของโครงการ 2. หาทางเลือกยุทธวิธีในการดำเนินโครงการ 3. กำหนดการออกแบบการดำเนินการตามยุทธวิธี 4. กำหนดงบประมาณ 5. การกำหนดเวลา 6. การกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ	เพื่อหาและคาดคะเนเกี่ยวกับผลจากการดำเนินตามโครงการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1. ขั้นตอนการดำเนินงาน 2. ผลจากการดำเนินงานตามการออกแบบเพื่อที่จะหาข้อมูลและสารสนเทศในการตัดสินใจเกี่ยวกับโปรแกรมและกิจกรรมต่าง ๆ 3. เพื่อตัดสินใจกระบวนการ 4. เพื่อตัดสินใจกิจกรรมภายในกระบวนการ	1. เพื่อตัดสินใจผลผลิต 2. เพื่อหาความเกี่ยวพันระหว่างผลผลิตกับวัตถุประสงค์ของโครงการ 3. หาความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตกับสภาพแวดล้อมปัจจัยนำเข้าและกระบวนการ 4. เพื่อแปลความหมายในแง่คุณค่าของ 1-3	เพื่อศึกษาการประเมินผลกระทบเป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า สิ่งที่ได้รับผลประโยชน์ (จากโครงการหรือสิ่งแทรกแซง) ได้รับเกินไปกว่าเป้าหมายความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ความจำเป็นนั้นคืออะไรบ้าง	เพื่อการประเมินประสิทธิผลที่เกิดขึ้นเป็นการตั้งคำถามว่า โครงการหรือสิ่งแทรกแซงบรรลุตอบสนองความต้องการความจำเป็นของกลุ่มผู้ได้รับผลประโยชน์ได้อย่างไรครอบคลุมหรือไม่	เพื่อศึกษาการประเมินความยั่งยืนของผลที่เกิดขึ้น เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า แนวทางการปฏิบัติอย่าง เป็นระบบหรือเป็นทางการเกี่ยวกับการนำโครงการ ไปใช้ให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนคืออะไร คำถามดังกล่าวมุ่งพิจารณาประเมินความคงอยู่หรือความต่อเนื่องในการทำโครงการที่ประสบผลสำเร็จไป	เพื่อศึกษาการประเมินผลที่สามารถถ่ายทอดขยายผลต่อเนื่องได้ เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า มีการนำโครงการหรือสิ่งแทรกแซงที่ประสบผลไปประยุกต์หรือปรับปรุงใช้ในที่อื่น ๆ

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	การประเมินสภาพแวดล้อม	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต	การประเมินผลกระทบ	การประเมินประสิทธิผล	การประเมินความยั่งยืน	การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ
วิธีการ	โดยการใช้วิธีวิเคราะห์ระบบการสำรวจ, การสัมภาษณ์แบบทดสอบวินิจฉัยและวิธี Delphi technique	โดยการจัดอันดับคุณภาพ,การวิเคราะห์,ทรัพยากร, ยุทธวิธี, การออกแบบ, ความเป็นไปได้และในแง่เศรษฐกิจซึ่งคงใช้วิธีการวิจัยเอกสาร และจะทำการทดลองนำร่อง	โดยการกำกับ (Monitoring) และติดตามเกี่ยวกับศักยภาพอุปสรรคและความตื่นตัวในการทำงานของผู้รับผิดชอบ โดยกำหนดข้อมูลหรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจโครงการ ของกิจกรรมต่าง ๆ และโดยการอธิบาย	1. โดยการระบุการปฏิบัติการและการวัดผลสัมฤทธิ์ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ตามจุดหมาย 2. เปรียบเทียบผลกับเกณฑ์มาตรฐาน 3. แปลผลโดยการเปรียบเทียบกับเกณฑ์โดยพิจารณาทั้งด้านปริมาณและ	ศึกษาผลกระทบโดยดูจากวัตถุประสงค์	ศึกษาผลลัพธ์ทั้งด้านคุณภาพและคุณลักษณะที่พึงประสงค์	ศึกษาความคงอยู่ของกิจกรรม	ศึกษาการขยายเผยแพร่ไปยังโรงเรียนอื่น

ตารางที่ 2.1 (ต่อ)

สิ่งที่ประเมิน	การประเมินสภาพแวดล้อม	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต	การประเมินผลกระทบ	การประเมินประสิทธิผล	การประเมินความยั่งยืน	การประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ
ความสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจ	1. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับสภาพที่จะจัดทำโครงการ 2. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายเพื่อให้บรรลุถึงสิ่งที่ต้องการ 3. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหา 4. เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนเปลี่ยนแปลงความต้องการและแสวงหาการตัดสินใจพื้นฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์	เพื่อเลือก 1. แหล่งความช่วยเหลือ 2. ยุทธวิธีในการแก้ปัญหา 3. รูปแบบและกระบวนการเพื่อสร้างกิจกรรมและการตัดสินใจพื้นฐานในการดำเนินโครงการ	กระบวนการที่กระทำจริงอย่างต่อเนื่องและโดยการอธิบายกระบวนการที่กระทำจริงอย่างต่อเนื่องและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่คาดหวังไว้ 1. เพื่อดำเนินการและจัดเกลารูปแบบและกระบวนการ 2. เพื่อการควบคุมโครงการ	คุณภาพเพื่อการตัดสินใจว่าจะดำเนินการต่อแก้ไขปรับปรุงหรือยกเลิกกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ	เพื่อคาดการณ์เชิงบวกและสิ่งที่ต้องปรับปรุง	เพื่อดูผลลัพธ์เชิงคุณภาพ	ดูความสำเร็จที่ยั่งยืน	มีการขยายผล

จากตารางที่ 2.1 แสดงยุทธวิธีการแบบจำลองชิปของสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ไปใช้ ในการประเมินโครงการ เป็นรูปแบบจำลองที่ทำการประเมินอย่างครอบคลุมตั้งแต่วัตถุประสงค์ ปัจจัยนำเข้า หรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการดำเนินงาน ตลอดจนผลผลิตของโครงการ ซึ่งผลของการประเมินสามารถนำไปเป็นข้อมูลให้กับผู้บริหารใช้พิจารณาในการตัดสินใจ ว่าโครงการควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงส่วนไหนบ้าง จึงทำให้โครงการมีประสิทธิภาพสูงสุด

จากรูปแบบการประเมินที่กล่าวมา สามารถแบ่งรูปแบบการประเมินเป็น 3 กลุ่ม คือ รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ รูปแบบของ Tyler และรูปแบบของ Cronbach รูปแบบการประเมินที่ยึดการตัดสินใจคุณค่า ได้แก่ รูปแบบของ StakProvus และรูปแบบของ Scriven และรูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจ ได้แก่ รูปแบบของ Stuttlebeam รูปแบบของ Alkin รูปแบบของ Welch และรูปแบบของ Hammond ดังนั้น รูปแบบการประเมินจึงหมายถึงกรอบความคิดที่จะนำมาใช้ในการศึกษา ค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ จากชุดกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบประกอบ การตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินงานนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่

1.3.2.8 ขั้นตอนการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการมีขั้นตอนเช่นเดียวกับการประเมินสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้เห็นว่าควรเป็น 8 ขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อนระหว่าง หรือสิ้นสุดโครงการก็ตาม และถ้ามีการประเมินงานประเมินโครงการด้วยก็จะเป็น 9 ขั้นตอน คือ เป็นการตรวจสอบผลการประเมินนั่นเองในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 8 ขั้นตอน อาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ เช่น บางขั้นตอนอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้าง ตามลักษณะของโครงการที่จะประเมินและปัจจัยอื่น ๆ บางขั้นตอนก็มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันบางขั้นตอนก็อาจยุบรวมกันได้ บางขั้นตอนก็อาจสลับกันได้ ฯลฯ เป็นต้น เพียงแต่ปรับให้เป็นการประเมินโครงการ สำหรับสาระโดยสรุปของขั้นตอนทั้ง 8 มีดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดการประเมิน และศึกษาวิเคราะห์โครงการพร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การจะประเมินสิ่งใดหรือประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องศึกษาแนวคิดการประเมินโครงการและสาระที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นก็ต้องศึกษาวิเคราะห์โครงการที่จะประเมินและแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ทั้งจากเอกสาร บุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปนำไปกำหนดเป็นวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน และพัฒนาตัวชี้วัดในขั้นตอนต่อไป โดยยังไม่ลงมือทำอะไรเป็นหลักเป็นฐาน จะเริ่มลงมือเขียนหรือปฏิบัติการเตรียมการประเมินโครงการเบื้องต้น ในขั้นที่ 2 ต่อไป

2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินและตัวชี้วัดในขั้นตอนนี้นำผลสรุปจากการศึกษาของขั้นตอนที่ 1 มากำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินที่ชัดเจนคงที่แล้วก็จะเป็นตัวตั้งให้นำไปพัฒนาตัวชี้วัด ซึ่งวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินอาจได้จากวัตถุประสงค์โครงการรูปแบบการประเมินความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน

หรือผู้ว่าจ้างหรือผู้บังคับบัญชาหรือผู้ร้องขอ ฯลฯ ให้ประเมินประสบการณ์ของผู้ประเมินเองหรือได้จากการร่วมกันกำหนดของผู้เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยอาจได้จากหลาย ๆ แหล่งร่วมกันก็ได้

การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ถ้าจะให้สะดวกรวดเร็วแบบอาหารถึงสำเร็จรูป ก็สามารถใช้รูปแบบการประเมินที่กำหนดประเด็นการประเมินมาให้แล้วก็ได้ เช่น รูปแบบ CIPP และรูปแบบของ Kirkpatrick เป็นต้น แต่ก็ต้องประเมินให้ครบตามข้อกำหนดของรูปแบบ คล้ายกับต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดของรูปแบบ คล้ายกับต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบหรือกฎหมายที่กำหนดเข้าทำงานง่ายตอนแรกแต่อาจยุ่งยากตอนหลัง ซึ่งจากประสบการณ์ พบว่า นักประเมินที่ชำนาญมักจะไม่ใช่รูปแบบการประเมินเพราะจะทำให้มีความยืดหยุ่นน้อย

เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินแล้วก็จะใช้เป็นกรอบในการเลือกพัฒนาหรือสร้างตัวชี้วัด ซึ่งในทางปฏิบัติตัวชี้วัดสำหรับการประเมินโครงการยังมีไม่เพียงพอ หรือไม่ตรงกับโครงการที่จะประเมิน ผู้ประเมินจะต้องพัฒนาด้วยการปรับให้สอดคล้องกับโครงการที่จะประเมินหรือสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งตัวชี้วัดที่ได้จะเป็นตัวตั้งในการกำหนดเกณฑ์ค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) แหล่งข้อมูล เครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น ถ้าตัวชี้วัดไม่ชัดเจนพอก็จะส่งผลต่อการเตรียมงานในขั้นต่อไปได้ บางครั้งต้องกลับมาปรับตัวชี้วัดใหม่ก็มี

3. การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี)

คำว่าเกณฑ์ในที่นี้ หมายถึง เกณฑ์การตัดสิน ส่วนค่าน้ำหนัก หมายถึงระดับความสำคัญของประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด ซึ่งยิ่งเกณฑ์มีความละเอียดและค่าน้ำหนักสอดคล้องกับสภาพโครงการเท่าไร สารสนเทศจากการประเมินก็ยิ่งครอบคลุมชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น แม้จะต้องแลกกับความยุ่งยากบ้างก็ตาม เช่นเดียวกับความละเอียดของจอภาพ เครื่องรับโทรทัศน์ โทรศัพท์หรือจอคอมพิวเตอร์ที่มีรายละเอียดเป็นพิกเซล (Pixel) ยิ่งจำนวนพิกเซลมากก็ยิ่งชัดมากแต่ราคาก็สูงขึ้น

ในการกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักนั้น อาจแยกได้เป็น 4 ระดับ เรียงตามลำดับความละเอียดจากน้อยไปหามาก คือ ตั้งแต่ไม่กำหนดเกณฑ์ตัดสินเลย มีแต่เกณฑ์ในการตัดสินเพียง 2 ระดับ คือ ผ่านกับไม่ผ่าน มีเกณฑ์ตัดสินเพียง 2 ระดับ และกำหนดค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดและสุดท้ายคือเกณฑ์ตัดสินมากกว่า 2 ระดับ และมีค่าน้ำหนัก

4. การกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน

เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ตัวชี้วัด เกณฑ์ และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) แล้วนำมารวมกันเป็นกรอบแนวคิดการประเมิน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ประเด็นการประเมินกับตัวชี้วัด ถ้าจะให้ละเอียดยิ่งขึ้นก็กำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักโดยเกณฑ์อาจจะกำหนดไว้มากกว่า 2 ระดับ

จากสาระหรือองค์ประกอบสำคัญของกรอบแนวคิดของการประเมิน จะนำไปสู่การกำหนดขอบเขตการประเมินที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล และอาจกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น พื้นที่ เวลา และแนวทางการเก็บข้อมูล ฯลฯ เพิ่มเติมได้ตามต้องการ

5. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล

การประเมินต้องตัดสินใจผลจากสารสนเทศที่เก็บมาได้ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ซึ่งโครงการแต่ละโครงการจะมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันมาก จึงยากที่จะใช้เครื่องมือของผู้ที่สร้างหรือพัฒนาไว้ได้ อย่างน้อยก็ต้องนำมาปรับบ้าง ยกเว้นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีมาตรฐานเหมือนกันมาปรับใช้ได้เลย ส่วนเครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต มักจะต้องปรับหรือสร้างใหม่เสมอ เมื่อสร้างแล้วถ้าเป็นไปได้ก็ควรพัฒนาหาคุณภาพของเครื่องมือด้วย

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเตรียมปฏิบัติการประเมิน ตามขั้นตอนที่ 1 – 5 เป็นการศึกษาและเตรียมการจะประเมิน ส่วนขั้นตอนนี้เป็นการเริ่มปฏิบัติจริงในภาคสนาม โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น สอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ถ้าเป็นกรณีข้อมูลเชิงคุณภาพก็อาจใช้เทคนิคต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น การสัมภาษณ์กลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation)

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินโครงการจะง่ายกว่าการวิจัย เพราะมักจะใช้สถิติพื้นฐานง่าย ๆ เช่น จำนวนนับ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน อาจจะมีที่ยากขึ้นบ้างก็คือสถิติที่ใช้ทดสอบ ซึ่งมักจะเป็นการทดสอบที (t-test) และสถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ เช่น การหาค่าความเที่ยงตรง หรือสูตรอัลฟาของครอนบัค (Cronbach) เป็นต้น

8. การเขียนรายงานการประเมิน

รายงานการประเมินโครงการที่สมบูรณ์ จะมีโครงสร้างคล้ายกับรายงานการวิจัย หรือวิทยานิพนธ์คือมีส่วนนำ ส่วนที่เป็นเนื้อหา 5 บท และส่วนท้าย ซึ่งจะเป็นภาคผนวกต่าง ๆ ข้อแตกต่างที่สำคัญก็คือการรายงานการประเมินจะเสนอแก่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการมากกว่าเผยแพร่แก่บุคคลหรือหน่วยงานทั่วไป เหมือนกับรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้การเขียนรายงานการประเมินจะต้องอาศัยความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าช่วย เพื่อจูงใจหรือโน้มน้าวให้ผู้เกี่ยวข้องนำผลการประเมินไปใช้จริง อย่างไรก็ตามในกรณีโครงการขนาดเล็กหรือมีความเร่งด่วนอาจเขียนรายงานการประเมินโครงการโดยสรุป ไม่ต้องมีโครงสร้างสมบูรณ์เช่นเดียวกับการวิจัยชั้นเรียนที่อนุโลมให้เขียนหน้าเดียว หรือเพียง 5 – 10 หน้าก็ได้

9. การประเมินงานประเมินโครงการ

การประเมินงานประเมินโครงการหรืองานประเมินอื่น ๆ ยังมีน้อยมาก แต่ในขณะนี้เห็นว่าควรจะนำเสนอไว้ในลักษณะการตรวจสอบคุณภาพของรายงานการประเมิน ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อเป็นการกระตุ้นหรือเร่งรัดให้การประเมินโครงการมีคุณภาพมาตรฐานที่สูงขึ้นถึงแม้ในปัจจุบันจะยังมีการประเมินโครงการน้อย แต่คาดว่าในอนาคตจะต้องมีการนำไปใช้กันมากขึ้น

1.4 รูปแบบของการประเมินโครงการแบบ CIPPIest

1. รูปแบบการประเมิน CIPPIest

รูปแบบการประเมิน CIPPIest คือ ส่วนปรับขยายของรูปแบบการประเมิน CIPP โดยปรับขยายการประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ออกเป็นการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation) การประเมินประสิทธิผล (Effectiveness Evaluation) การประเมินความยั่งยืน (Sustainability Evaluation) และการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อ (Transportability Evaluation) ของสิ่งที่ได้รับการประเมินซึ่งมักได้แก่โครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงต่าง ๆ โดยส่วนขยายของมิติการประเมินที่เพิ่มขึ้นนี้มีความหมายครอบคลุมรวมถึงการประเมินผลผลิตเดิมและการประเมินผลลัพธ์นั่นเอง ทั้งนี้ความหมายของมิติการประเมินที่เพิ่มขึ้น พิจารณาได้จากการตั้งคำถามการประเมิน (Evaluation Questions) แต่ละมิติ (มาเรียม นิลพันธุ์, 2553) ดังนี้

1.1 I (Impact) การประเมินผลกระทบ เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า สิ่งที่ได้รับผลประโยชน์ (จากโครงการหรือสิ่งแทรกแซง) ได้รับเกินไปกว่าเป้าหมายความต้องการที่จะได้รับการตอบสนองตามความต้องการ ความจำเป็นนั้นคืออะไรบ้าง คำถามนี้ชี้ให้เห็นว่าไม่ว่าสิ่งที่ได้รับเกินไปกว่าที่กำหนดไว้นั้นจะเป็นไปในทางบวกหรือทางลบก็ล้วนแต่เป็นผลกระทบทั้งสิ้น

1.2 E (Effectiveness) การประเมินประสิทธิผลที่เกิดขึ้นเป็นการตั้งคำถามว่า โครงการหรือสิ่งแทรกแซงบรรลุตอบสนองความต้องการความจำเป็นของกลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์ได้อย่างครอบคลุมหรือไม่

1.3 S (Sustainability) การประเมินความยั่งยืนของผลที่เกิดขึ้น เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า แนวทางการปฏิบัติอย่างเป็นระบบหรือเป็นทางการเกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้ให้ประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนคืออะไร คำถามดังกล่าวมุ่งพิจารณาประเมินความคงอยู่หรือความต่อเนื่องในการทำโครงการที่ประสบผลสำเร็จไปใช้ รวมถึงวิธีการในการรักษาไว้ ซึ่งความสำเร็จของโครงการดังกล่าว

1.4 T (Transportability) การประเมินผลที่สามารถถ่ายทอดขยายผลต่อเนื่องได้เป็นการประเมินโดยตั้งคำถามว่า มีการนำโครงการหรือสิ่งแทรกแซงที่ประสบผลไปประยุกต์หรือปรับปรุงใช้ในที่อื่น ๆ หรือไม่

จะเห็นว่ามิติการประเมินที่เพิ่มขึ้นทั้ง 4 ด้าน จากการขยายการประเมินผลผลิตตามรูปแบบการประเมิน CIPP เดิมนั้น แท้ที่จริงก็คือ การประเมินในส่วนที่สตัฟเฟิลบีม เรียกว่า “ผลลัพธ์” (Outcomes) ของโครงการนั่นเองเพียงแต่เป็นการจำแนกและตั้งคำถามการประเมินให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้นวิธีการนำรูปแบบการประเมิน CIPPIest ไปใช้ จึงยังคงมีลักษณะเช่นเดียวกับการใช้รูปแบบการประเมิน CIPP เนื่องจากรูปแบบการประเมินแบบ CIPPIest Model เป็นรูปแบบการประเมินที่ครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านรวมทั้งยังมีเหตุผลและเป็นระบบ ไม่นับการวิเคราะห์จุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการประเมินโครงการเป็นกระบวนการตัดสินใจคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์เพื่อตัดสินใจจัดทำ ระบุ ปรับปรุง ขยายผลหรือยกเลิกโครงการซึ่งสามารถใช้รูปแบบการประเมินโดยตรงหรือคิดรูปแบบขึ้นเองก็ได้ รูปแบบการประเมินโครงการ สร้างจากแนวคิด ทฤษฎี ประสบการณ์ หรือจินตนาการเพื่อถ่ายทอดให้เข้าใจง่าย และนำไปสู่การปฏิบัติได้ ในขณะนี้มีไม่น้อยกว่า 32 รูปแบบ ในการประเมินโครงการสามารถประเมินได้ตั้งแต่ก่อนดำเนินโครงการ ด้วยการประเมินที่สำคัญ ๆ เช่น การประเมินความต้องการจำเป็น ความพร้อม ความเป็นไปได้และปัจจัยด้านทรัพยากรต่าง ๆ การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ ต้องทำในระหว่างการนำโครงการสู่การปฏิบัติโดยการประเมินความก้าวหน้าหรือประเมินกระบวนการ และการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการต้องทำเมื่อโครงการเสร็จสิ้นแล้ว โดยประเมินผลต่าง ๆ เช่น ผลผลิต ผลลัพธ์และผลกระทบส่วนขั้นตอนในการประเมินโครงการที่สำคัญ มี 8 ขั้นตอน คือ การศึกษาแนวคิดการประเมินและโครงการพร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน การสร้างและพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานการประเมิน ซึ่งแต่ละขั้นตอนอาจปรับให้เหมาะสมกับโครงการที่จะประเมินได้

2.แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

2.1 ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรม

2.1.1 ความหมายของคุณธรรม

คำว่าคุณธรรม มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กันในทรรศนะของผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศได้ให้ความหมายต่าง ๆ กัน ดังนี้

ประกาศรี สหอำไพ (2544) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม หมายถึง หลักธรรมที่สร้างความรู้สึกลึกซึ้งชอบชั่วดีในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตอยู่ในขั้นสมบูรณ์เต็มเปี่ยมไปด้วยความสุขความยินดี

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) ได้กล่าวถึง ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพของคุณงามความดี

Barhart (1995) ได้ให้ความหมายของคุณธรรมว่า ระบบของแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับความประพฤติที่ดี

Lowe (1999) ให้ทรงคนว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่สังคมยึดถือเป็นข้ออ้างอิง

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่ทุกคนเห็นว่าดีงามถูกต้อง มีประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น ที่เกิดจากจิตใจของทุก ๆ คน เป็นสิ่งที่สังคมควรประพฤติปฏิบัติมีลักษณะเป็นความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ เป็นสิ่งบอกถึงความเจริญและความเสื่อมของสังคม สังคมที่เจริญจะมีคนที่มีคุณธรรมอยู่มาก มีคุณธรรมสูงมากปฏิบัติตนไม่ให้เบียดเบียนทั้งตนเองและผู้อื่น

2.1.2 ความหมายของจริยธรรม

คำว่าจริยธรรม มีผู้ให้ความหมายต่าง ๆ กันในทรงคนของผู้ทรงคุณวุฒิในประเทศ และผู้ทรงคุณวุฒิต่างประเทศได้ให้ความหมายต่าง ๆ กัน ดังนี้

โกศล มีคุณ (2540) ได้สรุปว่า จริยธรรมหมายถึง การประพฤติปฏิบัติชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อก่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรืองและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

บุญมี แทนแก้ว (2541) ได้อธิบายความหมายของจริยธรรมไว้ 2 ลักษณะ คือ จริยธรรมในความหมายกว้าง ๆ อาจจะรวมไปถึงค่านิยม (Value) คือ สภาพหรือการกระทำบางประการที่เราเชื่อถือยึดมั่นถือมั่น เพื่อจะได้บรรลุวัตถุประสงค์ของสังคม หรือตัวเราเองในฝ่ายดี เช่น ความซื่อสัตย์สุจริตและอื่น ๆ และจริยธรรมในความหมายอย่างแคบ หมายถึง “ศีลธรรม คุณธรรม” อันเป็นธรรมที่ควรประพฤติ (Positive side) เช่น เบญจศีล เบญจธรรม หิริ โอตตัปปะ อิทธิบาท 4 กุศลกรรมบถ 10 และอริยมรรคมีองค์ 8 เป็นต้น

ราชบัณฑิตยสถาน (2546) สรุปความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง “ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม”

พล แสงสว่าง (2547) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า “จริยธรรม” “จริย” รากศัพท์เดิมมาจาก “จร” แปลว่า เดิน หมายถึง “ทางเดิน” เมื่อใช้กับคนคือ “ทางเดินของชีวิต” หรือ “แนวทางดำเนินชีวิต” เมื่อรวมกับคำว่า “ธรรม” ก็หมายถึง “แนวทางดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง”

Hogan (1993) ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า เป็นระบบของกฎเกณฑ์ สร้างขึ้นเพื่อชี้แนะพฤติกรรมสังคม หรือ พฤติกรรมระหว่างบุคคล

Good (1998) อธิบายความหมายของจริยธรรมว่า การปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์หรือมาตรฐานของความประพฤติที่ดีถูกต้องดีงาม

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางหรือหลักการที่นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ส่งผลให้ตนเองและสังคมมีความเจริญงอกงาม

2.1.3 ประเภทของคุณธรรมและจริยธรรม

นักการศึกษาหลายท่านได้จัดประเภทของคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2540) ได้แบ่งลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมและจริยธรรมไว้เป็น 4 ประเภท คือ

1. ความรู้สึกเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้ในสังคมนั้นเกี่ยวกับการกระทำชนิดใดดีควรกระทำ ชนิดใดเลวควรงดเว้น ลักษณะและพฤติกรรมใดเหมาะสม ความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และพัฒนาการทางสติปัญญา ความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา ส่วนใหญ่เด็กจะเริ่มเรียนรู้ตั้งแต่เกิด โดยเฉพาะในช่วงอายุ 2 – 10 ปี จะได้รับการปลูกฝังค่านิยมนี้เป็นพิเศษ

2. ทศนเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกชอบไม่ชอบเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่าง ๆ มากน้อยเพียงใด ทศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสิ่งนั้น แต่บุคคลบางคนในสถานการณ์ปกติอาจมีทศนคติแตกต่างไปจากค่านิยมของสังคมก็ได้ ทศนคติเชิงจริยธรรมมีความหมายกว้างกว่าความรู้เชิงจริยธรรม เพราะรวมเอาความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ทศนคติเชิงจริยธรรมจึงมีคุณสมบัติที่จะทำให้ทำนายได้แม่นยำกว่าความรู้เชิงจริยธรรม

3. เหตุผลเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลดังกล่าวโดยให้ทราบเหตุจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำบางอย่างอาจขัดกับความรู้สึกของบุคคลส่วนใหญ่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

4. พฤติกรรมเชิงคุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบ หรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎหมายหรือค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมที่สังคมยอมรับ เช่น การให้ทาน การเสียสละเพื่อส่วนรวม และช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น พฤติกรรมที่สังคมไม่ยอมรับ เช่น การโกงสิ่งของเงินทองหรือคะแนน การขโมยและการกล่าวเท็จ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางดีและทางเลวของบุคคลจะส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

ประสาธ อิศรปริดา (2547) ได้แบ่งคุณธรรมและจริยธรรมตามระดับพัฒนาการของเด็กออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักตนเอง
2. คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสังคมหมู่เล็กได้

3. คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลเข้าสู่สังคมใหญ่ได้
4. คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักกฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ
5. คุณธรรมและจริยธรรมซึ่งมุ่งให้บุคคลรู้จักสัจธรรมอันเป็นธรรมะสูงสุด

สมบูรณ ศาลยาชีวิน (2544) ได้กล่าวว่า พฤติกรรมคุณธรรมและจริยธรรมประกอบด้วย ลักษณะต่าง ๆ เหมือนกับพฤติกรรมโดยทั่วไป โดยได้แบ่งองค์ประกอบทางพฤติกรรมจริยธรรมออกเป็น 3 ประการ คือ

1. องค์ประกอบด้านความคิด (Cognitive) คือ ความสามารถในการตัดสินใจพิจารณาว่าอะไรถูกต้อง ไม่ถูกต้อง อะไรดี อะไรชั่ว ด้วยการใช้อยุติธรรมและเหตุผล

2. องค์ประกอบด้านอารมณ์หรือความรู้สึก (Affective) คือ ความนิยม ศรัทธา พอใจที่จะทำความดี ความศรัทธาในธรรมะ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมาจากการพร่ำสอนของพ่อแม่

3. องค์ประกอบด้านจริยธรรม พฤติกรรมทางจริยธรรม (Moral Conduct) เช่น การปฏิบัติตามศีล 5 โดยปกติแล้วการปฏิบัติจะสืบเนื่องมาจากอิทธิพลขององค์ประกอบทั้ง 2 ประการที่กล่าวมาแล้วแต่อาจมีการกระทำบางอย่าง ซึ่งตกอยู่ภายใต้สถานการณ์ที่ยั่วยู่หรือบีบคั้นให้บุคคลต้องกระทำ และตกอยู่ภายใต้พลังจิตของบุคคลด้วย ผู้ที่มีพลังจิตเข้มแข็งย่อมชนะสิ่งที่ยั่วยู่ได้

สรุปได้ว่า ประเภทของคุณธรรม จริยธรรม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทสร้างความเจริญแก่ตนเอง ประเภทสร้างความสัมพันธ์ และประเภทสร้างความเจริญแก่สังคมประเทศชาติ

2.1.4 ความสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องช่วยกันแก้ปัญหาในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม รวมทั้งปัญหาเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน เพื่อประเทศชาติจะได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว การปลูกฝังและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมซึ่งมีความสำคัญต่อประชาชนและประเทศมาก ดังจะเห็นได้จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงต้องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เป็นสมบัติของคนไทยทั้งประเทศ มีพระราชดำรัสในพิธีบวงสรวงสมเด็จพระบรมมหาราชวัติราชเจ้า ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 สรุปความว่า คุณธรรมที่ทุกคนควรจะศึกษาและน้อมนำมาปฏิบัติมีอยู่ 4 ประการ คือ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547)

1. การรักษาความสัจ ความจริงใจ ต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัจจะ ความดีนั้น
3. การอดทน อดกลั้น และอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัจสุจริต ไม่ว่าด้วยเหตุผลประการใด

4. การรู้จักละวางความชั่ว ความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อยของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

คุณธรรมทั้ง 4 ประการนี้ หากแต่ละคนพยายามนำมาประพฤติปฏิบัติและเผยแพร่ โดยทั่วกันแล้ว จะช่วยให้ประเทศชาติบังเกิดความสุขร่มเย็น และมีโอกาสที่จะปรับปรุงพัฒนาให้มั่นคง ก้าวหน้าต่อไปได้ดังประสงค์

การแก้ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชนพลเมือง ให้เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ นั้นจะต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนพลเมืองนั่นเอง เพราะการให้การศึกษา นอกจากจะฝึกทักษะแล้วยัง เป็นการสอนจริยธรรมด้วย กล่าวคือกระบวนการของการศึกษา ครอบคลุมถึงการเลือกค่านิยม และการปลูกฝังค่านิยมที่ต้องการในสังคมด้วย นอกจากนี้เป้าหมายของการจัดการศึกษามุ่งให้คนมีทั้งความรู้และความดี เป็นกำลังในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

รัฐบาลเห็นความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังและส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม จึงได้กำหนด แนวทางการจัดการศึกษา ด้านคุณธรรมและจริยธรรม ไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติและหลักสูตร ในแผนการศึกษาในทุกระดับ เช่น สำนักงานพัฒนาคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ (จิตประสงค์ ขาวเจริญ, 2542) ได้จัดตั้ง สำนักงานพัฒนาคุณธรรมขึ้น เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2530 โดยมีนโยบายที่จะ พัฒนาคุณธรรมเร่งพัฒนาคุณธรรม การศึกษาพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน การปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม เพื่อบ่มบ่มพัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีคุณธรรมโดยเฉพาะในเรื่องความกตัญญู ความ รับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสะอาด ความซื่อสัตย์สุจริต การประหยัด รวมทั้งการใช้ชีวิตที่ เรียบง่าย พร้อมทั้งส่งเสริมกิจกรรมสร้างสรรค์ความรู้ความเข้าใจและการกำหนดแนวทางของการปฏิบัติ ที่ถูกต้อง ที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมและส่งเสริมให้สถานศึกษาอบรมโดยสอดแทรกคุณธรรมใน กิจกรรมการเรียนการสอนอยู่เสมอและดำเนินกิจกรรมเสริมหลักสูตรในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาได้ประพฤติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาปลูกฝังพัฒนาคุณธรรมค่านิยมที่พึงประสงค์

สรุปได้ว่า การปลูกฝังและการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนั้น มีความสำคัญต่อ การพัฒนาประเทศเป็นอย่างยิ่ง เพราะการพัฒนาประเทศจะสำเร็จไปได้ต้องมีการพัฒนาเยาวชน ประเทศให้มีการศึกษา และมุ่งพัฒนาให้เยาวชนของชาติมีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเยาวชนในวันนี้จะเป็น ผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า ดังนั้นผู้มีส่วนรับผิดชอบ จึงควรตระหนักในการปลูกฝังและส่งเสริมด้านคุณธรรม จริยธรรมให้แก่เยาวชน เพื่อจะได้ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในสังคมได้อย่างเหมาะสม จะได้เป็นแบบอย่างที่ดี ของสังคม และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

2.1.5 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวกับการส่งเสริมคุณธรรมและจริยธรรม

ในการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นพื้นฐานการสร้างทัศนคติที่ดีให้ เกิดขึ้นด้วยเหตุผล เพื่อเสริมสร้างให้เกิดคุณลักษณะทางจิตใจ แล้วนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทางพฤติกรรม

เป็นหลักสอดคล้องกับทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญ แบ่งได้เป็น 3 แนวทาง (ประภาศรี สีหอำไพ, 2544) คือ

2.1.5.1 ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของบุคคล (Psychoanalytic Theory) กล่าวถึงจริยธรรมกับมโนธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มนุษย์อยู่ในสังคมกลุ่มใดก็จะเรียนรู้ผิดชอบชั่วดีจากสิ่งแวดล้อมนั้น จะมีลักษณะที่พิเศษของแต่ละสังคมที่เรียกว่าเอกลักษณ์เป็นกฎเกณฑ์ให้ประพฤติปฏิบัติตามข้อกำหนดโดยอัตโนมัติ คนที่ทำชั่วแล้วรู้สึกสำนึกเกิด หิริ โอตตัปปะ ละอายใจตนเองหรือว่ากลัวต่อการได้รับการลงโทษด้วยตนเอง เมื่อสำนึกแล้วพึงละเว้นไม่ปฏิบัติอีก โดยไม่ต้องมีสิ่งควบคุมจากภายนอกเป็นการสร้างมโนธรรมขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องสนใจ องค์ประกอบของลำดับขั้นในการพัฒนาทางจริยธรรม

ในลักษณะทฤษฎีเช่นนี้ บทบาทของการศึกษา คือ การพัฒนาทางจิตใจเพื่อเสริมสร้างกำลังคนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ ตามระบบเศรษฐกิจและสังคมต้องการปัจจัยที่สำคัญที่สุด ทั้งนี้การศึกษาเพื่ออบรมฝึกฝนการนำสติปัญญาไปใช้ให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้น พยายามแสวงหาจุดมุ่งหมายให้แก่ชีวิตคือความเป็นอยู่อย่างดีที่สุด หรือการมีอิสรภาพ การศึกษาจึงเป็นกิจกรรมของชีวิตตลอดชีวิต เป็นความสามารถเพื่อปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและรู้จักเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กัน

2.1.5.2 ทฤษฎีทางสังคม (Social Learning Theory) อธิบายการเกิดของจริยธรรมว่าเป็นกระบวนการทางสังคมประกิต (Socialization) โดยการซึมซับกฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากสังคมที่เติบโตมา รับเอาหลักการเรียนเชื่อมโยงกัน หลักการเสริมแรงและการทดแทนสิ่งเร้า (Stimulus) รับแนวคิดของทฤษฎีจิตวิเคราะห์เป็นรูปแบบโดยยึดถือว่า การเรียนรู้ คือ การสังเกตเลียนแบบจากผู้อื่นใกล้ชิดเพื่อแรงจูงใจ คือเป็นที่รักที่ยอมรับในกลุ่มพวกเดียวกับกลุ่มต้นแบบเพื่อเป็นพวกเดียวกันลักษณะเช่นนี้สถาบันหรือกลุ่มสังคมมีอิทธิพลต่อการปลูกฝัง และเสริมสร้างจริยธรรมโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือสถานศึกษาจะได้รับการคาดหวังจากสังคมอย่างมากในการเป็นสถาบันที่ปลูกฝังรูปแบบ และเสริมสร้างการเลียนแบบจากตัวอย่างในสังคมให้นักเรียน พึงระมัดระวังในการสอนเพราะถ้าขาดความสามารถในการอธิบายเหตุผลให้เด็กเลียนแบบใช้อารมณ์และวางอำนาจแทน จะทำให้เด็กรู้สึกเป็นศัตรูต่อผู้ควบคุมพฤติกรรมทุกระดับตั้งแต่บิดามารดา ครู ไปจนถึงตำรวจ พึงอบรมให้เด็กรู้จักรับผิดชอบชั่วดี รู้ละอายที่ทำชั่ว ให้รู้จักคิดหาเหตุผล และความสม่ำเสมอในการลงโทษและให้รางวัลเด็ก

Bandura (1997) ได้อธิบายทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมว่า พฤติกรรมทุกอย่างนอกเหนือจากปฏิกิริยาสะท้อนเบื้องต้นเป็นผลมาจากการเรียนรู้ทั้งสิ้น โดยการที่มนุษย์เรียนรู้ผลที่เกิดตามมา (Response Consequence) เป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ คือ เรียนรู้ว่าเมื่อมีเหตุการณ์หนึ่งเกิดขึ้น เหตุการณ์ใดจะเกิดตามมา หรือเมื่อกระทำพฤติกรรมใดแล้ว ผลกรรมนี้จะเกิดตามมาเป็นผลเช่นไร การที่จะเรียนความสัมพันธ์เหล่านี้ได้ ก็โดยประสบการณ์ตรง (Direct Experience) และเรียนรู้จากการสังเกต (Observation Learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงเช่น การประสบเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยตนเอง การได้รับผลที่เกิดจากการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเอง การเรียนรู้จากสังคมที่แบนดูราเน้นคือ

การเรียนรู้จากแบบอย่าง (Learning Through Modeling) โดยกระบวนการสังเกตพฤติกรรมและผลกรรมที่ตามมาจากการกระทำของผู้อื่น การได้ยิน ได้ฟังคำบอกเล่า การได้อ่านข่าวสารบันทึกของผู้อื่น ซึ่งเป็นการเรียนรู้ทางอ้อม และจะเป็นข้อมูลที่บุคคลนำมาพิจารณาสำหรับการกระทำพฤติกรรมใหม่มีในโอกาสต่อไป การเรียนรู้จากการสังเกตแบบอย่างมีกระบวนการที่เกี่ยวข้อง 4 กระบวนการคือ

1. กระบวนการใส่ใจ (Attention Process) การเรียนรู้จากตัวอย่างอาจจะไม่เกิดขึ้น ถ้าผู้สังเกตไม่ใส่ใจรับรู้พฤติกรรมที่ตัวแบบแสดง การเรียนรู้เกิดขึ้นมาเพียงใด ยังขึ้นอยู่กับความยากง่ายของพฤติกรรมที่ตัวแบบแสดงและความสามารถเรียนรู้ของผู้สังเกตด้วย

2. กระบวนการจดจำ (Retention Process) การจดจำเป็นกระบวนการสำคัญที่มนุษย์จะสามารถเก็บสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้ใช้ การจดจำนี้อาจทำในรูปมโนภาพ (Imagine) หรือ ภาษา (Verbal)

3. กระบวนการกระทำทางกาย (Motor Reproduction Process) เมื่อมนุษย์มีข้อมูลที่เป็นสัญลักษณ์อยู่ในความจำแล้ว มนุษย์จะแปลสัญลักษณ์ให้เป็นพฤติกรรมที่เหมาะสม

4. กระบวนการจูงใจ (Motivation Process) มนุษย์จะไม่แสดงพฤติกรรมการเลียนแบบไปทุกอย่าง แม้ว่าเขาจะได้เรียนรู้แล้วก็ตามมนุษย์จะเลียนแบบเฉพาะพฤติกรรมที่เขาสนใจหรือเห็นคุณค่ามากกว่า พฤติกรรมของตัวแบบที่ไม่ได้รับผลบวกหรือถูกลงโทษ ดังนั้น การให้รางวัลหรือเสริมแรงทางบวก เพื่อกระตุ้นให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมแบบเลียนแบบ

สรุปได้ว่า นักทฤษฎีส่วนมากจะยอมรับว่าจริยธรรมจะถูกปลูกฝังตั้งแต่บุคคลยังเป็นเด็กเสียส่วนมากแม้ว่าทุกคนจะประสบกับเหตุการณ์ทางสังคมที่ผันแปรเปลี่ยนไปจากเดิมอาจจะทำให้ทุกคนเปลี่ยนแปลงจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ได้ แต่นักทฤษฎีทั้งหมดยอมรับว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยเด็กมีผลกระทบต่อบุคคลได้รุนแรง และมีผลคงทนถาวรกว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยผู้ใหญ่

2.1.5.3 ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญา (Cognitive Theory) จริยธรรมเกิดจากแรงจูงใจในการปฏิบัติสัมพันธ์กับสังคม การพัฒนาจริยธรรมจึงต้องมีการพิจารณาเหตุผลเชิงจริยธรรมตามระดับสติปัญญาของแต่ละบุคคล ซึ่งมีวุฒิภาวะสูงขึ้น การรับรู้จริยธรรมก็พัฒนาขึ้น ตามลำดับ

ทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรม มีทฤษฎีต่าง ๆ ที่ปรากฏขึ้นเพื่อการจัดค่าของการพัฒนาการทางคุณธรรมและจริยธรรม ดังนี้

ประกาศรี สี่อำไพ (2544) การพัฒนาจริยธรรมของมนุษย์ของ เพียเจต์ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนจริยธรรม (ตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 2 ปี) ยังไม่เกิดจริยธรรม แต่สามารถเรียนรู้จากประสาทสัมผัสและพัฒนาการทางสติปัญญา

2. ขั้นเชื่อฟังคำสั่ง (อายุ 2 – 8 ปี) เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้ใหญ่ มีการคิดก่อนปฏิบัติตามคำสั่ง ซึ่งในขณะแรกเริ่มจะไม่คำนึงถึงเหตุผลของคำสั่งนั้น

3. ขั้นยึดหลักแห่งตน (อายุ 8 – 10 ปี) เกิดหลังความคิดพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นตามประสบการณ์ทางสังคม คลายความเกรงกลัวอำนาจภายนอก เริ่มมีความคิดเป็นของตนเองมากขึ้น

ทั้งนี้ทฤษฎีเพียเจต์ทั้ง 3 ขั้น ในการพัฒนาจริยธรรมนี้ เป็นที่ยอมรับมีผู้ศึกษาแนวทางต่อมา คือ โคลเบิร์ก ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 6 ขั้น หรือใน 3 ระดับ ดังนี้

1. ขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม ประกอบด้วย

1.1 การเชื่อฟังและการลงโทษ (2-7 ปี)

1.2 การแสวงหารางวัล (8-10 ปี)

1.3 การทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น

1.4 การทำตามหน้าที่ในสังคม

1.5 การทำตามกฎเกณฑ์และข้อสัญญา

1.6 การยึดในมโนธรรมตามหลักสากล

2. ระดับของจริยธรรม ประกอบด้วย

2.1 ก่อนเกณฑ์ (2 - 10 ปี) คือ การกระทำตามสิ่งที่ตนต้องการเป็นใหญ่ หนีการลงโทษ และแสวงหารางวัล

2.2 ตามเกณฑ์ (10 - 16 ปี) คือ การกระทำตามสังคมระเบียบ ประเพณี กฎหมาย ศาสนา มีการเลียนแบบ และทำตามเพื่อให้ผู้อื่นเห็นชอบต่อมา จึงคำนึงถึงบทบาทและหน้าที่ของตนในสังคม

2.3 เหนือเกณฑ์ (16 ปีขึ้นไป) คือ การวิเคราะห์ด้วยตนเองก่อนตัดสินใจ โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้อื่น ในส่วนที่เป็นสากลอยู่นอกเหนือกฎเกณฑ์ในสังคมของตน มีจริยธรรมในขั้นสูงสุด

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม จะเกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาของแต่ละบุคคลทางด้านร่างกาย สติปัญญาของมนุษย์ ซึ่งผู้มีวุฒิภาวะสูงก็จะสามารถรับรู้คุณธรรม จริยธรรมได้มาก และต่อเนื่องตามลำดับ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน จำเป็นจะต้องวางแผนในการสร้างเสริม และพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยและสติปัญญาของนักเรียนแต่ละช่วงวัย

สรุปจากแนวคิดทฤษฎีทางด้านพัฒนาการทางสติปัญญาด้านคุณธรรม จริยธรรมเกิดขึ้นพร้อมกับการพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา ของแต่ละบุคคลซึ่งยังมีวุฒิภาวะสูงก็จะสามารถรับรู้ และพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ได้มากและต่อเนื่องตามลำดับ ดังนั้นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของ

นักเรียนจำเป็นต้องวางแผนในการเสริมสร้างและพัฒนาให้เหมาะสมตามวัยและสติปัญญาของนักเรียนแต่ละระดับชั้น

2.2 คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่กำหนดของนักเรียนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมินผลการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรม ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษา ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของชาติใน 7 ด้าน ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546)

1. ความมีวินัย
2. ความรับผิดชอบ
3. การปฏิบัติตามหลักธรรม
4. ความซื่อสัตย์สุจริต
5. ความมีเมตตา กรุณา
6. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
7. การประหยัด

2.3 การดำเนินงานเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

1. หลักการดำเนินงานเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน

เพราะมนุษย์มิใช่เป็นเพียงสิ่งมีชีวิตที่ประกอบด้วยรูปร่างหน้าตาภายนอกที่มองเห็นได้ด้วยตาเท่านั้น แต่หากยังต้องประกอบด้วยคุณสมบัติคุณสมบัติที่สำคัญซึ่งทำให้แตกต่างไปจากสัตว์โลกทั่วไป สิ่งนั้น คือ “คุณธรรม” เพราะคุณธรรมนี้เองที่ทำให้คนเราได้ชื่อว่าเป็น “มนุษย์” อันหมายความว่า ความเป็นผู้มีน้ำใจสูง คำว่า “คุณธรรม” จึงหมายถึง ความดีงามทั้งหลายที่ฝังลึกอยู่ในสำนึกของบุคคล อาจกล่าวได้ว่าคุณธรรมเป็นสมบัติของมนุษยชาติโดยเฉพาะ

การดำเนินงานเพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรม มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างยิ่งในการบริหารสถานศึกษามัธยมศึกษา เพราะการจัดการศึกษาในระดับช่วงชั้นที่ 1 – 3 เป็นการจัดการศึกษาให้กับเด็ก ซึ่งเป็นช่วงวัยที่สำคัญของชีวิตที่พร้อมที่จะหักเหไปในทิศทางที่ดีและไม่ดีได้โดยง่าย ประกอบกับสภาพแวดล้อมทางสังคมในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากมีสถานบริการต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมาย เช่น สวนอาหารหรือภัตตาคาร สนุกเกอร์คลับ ดิสโก้เทค เกมไฟฟ้า เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิต และพฤติกรรมของบุคคลในสังคมนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง ย่อมได้รับอิทธิพลทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การสร้างภูมิคุ้มกันให้นักเรียนเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ดังที่มีผู้กล่าวไว้หลายท่าน ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2545) ได้กล่าวถึง แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 หมวด 4 ว่าด้วยแนวทางการจัดการศึกษา 24 ข้อ มีข้อที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจริยธรรม คือ ข้อ 11, 12, 18 และ 21 ดังนี้

ข้อ 11 การขยายบริการ การอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยให้กว้างขวาง โดยเฉพาะในชนบทที่ห่างไกล และชุมชนแออัดในทุกจังหวัด โดยให้สถานศึกษาประถมศึกษาทุกแห่ง ทั้งของรัฐและท้องถิ่น จัดบริการเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

ข้อ 12 จัดเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการฝึกปฏิบัติหรือการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม มีเจตคติ และพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งทางสังคม วัฒนธรรม การเมือง และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

ข้อ 18 ส่งเสริมให้ความรู้เกี่ยวกับชีวิตครอบครัว สถานศึกษา สถาบันศาสนาในชุมชน และสื่อมวลชนร่วมมือกันในการปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม และการชี้แนวทางที่ดีแก่เด็กและเยาวชนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

ข้อ 21 พัฒนาระบบการให้การศึกษาและการแนะแนวให้ครอบคลุมด้านวิชาการ อาชีพ อารมณ์ สังคม เพื่อให้ผู้เรียนเลือกเรียนตามถนัด และเรียนอย่างมีความสุข

สำนักงานคณะกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) ได้กล่าวถึง หลักปฏิบัติค่านิยมพื้นฐาน 5 ประการ คือ

1. การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียรและมีความรับผิดชอบ
2. การมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย
3. การปฏิบัติตามคุณธรรม และหลักศาสนา
4. การรู้จักประหยัด และอดออม
5. ความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดให้สถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม 8 ด้านดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย
2. ซื่อสัตย์ สุจริต
3. มีวินัย รับผิดชอบ
4. ใฝ่เรียนรู้
5. ประหยัด อยู่อย่างพอเพียง
6. ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในการทำงาน
7. สัมมาคารวะ กตัญญู กตเวทิตา
8. เสียสละ มีจิตสาธารณะ

จากรายละเอียด สรุปได้ดังนี้

1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยืนตรงเมื่อได้ยินเพลงชาติ ร้องเพลงชาติได้ และบอกความหมายของเพลงชาติ ปฏิบัติตนตามสิทธิและหน้าที่

ของนักเรียนให้ความร่วมมือ ร่วมใจในการทำงานกับสมาชิกในห้องเรียน เข้าร่วมกิจกรรมที่สร้างความสามัคคี ประองตอง และเป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนและชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ ปฏิบัติตนตามหลักของศาสนาและเป็นตัวอย่างที่ดีของศาสนิกชน เข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์ตามที่โรงเรียนและชุมชนจัดขึ้น ชื่นชมในพระราชกรณียกิจพระปรีชาสามารถของพระมหากษัตริย์และพระราชวงศ์ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย และเห็นคุณค่าและปฏิบัติตนตามวัฒนธรรมไทย

2. ซื่อสัตย์ สุจริต เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความเป็นจริงทั้งทางกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริง ความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ให้ข้อมูลที่ถูกต้อง และเป็นจริง ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้อง ละเอียด และเกรงกลัวที่จะทำความผิด ทำตามสัญญาที่ตนให้ไว้กับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง และครู ปฏิบัติตนต่อผู้อื่นด้วยความซื่อตรง และเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อน ด้านความซื่อสัตย์

3. มีวินัย รับผิดชอบ เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการยึดมั่นในข้อตกลง กฎเกณฑ์ และระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคม มีความตรงต่อเวลาในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันมีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยความพยายาม ความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้บรรลุตามความมุ่งหมาย โดยรู้จักหน้าที่ที่ตนต้องกระทำหรือปฏิบัติและยอมรับผลของการกระทำนั้นทั้งทางด้านผลดีและผลเสียพร้อมทั้งปรับปรุงวิธีปฏิบัติให้ดีขึ้น

4. ใฝ่เรียนรู้ เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการตั้งใจเรียน เอาใจใส่ในการเรียนและมีความเพียรพยายามในการเรียน เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ศึกษาค้นคว้า หาความรู้จากหนังสือ เอกสาร สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ แหล่งการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และเลือกใช้สื่อได้อย่างเหมาะสม บันทึกความรู้ วิเคราะห์ ตรวจสอบบางสิ่งที่เรียนรู้ สรุปเป็นองค์ความรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ ด้วยวิธีการต่าง ๆ และนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ประหยัด อยู่อย่างพอเพียง เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และเก็บดูแลรักษาเป็นอย่างดี ใช้ทรัพย์สินและสิ่งของของโรงเรียนอย่างประหยัด ใช้อุปกรณ์การเรียนอย่างประหยัดและรู้คุณค่า ใช้จ่ายอย่างประหยัดและมีการเก็บออมเงิน

6. ขยันหมั่นเพียร มุ่งมั่นในการทำงาน เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงความมานะพยายาม เอาใจใส่ต่องานด้วยความกระตือรือร้น ไม่นิ่งเฉย ให้เวลาล่วงไปโดยไม่เปล่าประโยชน์ และมีใฝ่หาค้นคว้าอุปสรรคต่าง ๆ เพื่อให้งานสำเร็จตามความมุ่งหมายหรือความต้องการ มีความตั้งใจและรับผิดชอบในการทำหน้าที่การงานด้วยความเพียรพยายาม อดทน เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย มีความตั้งใจและพยายามในการทำงานที่ได้รับมอบหมาย มีความอดทนและไม่ท้อแท้ต่ออุปสรรคเพื่อให้งานสำเร็จ

7. สัมมาการวะ กตัญญูกตเวทีตา เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย เห็นคุณค่าและปฏิบัติตามวัฒนธรรมไทย การรู้จักบุญคุณของคนหรือหน่วยงาน หรือประเทศชาติ พยายามหาโอกาสตอบแทนสนองพระคุณต่อผู้มีพระคุณเหล่านั้น

8. เสียสละ มีจิตสาธารณะ เป็นคุณลักษณะที่แสดงออกถึงการรู้จักยอมละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวมการแบ่งปันแก่คนที่ควรให้กำลังกาย กำลังทรัพย์ และกำลังสติปัญญาตามความสามารถ รู้จักช่วยพ่อแม่ ผู้ปกครอง และครูทำงาน อาสาทำงาน ช่วยคิด ช่วยทำ และแบ่งปันสิ่งของให้ผู้อื่น รู้จักการดูแล รักษาทรัพย์สินสมบัติและสิ่งแวดล้อมของห้องเรียน โรงเรียนชุมชน เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ของโรงเรียน

ประกาศรี สีสื่อไฟ (2544) ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า ได้ให้แนวคิดเอาไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมในการจัดการศึกษาด้านจริยศึกษา ผู้สอนควรปลูกฝังแนวคิดที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เกิดพัฒนาการดังต่อไปนี้

1. การยอมรับความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ตระหนักเสมอว่า ความดีที่คนขึ้นชอบยกย่อง ผลผลิตของความดีนำความสุขมาให้ (สุโข ปุณณสสุจโย)

2. คือหลักสากลในการพิจารณาสภาพการณ์ไกล สามารถนำเกณฑ์การแยกแยะความดี ความชั่ว กำหนดเป็นกฎคุณธรรมให้เป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป

3. ความเข้าใจคุณธรรมซึมซาบอยู่ในจิตใจ สร้างค่านิยมคุณธรรมที่ถูกต้อง

4. ความต่อเนื่องสัมพันธ์ของระบบที่สร้างเสริมคุณภาพ มีแก่นสารชัดเจน

5. การวิเคราะห์วิจารณ์ความประพฤติได้ ด้วยแนวทางของตนเอง

6. การตัดสินใจคุณธรรม เป็นการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรทำและไม่ควรทำ

นอกจากนี้แล้ว ประกาศรี สีสื่อไฟ (2544) กล่าวว่า จริยธรรมที่ดีควรมีพื้นฐานการจัดการที่สำคัญอีก 3 ประการ คือ

1. ความรู้เรื่องจริยธรรม (Moral Principles) ได้แก่

1.1 เริ่มจากตนเอง (Self)

1.2 การแลกเปลี่ยนผู้อื่น (Exchange)

1.3 ความสัมพันธ์ต่อเนื่อง (Relationship)

1.4 ระบบสังคม (Social System)

1.5 การใช้ประโยชน์และสัญญาประชาคม (Utility and Social Contract)

1.6 หลักมโนธรรมสากล (Universal)

2. คุณค่าทางจริยธรรม (Value Clarification) ได้แก่

2.1 การเลือกคุณค่า (Choosing)

2.2 การปฏิบัติตามคุณค่า (Acting)

3. องค์ประกอบของจริยธรรม (Moral Element) ได้แก่

3.1 ระเบียบวินัย (Discipline)

3.2 สังคม (Society)

3.3 อิสระภาพสำนึกมโนธรรมของตนเอง (Autonomy)

สมบัติ มหารส (2545) ได้กล่าวถึง การปลูกฝังจริยธรรม ว่ามโนทัศน์ทางศีลธรรมที่ควรปลูกฝังผู้เรียนได้ทราบและถือปฏิบัติ 4 ประการ คือ

1. การกระทำ ถ้าหากเราได้ตัดสินใจว่า จะทำอะไรไปแล้ว จะต้องคำนึงถึงว่า ผลของการกระทำจะไม่ขัดแย้งกับคนอื่น หรืออาจพูดได้ว่าสิ่งที่ทำได้ว่าสิ่งที่ทำนั้นจะต้องเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น

2. เหตุผล แรงจูงใจที่เราได้กระทำการใด ๆ ลงไปจะต้องเป็นการกระทำที่ชอบด้วยเหตุผล

3. ความเป็นสากล จริยธรรมเป็นหลักประพจน์ของสากลนิยมทั่วโลก ไม่ควรเปรียบเทียบหรือขัดแย้งกันว่า จริยธรรมของตนดีกว่าคนอื่น แต่ถือว่าทั่วโลกทุกเชื้อชาติ ศาสนา เขามีจริยธรรมที่ดีกันทั้งนั้น

4. การแลกเปลี่ยนจริยธรรม ในสังคมมนุษย์ที่เกิดขึ้นแตกต่างกันก็มีอุดมคติแตกต่างกัน จริยธรรมของชาติหนึ่งอาจแพร่ไปสู่จริยธรรมของอีกชาติหนึ่งได้ ถ้าชาติที่รับไปนั้นเห็นว่า เป็นสิ่งที่สมควรปฏิบัติในชาติของตน และควรที่จะอนุรักษ์ไว้เป็นมรดกสืบทอดไป

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) กล่าวว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม มีความสำคัญต่อตนเองและสังคม โดยเฉพาะครูทุกคนตระหนักและมีความรับผิดชอบทั้งด้านความประพฤติที่เป็นแบบอย่างตลอดทั้งการเอาใจใส่ดูแล ในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม เพื่อให้เด็กเป็นทั้งคนเก่ง คนดี โดยการสอนคนให้เก่งนี้ถ้าดีเฉพาะบางแง่บางมุม อาจเห็นว่าสอดคล้องต้องกับสมัยเร่งรัดพัฒนาแต่ถ้ามองให้ถี่ถ้วนรอบด้านแล้วจะเป็นการมุ่งสอนคนให้เก่งเป็นเกณฑ์ อาจทำให้เกิดจุดบกพร่องต่าง ๆ ในตัวบุคคลได้ไม่มากนักน้อยที่สำคัญก็คือ

1. จุดบกพร่องในความคิดพิจารณาที่รอบคอบและก้าวไกล เพราะใจร้อนเร่งจะทำให้เสร็จโดยเร็วเป็นเหตุให้การงานผิดพลาด ขัดข้อง และล้มเหลว

2. บกพร่องในความนับถือและเกรงใจผู้อื่น เพราะถือว่าตนเป็นเลิศเป็นเหตุให้เย่อหยิ่ง มองข้ามความสำคัญของบุคคลอื่นและมักก่อความขัดแย้งทำลายไมตรีจิตมิตรภาพ ตลอดจนความสามัคคีระหว่างกัน

3. บกพร่องในความมัธยัสถ์พอเหมาะพอดี ในการกระทำทั้งปวง เพราะมุ่งหน้าแต่จะทำให้เด่นให้ก้าวหน้า เป็นเหตุให้เห็นแก่ตัวเอาใจเอาเปรียบ

4. บกพร่องในจริยธรรมและความรู้จักรับผิดชอบชั่วดี เพราะมุ่งแต่จะแสวงหาประโยชน์เฉพาะตัวให้เพิ่มพูนขึ้น เป็นเหตุให้เกิดความผิดและความชั่วสามารถทุจริตโดยไม่สะดุ้งสะเทือน

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สังคมยอมรับว่าดี และต้องการจะรักษาไว้โดยเห็นว่าการที่คนมีคุณธรรมเป็นสิ่งที่มีความหมาย ทั้งต่อตนเองและสังคมโดยรวม ทำให้เป็นสุข สังคมร่มเย็น บังเกิดความก้าวหน้า ปัญหาสังคมมีน้อยผู้คนไม่เบียดเบียน แต่จะเกื้อกูลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การปลูกฝังคุณธรรมจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่จะต้องดำเนินการในสถานศึกษาเพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรู้สำนึกในหน้าที่ของการเป็นพลเมืองที่ดีเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีสันติสุข

3.2 หลักการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา

หลักการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในสถานศึกษา เริ่มตั้งแต่ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและเจ้าหน้าที่อื่น ๆ โดยเน้นปฏิบัติมากกว่าการจดจำเนื้อหาที่สำคัญผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย จะต้องเป็นแบบที่ดีที่นักเรียนจะยึดถือและปฏิบัติตามได้อย่างถูกต้อง เพราะจริยธรรมซึ่งนำไปสู่การมีคุณธรรมในบุคคลนั้น จะเกิดขึ้นจากความคิดรวบยอดของบุคคล ดังนั้นการได้พบได้เห็นสิ่งแวดล้อมใกล้ตัวที่ดี นับว่ามีส่วนสำคัญยิ่ง ในการปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นแก่นักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) เพื่อให้การปลูกฝังนักเรียนในสถานศึกษาที่ทำการดำเนินการตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดหลักการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน จะต้องปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ควบคู่ไปกับความรู้
2. ทุกระดับ/โครงการภายในสถานศึกษาสามารถปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้
3. บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแบบอย่างที่ดี เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
4. การร่วมคิดร่วมทำของบุคลากรทุกฝ่าย ช่วยให้การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนได้ผล

5. การที่นักเรียนได้คิด ปฏิบัติ และมีความพึงพอใจในงาน กิจกรรมและเหตุการณ์ต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันจะช่วยให้เด็กได้พัฒนาลักษณะนิสัยและคุณธรรมของตนเอง

6. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมควรคำนึงถึงหลักการทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและความแตกต่างระหว่างบุคคล

7. การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมต้องทำอย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนา

8. การติดตามและประเมินผลต้องทำอย่างมีระบบทั้งจากผู้อื่นและโดยตนเอง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้ให้หลักการจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่นักเรียนที่เหมาะสม มีดังนี้

1. แนวทางการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม คือ
 - 1.1 จัดสถานศึกษาและสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนคุณธรรมและจริยธรรมอย่างสืบเนื่องสม่ำเสมอ
 - 1.2 ให้นักเรียนได้เห็นตัวอย่างทางคุณธรรมที่หลากหลายโดยให้ครูและให้เจ้าหน้าที่ทุก ๆ คนในสถานศึกษาประพฤติปฏิบัติตนเป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมตามหน้าที่ของตนโดยสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย
 - 1.3 ดำเนินการอบรมสั่งสอนนักเรียนทั้งนอกและในห้องเรียนให้ประพฤติปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และหน้าที่ของนักเรียนอย่างสม่ำเสมอสืบเนื่องไม่ขาดตอน
 - 1.4 กิจกรรมการส่งเสริมการจัดจริยธรรมภายนอกสถานศึกษาให้สัมพันธ์กับภายในสถานศึกษา
 - 1.5 กำหนดระเบียบสถานศึกษาในเรื่องต่าง ๆ ตามหลักธรรมและดำเนินการให้นักเรียนถือปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ
 - 1.6 ส่งเสริมการสอนจริยธรรมในห้องเรียน ให้มีทั้งการเรียนทฤษฎีและปฏิบัติ
 - 1.7 ส่งเสริมให้การสอนแทรกคุณธรรม จริยธรรม ในการสอนวิชาต่าง ๆ และจัดกิจกรรมทุกอย่างของสถานศึกษา
 - 1.8 ส่งเสริมการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้คิดให้มากที่สุดเมื่อมีโอกาส
 - 1.9 จัดกิจกรรมเพื่อยกย่องชมเชย เมื่อนักเรียนปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม
 - 1.10 จัดให้มีอุปกรณ์การเรียนการสอนจริยธรรม กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมตามความเหมาะสม
 - 1.11 ส่งเสริมให้นักเรียนประเมินผลงาน การปฏิบัติตน แล้วนำผลการประเมินไปปรับปรุงเพื่อพัฒนางาน และพัฒนาตนต่อไป
 - 1.12 จัดให้มีการประเมินผล และเสนอผลการจัดการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
 - 1.13 จัดกิจกรรมกระตุ้นให้นักเรียนตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมที่มีต่อตนเองและสังคม
 - 1.14 ส่งเสริมให้นักเรียนคิดวิเคราะห์คุณธรรมที่ทำให้งานสำเร็จผล
 - 1.15 ให้นักเรียนมีโอกาสสำรวจตัวเอง และเลือกแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนให้มีคุณธรรม จริยธรรม ตามที่ต้องการ
 - 1.16 จัดให้มีการประสานงานกับผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ

2. คุณลักษณะของครูที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม คือ

- 2.1 เป็นแบบอย่างที่ดี
- 2.2 เป็นกัลยาณมิตร มีน้ำใจ ให้กำลังใจและเสริมแรงนักเรียนให้พัฒนาตน
- 2.3 ใฝ่หาความรู้ทางธรรม และจิตวิทยาอยู่เสมอ
- 2.4 ทำงานอย่างมีหลักการและมีระบบ
- 2.5 มีความสามารถในการตั้งคำถามหลากหลาย เพื่อกระตุ้นให้นักเรียนคิดเชิง

จริยธรรม

2.6 สามารถสร้างสื่อและนำเสนอสถานการณ์แวดล้อม (ข่าว เหตุการณ์เฉพาะหน้า ฯลฯ) มาใช้ประโยชน์ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมได้อย่างหลากหลาย

3. คุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังในสถานศึกษา โดยสถานศึกษาต้องพิจารณาคุณธรรมจริยธรรม ที่ปลูกฝังโดยวิเคราะห์จากแหล่งข้อมูลต่อไปนี้

- 3.1 หลักสูตรแนวคิดพื้นฐาน หลักการ จุดหมาย จุดประสงค์ของกลุ่มวิชา / รายวิชา
- 3.2 สภาพสังคมปัจจุบัน สภาพเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ผลการวิจัย และข้อคิดเห็นของนักวิชาการ

3.3 สภาพปัญหาและความต้องการของสถานศึกษา ปรัชญา คำขวัญของสถานศึกษา สภาพปัญหาของสถานศึกษาและชุมชน การระดมแนวคิดของผู้ทรงคุณวุฒินักวิชาการ ผู้นำท้องถิ่นและ คณะกรรมการศึกษาของสถานศึกษา

3.4 นโยบายและทิศทางในการจัดการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2547 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547) ที่ได้มุ่งเน้นคุณธรรมเรื่องขยันประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู ความรับผิดชอบ การพึ่งตนเอง และการมีวินัย

4. วิธีการจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม มีหลักการ 3 วิธี คือ

- วิธีที่ 1 การสอดแทรกในการสอนรายวิชาต่าง ๆ
- วิธีที่ 2 การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมโดยตรง
- วิธีที่ 3 การบูรณาการกับชีวิตทั้งในและนอกสถานศึกษา

สรุปได้ว่า หลักการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน สำหรับสถานศึกษาที่สำคัญ คือ

1. จริยธรรมเป็นสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิต ทุกคนต้องเรียนรู้และปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างสม่ำเสมอ

2. การจัดจริยศึกษาจะต้องดำเนินการทั้งในการจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ข้อปฏิบัติของผู้บริหาร ครู นักเรียน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ ในสถานศึกษาระเบียบของสถานศึกษา การเรียนการสอนจริยธรรมศึกษาให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ และมีสัมพันธ์กับสถานศึกษา

3. การสอนจริยธรรมศึกษา ต้องให้ผสมผสานอยู่ในทุกวิชาและกิจกรรมของสถานศึกษา
4. การพัฒนาบุคลิกภาพต้องยึดหลักจริยธรรมเป็นแนวปฏิบัติโดยให้สอดคล้องกับ

วัฒนธรรมไทย

5. มวลชนต้องปฏิบัติตามจริยธรรม คือ จดเว้นการทำชั่ว ทำความดี และมีจิตบริสุทธิ์
6. การจัดสิ่งแวดล้อมจะต้องจัดและควบคุมให้เป็นไปในทางสนับสนุนหรือส่งเสริม

การปฏิบัติตามหลักจริยธรรม

3.3 การสอดแทรกในการสอนแต่ละรายวิชา

การจัดการศึกษาในสถานศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายสำคัญ 2 ประการ คือ มุ่งพัฒนาเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นผู้นำมีความรู้ และให้เป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ซึ่งจุดมุ่งหมายดังกล่าวจะบรรลุผลสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนเป็นสำคัญ โดยแนวทางการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการสอนแต่ละรายวิชา มีรายละเอียด ดังนี้

สมพงษ์ จิตระดับ (2540) ได้กล่าวถึงแนวทางการสอนจริยธรรมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

1. ในการสอนจริยธรรมศึกษา สถานศึกษาควรเพิ่มเติมหลักธรรมและแนวคิดทางพุทธศาสนาให้แก่นักเรียน
2. การส่งเสริมการปฏิบัติเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง การยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณนักเรียน เป็นสิ่งที่ควรได้รับการยกย่องสนับสนุนจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. การให้การอบรม หรือการให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับจริยธรรมควรพยายามกระทำเป็นรายบุคคลหรือกลุ่มย่อย จะได้และน่าสนใจกว่า
4. สถานศึกษาประถมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ใกล้ชิดกับวัดซึ่งในชุมชนนั้นสถานศึกษาจึงควรจัดกิจกรรมที่ก่อประโยชน์แก่หลาย ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เช่น จัดโครงการธรรมทายาทเพื่อบวชเป็นสามเณรในระหว่างปิดภาคการศึกษา เป็นต้น
5. สถานศึกษา คณะครู ควรร่วมมือกับผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด เช่น พบปะพูดคุย เยี่ยมเยียนตลอดจนปรึกษาร่วมกันตามโอกาสและความเหมาะสม ครูควรหาโอกาสติดตามผลนักเรียนแต่ละคนตามสถานที่เกิดขึ้นในครอบครัวของนักเรียน
6. การจัดสิ่งแวดล้อม บริเวณสถานศึกษา อาคารเรียน และห้องเรียน จะต้องสะอาดเป็นระเบียบเรียบร้อย มีวินัยอยู่เสมอ ทั้งควรเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมสิ่งแวดล้อมบางอย่างให้น่าสนใจและชวนติดตามเกี่ยวกับจริยธรรมอยู่เสมอ เช่น การติดรูปการ์ตูนทางจริยธรรมคติสอนใจ การจัดป้ายนิเทศ เป็นต้น

7. ผู้บริหารสถานศึกษา คณะครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรจะได้มีการ
ร่วมประชุมเพื่อปรึกษาหารือ กำหนดแผนงานการส่งเสริมจริยธรรมในสถานศึกษา
8. ควรจัดให้มีการศึกษานอกสถานที่ เพื่อจะได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น
ประสบการณ์ ตลอดจนวิธีดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างสถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่น
9. สถานศึกษาควรดำเนินการส่งเสริมจริยธรรมระหว่างสถานศึกษาหรือ
หน่วยงานอื่น
10. สถานศึกษาควรดำเนินการให้เป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องไม่ควรเร่งรัด
หรือรีบร้อนเพื่อให้เห็นผลงานในระยะเวลาสั้น ๆ เป็นอันขาด
11. ควรพิจารณาบุคคลในชุมชนที่มีคุณธรรมดีเด่นมาร่วมเป็นวิทยากรบรรยาย
กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้เสนอแนวทางการจัดกิจกรรมการปลูกฝังคุณธรรม
จริยธรรมโดยวิธีการสอดแทรกการสอนรายวิชาต่าง ๆ ได้แก่ การสอดแทรกในการนำเข้าสู่บทเรียนและ
การสอดแทรกในกิจกรรมหรือเนื้อหา

3.4 การบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกสถานศึกษา

กรมวิชาการ (2546) การศึกษาในสถานศึกษาเป็นแบบจำลองในการดำรงชีวิตของ
เยาวชนที่จะออกไปสู่สังคมอนาคตในชุมชน ดังนั้นการจัดบรรยากาศการดำเนินชีวิตในสถานศึกษา จึงมี
ความจำเป็นที่ต้องให้ผู้เรียนได้รู้จักฝึกคุณธรรม จริยธรรมอย่างผสมผสานกลมกลืนทั้งในสถานศึกษา
กระแสของสังคม ชุมชน และคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาความประพฤติ และระเบียบวินัย ได้แก่
 - 1.1 กิจกรรมลูกเสือ เนตรนารี นักเรียนศึกษาวิชาทหาร
 - 1.2 กิจกรรมอบรมนักเรียนประจำสัปดาห์
 - 1.3 กิจกรรมเข้าค่ายนักเรียนใหม่
 - 1.4 การรักษาความสะอาด การตรงต่อเวลา การแต่งกาย การเข้าแถวและ
การทำความเคารพ
2. กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ได้แก่
 - 2.1 การประหยัด และอดออม
 - 2.2 การเสียสละ
 - 2.3 ความขยันหมั่นเพียร
 - 2.4 ความอดทน อดกลั้น
 - 2.5 ความเมตตากรุณา
 - 2.6 ความสามัคคี
 - 2.7 มีหลักฐานการจัดและมีการเผยแพร่

กระทรวงศึกษาธิการ (2546) ได้เสนอทิศทางการจัดกิจกรรม การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม โดยวิธีการบูรณาการกับวิถีชีวิตทั้งในและนอกสถานศึกษา ได้แก่

1. จัดกิจกรรมภายในสถานศึกษา เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด กิจกรรมชุมนุม กิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น

2. จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายในสถานศึกษา เช่น บริเวณสถานศึกษา สะอาดร่มรื่น สวยงาม มีป้ายคำขวัญเตือนใจนักเรียน มีการรักษาสถานที่และอุปกรณ์ต่าง ๆ อยู่ในสภาพดี เป็นต้น

3. จัดกิจกรรมร่วมกับชุมชน เช่น กิจกรรมเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมเนื่องในวันรัฐพิธี/ราชพิธี กิจกรรมวันพ่อ/วันแม่/วันเด็ก กิจกรรมต่อต้านโรคเอดส์ กิจกรรมรณรงค์ประชาธิปไตย กิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547) ได้กำหนดขอบข่ายของงานด้านการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน ไว้ดังนี้

1. จัดระบบสารสนเทศเกี่ยวกับการแก้ไขพฤติกรรมนักเรียน
2. จัดครูติดตามดูแลนักเรียน
3. กิจกรรมประจำชั้น
4. ประชุมผู้ปกครอง สมาคมผู้ปกครองและ สมาคมศิษย์เก่า
5. จัดให้มีสารวัตรนักเรียน

สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียน เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นคุณธรรมนำความรู้ เพื่อให้สามารถออกไปใช้ในสังคมได้อย่างสันติสุข ทั้งนี้ต้องมีการดำเนินงานที่เป็นระบบและละเอียดอ่อน เนื่องจากเป็นเรื่องที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและเป็นเรื่องที่ต้องร่วมมือกันทุกฝ่ายในการปลูกฝังความดีงามให้แก่ นักเรียนของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานได้บรรลุตามแนวทางการประกันคุณภาพการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

3. บริบทของโรงเรียนบ้านโนนศิลา

1. ประวัติความเป็นมา

โรงเรียนบ้านโนนศิลา เปิดทำการสอนครั้งแรก เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2499 โดยอาศัยศาลาวัดบ้านโนนศิลาเป็นสถานที่เรียน โดยอาศัยความร่วมมือของราษฎรบ้านโนนศิลาร่วมกัน ผู้เป็นหัวหน้าคือ นายเหล็ง สุมาลัย กำนันตำบลลุดเหล็ก ผู้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่คนแรกคือ นายเปลี่ยน พุทไธวัฒน์ ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นนายไชยวัฒน์ พุทไธวัฒน์ ครูที่ร่วมทำการสอนคือ นายสนั่น อุ่นไธสง ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2499 ซึ่งเป็นวันทำพิธีเปิดเรียนนั้น ได้รับความร่วมมือจากนายบุญธรรม

ศรีตะวัน และนางสาวสมพงษ์ สุมาลัย ครูโรงเรียนวัดบ้านถลุงเหล็ก เป็นอย่างดี (โรงเรียนบ้านโนนศิลา, 2564)

โรงเรียนดำเนินการอยู่ได้ โดยอาศัยงบประมาณของกระทรวงศึกษาธิการ การเรียนการสอนของโรงเรียนมีการเปลี่ยนแปลงไปตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบันโรงเรียนเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลปีที่ 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และวันที่ 12 เมษายน 2506 ราษฎรในหมู่บ้านโนนศิลา พร้อมด้วยคณะครู กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และแพทย์ประจำตำบล ได้ร่วมมือกันสร้างอาคารเรียนเอกเทศถาวรขึ้น ตามแบบ ป.1 ช. ขนาด 9/27 เมตร จำนวน 3 ห้องเรียน การก่อสร้างครั้งนี้ไม่ได้อาศัยงบประมาณของทางราชการ แต่อย่างไร โรงเรียนได้เชิญ นายวุฒินันท์ พงศ์อารยะ นายอำเภอเมืองบุรีรัมย์ นายเสถียร ภัทรมูล ศึกษาธิการอำเภอเมืองบุรีรัมย์มาร่วมพิธีด้วย นอกจากนี้ วันที่ 17 มิถุนายน 2507 โรงเรียนได้ทำพิธีเปิดป้ายอาคารเรียนหลังใหม่ โดยมีนายวุฒินันท์ พงศ์อารยะ นายอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ครูใหญ่ในกลุ่มทุกโรงเรียน มาร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดป้ายอาคารเรียน ครูใหญ่คนที่ 2 คือ นายสุรพล สมสะอาด ครูใหญ่โรงเรียนวัดบ้านถลุงเหล็ก ซึ่งย้ายสับเปลี่ยนกับนายไชยวัฒน์ พุทธิวัฒน์ เมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2515 ปีการศึกษา 2522 ได้เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ปีงบประมาณ 2523 ได้รับเงินงบประมาณสร้างอาคารเรียนหลังใหม่แทน แบบ ป.1 ฉ. ขนาด 3 ห้องเรียน สร้างเสร็จเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2524 และต่อมาได้รับงบประมาณ 510,000 บาท ต่อเติมชั้นล่างอีก 3 ห้องเรียน คงเป็นอาคารเรียนแบบ ป.1 ฉ. 6 ห้องเรียน ปีงบประมาณ 2528 ได้รับงบประมาณ 200,000 บาท สร้างอาคารอเนกประสงค์ แบบ 202/26 สร้างแล้วเสร็จใช้งานได้ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2528 27 พฤศจิกายน 2530 ทางราชการได้สับเปลี่ยนผู้บริหารโรงเรียน โดยย้ายนายจำนงค์ ภาพันธ์ อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านกลันทาวิทยา มาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโนนศิลาและนายสุรพลสมสะอาด อาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโนนศิลา ไปดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านกลันทาวิทยา ตามคำสั่งสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอเมืองบุรีรัมย์ ที่ 791/2530 ลงวันที่ 27 พฤศจิกายน 2530 และนายจำนงค์ ภาพันธ์ ได้เดินทางมารับตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโนนศิลา เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2530 ปี พ.ศ. 2530 ได้รับงบประมาณสร้างเรือนเพาะชำ แบบ พ.1 ราคา 15,000 บาท พ.ศ. 2531 ได้รับงบประมาณสร้างส้วม แบบ สปช. 601/26 ราคา 40,000 บาท ปี พ.ศ. 2531 ได้รับงบประมาณถึงเก็บน้ำฝน แบบ ฝ.30 จำนวน 6 คอลัมพ์ ราคา 35,000 บาท ปี พ.ศ. 2531 เนื่องจากอาคารเรียนแบบ ป.ช.1 ซึ่งสร้างตั้งแต่ พ.ศ. 2506 ชำรุดทรุดโทรม เพราะสร้างมานานอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ครูและนักเรียนได้ จึงได้ขออนุญาตรื้อถอนอาคารเรียนดังกล่าว พร้อมทั้งได้ของบประมาณสร้างอาคารเรียนทดแทน ต่อมาทางราชการได้อนุญาตให้รื้อถอนอาคารเรียนแบบ ป.ช.1 ได้และได้อนุมัติงบประมาณ 1,500,000 บาท ให้สร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 (2 ชั้น จำนวน 6 ห้องเรียน ทดแทนอาคารเรียนที่รื้อถอน วันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2534 ได้ทำการรื้อถอนอาคารเรียนแบบ ป.1ช. และนำวัสดุที่ได้จากการรื้อถอน ไปสร้างโรงอาหารขนาด 9/27 เมตร ด้านหลังมีห้องครัว และยกพื้นเวทีไว้เพื่อประกอบ

กิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ด้านหน้าทำเป็นห้องสภกรณ์โรงเรียน สิ้นเงินค่าแรงและวัสดุเพิ่มเติม 12,050 บาท วันที่ 25 กุมภาพันธ์ 2534 ผู้รับจ้างได้ลงมือก่อสร้างอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 เป็นสถานที่เรียน เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2534 เช่นกัน ปีงบประมาณ 2542 โรงเรียนได้รับเงินงบประมาณตามโครงการดำเนินงานตามมาตรการเพิ่มการใช้จ่ายภาครัฐ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวน 181,500 บาท เพื่อต่อเติมอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 จำนวน 2 ห้องเรียน ทางโรงเรียนดำเนินการต่อเติมโดยวิธีสอบราคา ตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการพัสดุ พ.ศ. 2535 ผลการสอบราคาปรากฏว่า หจก.ส.โชคทวีก่อสร้าง เป็นผู้เสนอราคาต่ำสุด คือ 181,360 บาท เมื่อต่อเติมแล้วเสร็จทำให้อาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 มีห้องเรียนทั้งสิ้น 8 ห้องเรียน คือชั้นล่าง 4 ห้องเรียน และชั้นบน จำนวน 4 ห้องเรียน วันที่ 30 กันยายน 2547 นายจำนงค์ ภาพันธ์ ตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนศิลา ได้เกษียณอายุราชการ และแต่งตั้งนายสำเภา ปานะโปย ตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนบ้านโนนศิลา เป็นผู้รักษาราชการแทนตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เปิดทำการสอนตั้งแต่ระดับชั้นอนุบาลปีที่ 2 ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนในเขตบริการ 5 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 3 บ้านโนนศิลา หมู่ที่ 7 บ้านสำราญราษฎร์ หมู่ที่ 8 บ้านเสม็ดราษฎร์ หมู่ที่ 10 บ้านหนองเครือ หมู่ที่ 16 บ้านโนนสำราญ ที่ดินและสิ่งก่อสร้าง โรงเรียนมีพื้นที่ทั้งสิ้น 12 ไร่ 3 งาน 48 ตารางวา มีอาคารเรียนแบบ สปช. 105/29 มี 2 ชั้น 8 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง อาคารเรียนแบบ ป1ฉ. 2 ชั้น 6 ห้องเรียน จำนวน 1 หลัง อาคารอเนกประสงค์/โรงอาหาร/โรงฝึกงานแบบ สปช.202/26 จำนวน 1 หลัง อาคารอเนกประสงค์/โรงอาหาร/โรงฝึกงานแบบอื่น ๆ (สร้างเอง) จำนวน 1 หลัง อาคารห้องสมุดแบบอื่น ๆ (สร้างเอง) จำนวน 1 หลัง ส้วมแบบ สปช.601/26 มี 2 ที่ จำนวน 1 หลัง ส้วมแบบอื่น ๆ (สร้างเอง) 4 ที่ จำนวน 1 หลัง ส้วมแบบส้วมนักเรียนหญิง 4 ที่/49 มี 4 ที่ จำนวน 1 หลัง

2. จำนวนผู้บริหาร

เมื่อวันที่ 8 ธันวาคม 2547 ในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านโนนศิลา ตามคำสั่ง สทท.บร1 ที่ 726/2547 ลงวันที่ 20 พฤศจิกายน 2547 และเมื่อวันที่ 24 ธันวาคม 2547 ได้รับคำสั่ง สทท.บร.1 ที่ 44/2548 ให้ดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านโนนศิลาและต่อมาดำรงตำแหน่งเป็นผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนศิลา วันที่ 26 ตุลาคม 2562 นายวิทยา สุทธิ ได้รับคำสั่งสำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ 669/2561 ย้ายให้ไปดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหนองปรือ อำเภอบึงบุรีรัมย์ สทท.บุรีรัมย์ เขต 1

วันที่ 1 มีนาคม 2562 นางสาวนิสยาการณ์ ชนะคำ ได้รับคำสั่ง สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดบุรีรัมย์ ที่ 147/2562 เปลี่ยนตำแหน่งข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาและได้รับการแต่งตั้งเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านโนนศิลา อำเภอบึงบุรีรัมย์ สทท.บุรีรัมย์ เขต 1 และเดินทางมารับตำแหน่งเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2562 จนถึงปัจจุบัน และจำนวนผู้บริหารของโรงเรียนบ้าน

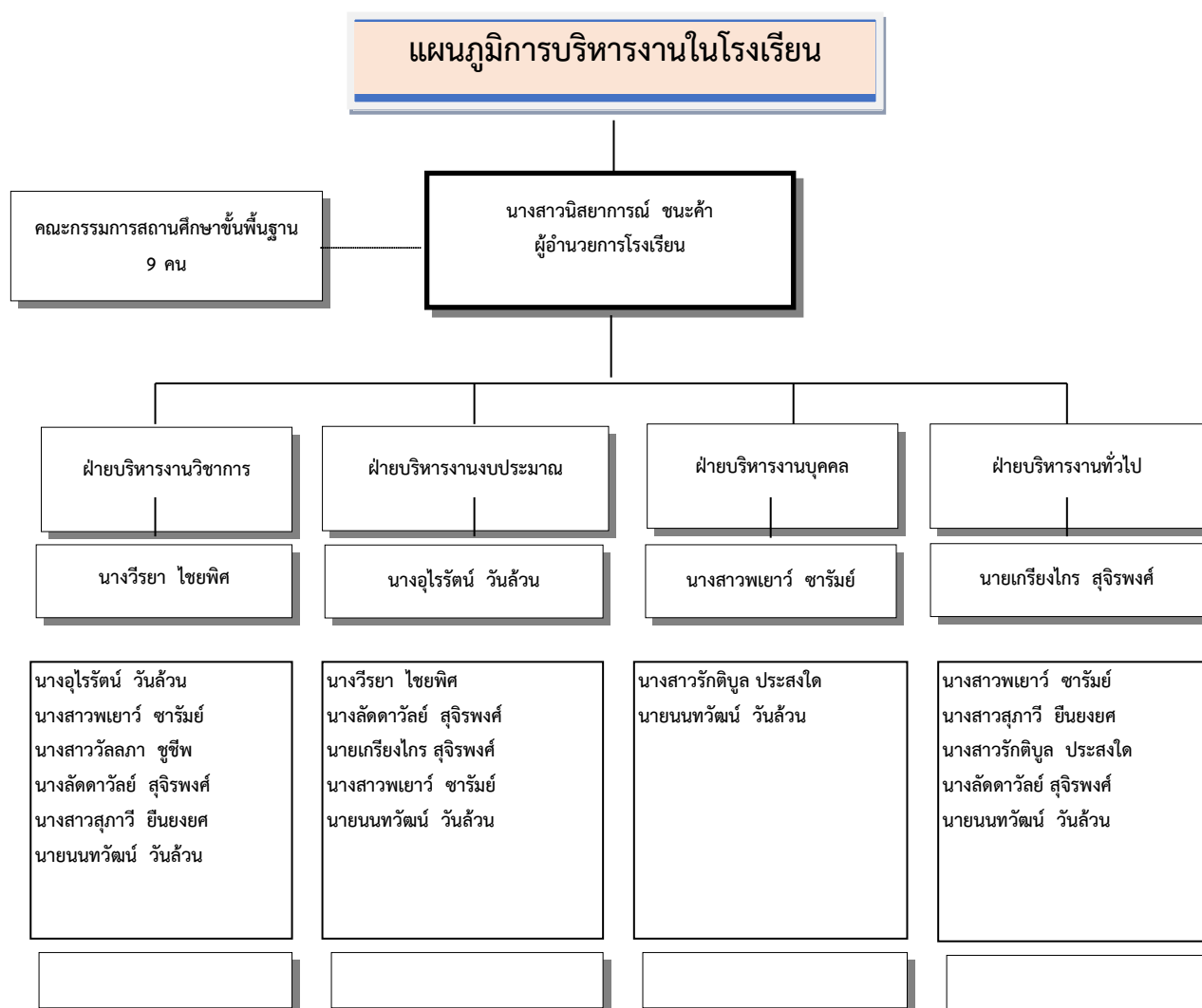
โนนศิลา ตั้งแต่ก่อตั้งมาจนถึงปัจจุบัน จำนวน 5 คน โรงเรียนบ้านโนนศิลาตั้งอยู่ บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 7 บ้านสำราญราษฎร์ ตำบลลุงเหล็ก อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ การคมนาคม เส้นทางระหว่างโรงเรียนกับ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 ไปตามถนนสายบุรีรัมย์ พุทไธสง แล้วเลี้ยวขวาเข้าหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางระยะทางรวม 17 กิโลเมตร ขนาดและพื้นที่ โรงเรียนมีพื้นที่ทั้งสิ้น 12 ไร่ 3 งาน 48 ตารางวา การจัดการเรียนการสอนโรงเรียนบ้านโนนศิลาเปิดทำการสอน ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2551 เขตบริการของโรงเรียน มี 5 หมู่บ้าน ได้แก่ 1) หมู่ที่ 3 บ้านโนนศิลา 2) หมู่ที่ 7 บ้านสำราญราษฎร์ 3) หมู่ที่ 8 บ้านเสม็ดราษฎร์ 4) หมู่ที่ 10 บ้านหนองเครือ และ 5) หมู่ที่ 16 บ้านโนนสำราญ

3. ตราสัญลักษณ์ของโรงเรียน

วิสัยทัศน์โรงเรียนบ้านโนนศิลา จัดการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ควบคู่คุณธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เคียงคู่ชุมชน มุ่งสู่มาตรฐานสากลและมาตรฐานชาติ คติพจน์ของโรงเรียน ปัญญาธเนน เสยโย แปลว่า ปัญญาประเสริฐกว่าทรัพย์ คำขวัญประจำโรงเรียน “เรียนดี กีฬาเด่น ทำงานเป็น เน้นระเบียบวินัย” อัตลักษณ์ “ประหยัดและอดออม” เอกลักษณ์ “วิถีพอเพียง” สีประจำโรงเรียน สีเหลือง สีแดง สีเหลือง หมายถึง ความรักความสามัคคี สีแดง หมายถึง พลังของการทำงาน อักษรย่อของโรงเรียน ม.นล.ม.หมายถึง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ นล. หมายถึง โรงเรียนบ้านโนนศิลา ต้นไม้ประจำโรงเรียน คือต้นลำดวน

4. โครงสร้างการบริหารงาน

5. การกิจของสถานศึกษา

โรงเรียนบ้านโนนศิลาตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมทุกฉบับและพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 อนุวัติตามกฎหมายกระทรวงและประกาศสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเรื่อง การกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาของเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไปยังคณะกรรมการ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2550 ข้อที่ 4 ซึ่งมีขอบข่ายการบริหารสถานศึกษาเป็น 4 ด้านได้แก่ การบริหารงานวิชาการ การบริหารงบประมาณ การบริหารบุคคล

และการบริหารทั่วไป และบทบาทอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล จึงได้กำหนดภารกิจของงานดังนี้

การบริหารงานวิชาการ มีภารกิจงาน 9 ภารกิจ ดังนี้ 1) การพัฒนาคุณภาพการจัดประสบการณ์การศึกษาระดับปฐมวัย 2) การพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ 3) การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา 4) การวัดและประเมินผล และรายงานผลการจัดการศึกษา 5) การส่งเสริมการเรียนรู้การสอนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง 6) การยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทุกระดับทุกประเภท 7) การนิเทศภายใน 8) การแสดงผลงานทางวิชาการและอำนวยการสถาบัน ปัจฉิมนิเทศและประชุมผู้ปกครอง 9) การส่งเสริมทางวิชาการและตามนโยบายที่เกี่ยวข้อง และการบริหารงานงบประมาณ มีภารกิจงาน 22 ภารกิจ ดังนี้ การบริหารงานการเงิน พัสดุและสินทรัพย์ และที่เกี่ยวข้อง และการบริหารงานบุคคล มีภารกิจงาน 22 ภารกิจ ดังนี้ การวางแผนอัตรากำลัง การจัดสรรอัตรากำลัง ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเปลี่ยนตำแหน่งให้สูงขึ้น การย้ายข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการเกี่ยวกับการเลื่อนขั้นเงินเดือน การลาทุกประเภท การประเมินผลการปฏิบัติงาน การดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การสั่งพักราชการ และการสั่งให้ออกจากราชการไว้ก่อน การรายงานการดำเนินการทางวินัยและการลงโทษ การอุทธรณ์ และการร้องทุกข์ การออกจากราชการ การจัดระบบและการจัดทำทะเบียนประวัติ การจัดทำบัญชีรายชื่อและให้ความเห็นเกี่ยวกับการเสนอขอพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ การส่งเสริมการประเมินวิทยฐานะข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การส่งเสริมและยกย่องเชิดชูเกียรติ การส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณวิชาชีพ การส่งเสริมวินัย คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การริเริ่มส่งเสริมการขอรับใบอนุญาต การพัฒนาข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา การดำเนินการที่เกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนั้น การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่ง และการบริหารงานทั่วไป มีภารกิจงาน 22 ภารกิจ ดังนี้ การพัฒนาระบบและเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสานงานและพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การวางแผนการบริหารงานการศึกษา งานวิจัยเพื่อพัฒนานโยบายและแผน การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์กร การพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติงาน งานเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา การดำเนินงานธุรการ การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนผู้เรียน การรับนักเรียน การเสนอความเห็นเกี่ยวกับเรื่องการจัดตั้ง ยุบ รวมหรือเลิกสถานศึกษา การประสานการจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การทัศนศึกษา งานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุนและประสานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กรหน่วยงานและสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา งานประสานราชการกับส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น การรายงานผลการปฏิบัติงาน การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน แนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการลงโทษนักเรียนการดำเนินงานธุรการ

6. ข้อมูลพื้นฐานทางการศึกษา

ข้อมูลด้านปริมาณ ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2564 ดังนี้

จำนวนนักเรียน/ห้องเรียนและครูประจำชั้น ปีการศึกษา 2564

ชั้น	จำนวนนักเรียน			ครูประจำชั้น
	ชาย	หญิง	รวม	
อนุบาลปีที่ 2	3	5	8	นางลัดดาวัลย์ สุจิรพงศ์
อนุบาลปีที่ 3	4	4	8	นางสาววัลลภา ชูชีพ
รวมก่อนประถมศึกษา	7	9	16	
ประถมศึกษาปีที่ 1	11	7	18	นางอุไรรัตน์ วันล้วน
ประถมศึกษาปีที่ 2	7	5	12	นางสาวรักติบูล ประสงค์
ประถมศึกษาปีที่ 3	7	9	16	นายเกรียงไกร สุจิรพงศ์
ประถมศึกษาปีที่ 4	11	7	18	นางสาวสุภาวี ยืนยงยศ
ประถมศึกษาปีที่ 5	7	5	12	นางสาวเพียว ชารัมย์
ประถมศึกษาปีที่ 6	9	9	18	นางวีรยา ไชยพิศ
รวมประถมศึกษา	52	42	94	
รวมทั้งสิ้น	66	50	110	

แสดงจำนวนนักเรียนและห้องเรียน จำแนกตามช่วงชั้น ปีการศึกษา 2564

ช่วงชั้น	จำนวนนักเรียน			จำนวนห้องเรียน
	ชาย	หญิง	รวม	
ระดับก่อนประถมศึกษา	7	9	16	2
ระดับประถมศึกษา (ช่วงชั้นที่ 1)	25	21	46	3
ระดับประถมศึกษา (ช่วงชั้นที่ 2)	27	21	48	3
รวมทั้งสิ้น	66	50	110	8

ข้อมูลข้าราชการครู/พนักงานราชการ/บุคลากรทางการศึกษาอื่น

ที่	ชื่อ - สกุล	ตำแหน่ง/วิทยฐานะ	อันดับ	วุฒิ/วิชาเอก
1	นางสาวนิสยาการณ์ ชนะคา	ผู้อำนวยการโรงเรียน	ค.ศ. 3	ค.บ.ภาษาอังกฤษ บธ.ม.การจัดการทั่วไป ปร.ด.การบริหารการศึกษา
2	นางอุไรรัตน์ วันลวน	ครู/ชำนาญการพิเศษ	ค.ศ. 3	ศศ.บ.พัฒนาชุมชน
3	นางลัดดาวัลย์ สุจิรพงศ์	ครู/ชำนาญการพิเศษ	ค.ศ. 3	ค.บ.อนุบาลศึกษา
4	นางสาวรักติบูล ประสงค์	ครูผู้ช่วย	-	ค.บ.ภาษาอังกฤษ
5	นายเกรียงไกร สุจิรพงศ์	ครู/ชำนาญการพิเศษ	ค.ศ. 3	ค.บ.ภาษาไทย
6	นางสาวเพียว ชารัมย์	ครู/ชำนาญการพิเศษ	ค.ศ. 3	ค.บ.วิทยาศาสตร์ทั่วไป
7	นางวีรยา ไชยพิศ	ครู/ชำนาญการพิเศษ	ค.ศ. 3	ค.บ.บรรณารักษศาสตร์ ศษ.ม.บริหารการศึกษา
8	นางสาววัลลภา ชูชีพ	พนักงานราชการ	-	ค.บ.นาฏศิลป์ กศ.ม.บริหารการศึกษา
9	นางสาวสุภาวี ยืนยงยศ	ครูจ้างสอน	-	ค.บ.ภาษาอังกฤษ
10	นายณนทวัฒน์ วันลวน	เจ้าหน้าที่ธุรการ	-	วท.บ.คอมพิวเตอร์และ เทคโนโลยีสารสนเทศ

จำนวนบุคลากรจำแนกตามประเภท

ที่	ประเภทบุคลากร	จำนวน(คน)
1.	ผู้อำนวยการโรงเรียน	1
2.	รองผู้อำนวยการโรงเรียน	-
3.	ข้าราชการครูสายผู้สอน	6
5.	พนักงานราชการ	1
6	บุคลากรทางการศึกษา (บุคลากรคณิตศาสตร์)	-
7	ลูกจ้างชั่วคราว (ครูผู้สอน)	1
8	ลูกจ้างชั่วคราว (พนักงานบริการ)	-
	ลูกจ้างชั่วคราว (เจ้าหน้าที่ธุรการโรงเรียน)	1
9	ลูกจ้างประจำ (ช่างปูน 4)	-
รวมบุคลากรทั้งสิ้น		10

แสดงจำนวนบุคลากร จำแนกตามวุฒิ

ประเภทบุคลากร	มีวุฒิทางการศึกษา					รวม ทั้งสิ้น (คน)
	ต่ำกว่าปริญญาตรี		ตั้งแต่ปริญญาตรีขึ้นไป			
	ต่ำกว่า อนุปริญญา (คน)	อนู ปริญญา (คน)	ปริญญา ตรี (คน)	ปริญญา โท (คน)	ปริญญา เอก (คน)	
ผู้บริหาร	-	-	-	-	1	1
ข้าราชการครู	-	-	5	1	-	6
พนักงานราชการ	-	-	-	1	-	1
ลูกจ้างประจำ	-	-	-	-	-	-
บุคลากรอื่น	-	-	-	-	-	-
ลูกจ้างชั่วคราว	-	-	2	-	-	2
รวมทั้งสิ้น	-	-	7	2	1	10

รายชื่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

ที่	ชื่อ - ชื่อสกุล	สัดส่วนผู้แทน	ตำแหน่ง
1	นายวิวัฒน์ พวงเพชร	ผู้ทรงคุณวุฒิ	ประธานกรรมการ
2	นายสมพร สุมาลี	ผู้แทนผู้ปกครอง	กรรมการ
3	นายเกรียงไกร สุจริพงษ์	ผู้แทนครู	กรรมการ
4	นายสมอาจ สวัสดิ์	ผู้แทนองค์กรชุมชน	กรรมการ
5	นายสมบุรณ์ เรืองศรี	ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	กรรมการ
6	นายอุดมพันธ์ เถลิงลาภ	ผู้แทนศิษย์เก่า	กรรมการ
7	นายปาน เงินไทย	ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์	กรรมการ
8	นายพรมมา นันทพันธ์	ผู้ทรงคุณวุฒิ	กรรมการ
9	นางสาวนิสยาการณ์ ชนะคา	ผู้อำนวยการโรงเรียน	กรรมการและเลขานุการ

กล่าวโดยสรุป โรงเรียนบ้านโนนศิลา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 เป็นโรงเรียนขนาดเล็กที่จัดการศึกษา ภายใต้วิสัยทัศน์ จัดการเรียนรู้และแหล่งเรียนรู้ ควบคู่คุณธรรม น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เคียงคู่ชุมชน มุ่งสู่มาตรฐานสากลและมาตรฐานชาติ

4. โครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านโนนศิลา

1. ที่มาและความสำคัญ

แผนการศึกษาแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา นโยบายของรัฐบาลต่างมุ่งเน้นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ให้เยาวชนของชาติ คิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาได้ มีวัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม มีกิจกรรมการเรียนรู้ นโยบายการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจริยธรรม เพื่อสนองพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” หลักการและแนวทางของกิจกรรมต่าง ๆ จึงมุ่งให้ความรู้ ความเข้าใจ และจัดกิจกรรมฝึกทักษะที่จำเป็นให้แก่ครู นักเรียน ผู้บริหารและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียน มุ่งให้ทุกคนในโรงเรียนรู้จักคุณค่าของตนเอง รู้จักใช้ชีวิตอย่างมีคุณภาพ มีคุณธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน รู้จักคิดอย่างมีเหตุผล มีน้ำใจช่วยเหลือกันมีความรักเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในโรงเรียน มีความสามัคคี ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีมีจิตสาธารณะช่วยเหลือผู้อื่นเสมอ บรรยาภายในโรงเรียนน่าอยู่ น่าเรียน ทุกคนจะอยู่ในโรงเรียนอย่างมีความสุข โรงเรียนจะเป็นองค์กรคุณธรรมต้นแบบดึงดูดให้ชุมชน ท้องถิ่นเข้ามาเรียนรู้การใช้ชีวิตอย่างมีคุณธรรม ชุมชนมีความสุข ประเทศชาติมีความสงบ ความเจริญอย่างยั่งยืน

ด้วยโรงเรียนบ้านโนนศิลา มุ่งเน้นให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน คือ มีน้ำใจ มีความรับผิดชอบ มีจิตอาสา และมีคุณธรรมที่เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ประกอบด้วย ไฟ่เรียนรู้ ซื่อสัตย์สุจริต รู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนรู้สิ่งใหม่ให้ทันกระแส การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง การทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล และการนำภูมิปัญญาพัฒนาชีวิตเศรษฐกิจยั่งยืน

ดังนั้นงานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน จึงจัดกิจกรรมนักเรียนแกนนำทุกห้องเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนและช่วยกันเป็นต้นแบบที่ดีในด้านคุณธรรมสามารถถ่ายทอดให้กับเพื่อนในชั้นเรียน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งนักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้า สืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ วางแผนและร่วมมือกันทำงานอย่างเป็นระบบ สอดคล้องของโรงเรียนและกระทรวงศึกษาธิการ

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้นักเรียนแกนนำมีความรู้ เข้าใจ คุณธรรมและจริยธรรม
2. เพื่อให้นักเรียนแกนนำ สามารถทำโครงการคุณธรรมและสามารถขยายผลในห้องเรียน
3. เพื่อให้นักเรียนแกนนำ มีระเบียบวินัย รู้จักความสามัคคีและรู้จักหน้าที่ของตนเองและยอมรับในความคิดเห็นของผู้อื่น

3. เป้าหมาย

3.1 เชิงปริมาณ

- 1) นักเรียนแกนนำห้องละ 5 คน ปีการศึกษา 2564 เข้าร่วมกิจกรรมร้อยละ 95
- 2) นักเรียนแกนนำร้อยละ 80 นำความรู้ที่ได้เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ส่งต่อและขยายผลให้เพื่อนในห้อง โรงเรียนและเครือข่ายได้

3.2 เชิงคุณภาพ

กิจกรรมนักเรียนแกนนำคุณธรรม กำหนดเป้าหมายเชิงคุณภาพซึ่งนักเรียนตัวแทนห้องละ 5 คน ต้องมีพฤติกรรมเชิงบวก ดังนี้

- 1) นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนเป็นแบบอย่างให้กับเพื่อนในชั้นเรียน (จิตอาสา)
 - 2) นักเรียนเกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม จากการศึกษา ค้นคว้า และสืบค้นข้อมูล จากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน (ความรับผิดชอบ)
 - 3) นักเรียนได้รับประสบการณ์จากการทำงานร่วมกัน (มีน้ำใจ, มีความรับผิดชอบ)
- สรุปได้ว่า การสร้างคุณธรรมจริยธรรม เป็นการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้เป็นที่พึงประสงค์ของสังคม ชุมชน และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. แนวทางการดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

การดำเนินงานโครงการโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน โรงเรียนบ้านโนนศิลา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 โดยมีกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน จำนวน 9 กิจกรรม ซึ่งแต่ละกิจกรรมเป็นการดำเนินงานโดยใช้หลักการ บริหารคุณภาพ PDCA ได้แก่ ขั้นวางแผน (Plan : P) ขั้นดำเนินการ (Do : D) ขั้นตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงาน (Check : C) และขั้นปรับปรุงตามผลการประเมิน และรายงานผลการดำเนินงาน (Act : A) จำนวน 9 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 เข้าค่ายพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจและมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8

ประการ

2. เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามแก่นักเรียน

3. เพื่อหาแนวทางการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของโรงเรียน

กิจกรรมที่ 2 วันสำคัญทางพุทธศาสนา ชาติ และพระมหากษัตริย์

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวันสำคัญของพุทธศาสนา ชาติ

และ พระมหากษัตริย์

2. เพื่อฝึกให้นักเรียนมีความขยันหมั่นเพียร

3. เพื่อฝึกให้ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวทิตาคุณ

4. เพื่อฝึกให้มีเจตคติต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และความเป็นไทย

กิจกรรมที่ 3 ออมวันละนิด ซีวิตสดใส

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับการใช้จ่ายเงินตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจ

พอเพียง

2. เพื่อให้นักเรียนรู้จักประหยัด และปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักวินัยในการออมเงิน

3. เพื่อให้นักเรียนมีวินัยและความรับผิดชอบต่อตนเองมากขึ้น

กิจกรรมที่ 4 เด็กรุ่นใหม่ หัวใจสุจริต

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อสร้างความตระหนักและความเข้าใจเกี่ยวกับความซื่อสัตย์ สุจริตทั้งทางกาย

วาจา ใจ

2. เพื่อฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับคุณธรรมความซื่อสัตย์

กิจกรรมที่ 5 ฝึกวินัย หัวใจคุณธรรม

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อนักเรียนจะได้ฝึกปฏิบัติตนตามข้อตกลง กฎเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับของครอบครัว โรงเรียน และสังคมเป็นนิสัย และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น
2. เพื่อให้มีวินัยและความรับผิดชอบ

กิจกรรมที่ 6 พุดสุภาพ รวยเสน่ห์

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนเห็นความสำคัญของการพูดจาสุภาพไพเราะ
2. เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตนในการพูดได้ถูกต้องเหมาะสมตามกาลเทศะ ใฝ่เรียนรู้ รักความเป็นไทย

กิจกรรมที่ 7 ปันน้ำใจ พี่ให้น้อง

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้เด็กนักเรียนได้รับโอกาสในการเข้าถึงหนังสือดี มีประโยชน์
2. เพื่อฝึกนิสัยนักเรียนให้รู้จักมีความรับผิดชอบ มุ่งมั่นในการทำงาน จิตสาธารณะ

3. เพื่อให้เด็กนักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ครอบครัวและสังคม

กิจกรรมที่ 8 สัมมาคารวะ กตัญญูกตเวทิตา

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนสามารถปฏิบัติกรไหว้บุคคลในระดับต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง
2. เพื่อให้นักเรียนตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญในการไหว้ของไทยในลักษณะต่าง ๆ

3. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนมีมารยาทในการไหว้พร้อมทั้งปฏิบัติได้ถูกต้อง
4. เพื่อส่งเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงามให้แก่แก่นักเรียน และอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย และรักความเป็นไทย

กิจกรรมที่ 9 จิตอาสา

วัตถุประสงค์ของกิจกรรม

1. เพื่อให้นักเรียนช่วยเหลือผู้อื่น ทำงานด้วยความเต็มใจ และไม่หวังผลตอบแทน
2. เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกความขยันหมั่นเพียรและมีจิตอาสาต่อโรงเรียน ชุมชน และสังคม มุ่งมั่นในการทำงาน

5.แนวคิดการจัดทำคู่มือ

5.1 การจัดทำคู่มือ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย ได้ศึกษาถึงความรู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีนักวิชาการและองค์กรต่าง ๆ ได้กล่าวถึงขอบเขต การจัดทำคู่มือ โครงสร้างของคู่มือองค์ประกอบคู่มือ และการจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน (Procedure Manual) ดังนี้

ธีระชัย บุรณโชติ (2532) ได้ให้ความหมายของตำรา หนังสืออ่าน ประกอบหรือหนังสืออ่านเพิ่มเติม ดังสรุปได้ดังนี้ 1) ตำราคือหนังสือที่ใช้ในการสอนวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะมีการเขียนอย่างมีระบบโครงสร้างเนื้อหาสาระละเอียดทันสมัย และ 2) หนังสืออ่านประกอบหรือหนังสืออ่านเพิ่มเติม คือ หนังสือที่มุ่งให้ ผู้เรียนรู้วิชาหรือส่วนหนึ่งของวิชา กว้างขวาง ลึกซึ้งขึ้นโดยสรุปความหมายของคู่มือ คือการแนะนำอธิบายที่ถูกจัดเรียงอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับผู้อ่าน และสามารถปฏิบัติตามขั้นตอนและสามารถบรรลุจุดประสงค์หรือปฏิบัติการได้อย่างถูกต้องและปลอดภัย

ปรีชา ข้างขวัญยืน (2539) ได้สรุปความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่ใช้ควบคู่กับการกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นหนังสือที่ให้แนวทางการปฏิบัติแก่ผู้ใช้ให้สามารถ กระทำสิ่งนั้น ๆ ได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย โดยแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ 1) คู่มือครู คือ หนังสือที่ให้แนวทางและคำแนะนำแก่ครูเกี่ยวกับสาระ วิธีการกิจกรรม สื่อวัสดุ อุปกรณ์ และแหล่งข้อมูลหรือแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ปกติจะใช้ควบคู่กับตำราเรียน 2) คู่มือผู้เรียน คือ หนังสือที่ผู้เรียนใช้ควบคู่ไปกับตำราเรียน ปกติจะประกอบด้วยสาระ คำสั่ง แบบฝึกหัด ปัญหาและคำตอบ และที่ว่างสำหรับเขียนตอบ และ 3) คู่มือทั่วไป คือหนังสือที่ให้ความรู้เกี่ยวกับการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งแก่ผู้อ่าน โดยมุ่งหวังให้ผู้อ่านหรือผู้ใช้มีความเข้าใจและสามารถดำเนินการเรื่องนั้น ๆ ด้วยตนเองได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เอกวุฒิ ไกรมาก (2541) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่าเป็นหนังสือที่ เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการทำความเข้าใจและง่ายต่อการปฏิบัติตามได้ ในการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อส่งเสริมและประกอบการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2543) กล่าวถึงคู่มือครูว่า เป็นคู่มือและแผนการสอนสำหรับผู้สอนหรือผู้เรียนตามแต่ชนิดของชุดการสอน ภายในคู่มือจะชี้แจงถึง RSITY วิธีการใช้ชุดการสอนเอาไว้อย่างละเอียด อาจจะทำเป็นเล่มหรือแผ่นพับก็ได้

อนันต์ อนันตสมบุรณ์ (2544) ได้ให้ความหมายของคู่มือว่า คู่มือเป็นหนังสือหรือตำราที่เรียบเรียง เนื้อหาสาระจากเอกสารหรือตำราทางวิชาการต่าง ๆ แล้วนำมาเขียนใหม่ เมื่ออ่านแล้วทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำไปใช้ควบคู่ไปกับการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับเนื้อ สาระในคู่มือนั้น และได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

จากความหมายของคู่มือดังกล่าวพอสรุปได้ว่า คู่มือ หมายถึง หนังสือ ตำราเอกสาร แนะนำที่เขียนขึ้นเพื่อเป็นแนวทางให้ผู้ใช้คู่มือได้ศึกษาทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติงานตามขั้นตอน

และสามารถบรรลุจุดประสงค์หรือปฏิบัติการจนบรรลุผลสำเร็จตาม เป้าหมาย โดยให้มีมาตรฐานใกล้เคียงกันมากที่สุด

5.2 องค์ประกอบของคู่มือ

มีนักวิชาการ ได้แสดงความคิดเห็นถึงองค์ประกอบของคู่มือ ดังนี้

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2539) ได้ให้รายละเอียดองค์ประกอบของคู่มือ แบบต่าง ๆ ดังนี้ องค์ประกอบของคู่มือครู ประกอบด้วย 1) คำชี้แจงในการใช้คู่มือโดยครอบคลุมวัตถุประสงค์ ความรู้พื้นฐาน และการแนะนำของคู่มือ 2) เนื้อหาสาระที่จะสอนประกอบด้วยคำอธิบาย และอาจมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่กระจ่าง 3) การเตรียมการสอน การเตรียมสถานที่ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นเอกสาร แบบฝึกหัด ข้อสอบ คำเฉลย พร้อมทั้งการติดต่อประสานงาน 4) กระบวนการ วิธีการปฏิบัติกิจกรรมการสอน เกี่ยวกับขั้นตอนตัวอย่างกิจกรรมข้อบังคับ ข้อห้ามต่าง ๆ คำถามคำตอบ 5) การวัดผลประเมินผล เช่น เครื่องมือวัด วิธีการวัด พร้อมเกณฑ์การตัดสินผล 6) ความรู้เสริม สาระที่จะเสริมให้กับผู้อ่านนอกจากที่ครูสอน 7) ปัญหา และคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา เพื่อแก้ไข จุดอ่อนในการเรียนจากคู่มือ และ 8) แหล่งข้อมูล และแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ ในการค้นคว้าเพิ่มเติม

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (2553) ได้กำหนดโครงสร้างของคู่มือประกอบด้วย 1) คำนำ : ในการจัดทำคู่มือ 2) วัตถุประสงค์ : เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงวัตถุประสงค์ในการจัดทำคู่มือปฏิบัติงานของกระบวนการนี้ขึ้นมา 3) ขอบเขต : เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึง ขอบเขตของกระบวนการ ในคู่มือว่า ครอบคลุมตั้งแต่ขั้นตอนใด ถึงขั้นตอนใด หน่วยงานใด กับใคร ที่ใด และเมื่อใด 4) คำจำกัดความ : เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึง คำศัพท์เฉพาะ ซึ่งอาจเป็นภาษาไทย หรือภาษาอังกฤษ หรือคำย่อ ที่กล่าวถึงภายใต้ระเบียบปฏิบัติ กฎหมายนั้น ๆ เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน 5) หน้าที่ความรับผิดชอบ : เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบว่าใคร บ้างที่เกี่ยวข้องกับระเบียบปฏิบัตินั้น ๆ โดยมักจะเรียงจากผู้อ่านหรือตำแหน่งสูงสุดลงมา 6) Work Flow ของกระบวนการ 7) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน เป็นการอธิบายรายละเอียดของกระบวนการในแต่ละขั้นตอนย่อยที่ชัดเจน ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด โดยระบุเอกสาร/ระเบียบ/กฎหมาย/มาตรฐาน/ระยะเวลา/แบบฟอร์ม ที่ใช้ประกอบการดำเนินการพร้อมกับระบุผู้รับผิดชอบ 8) มาตรฐานงาน คือ ข้อกำหนดในการปฏิบัติงาน 8.1) มาตรฐานระยะเวลา 8.2) มาตรฐานในเชิงคุณภาพ เช่น ความถูกต้อง ความสมบูรณ์ของข้อมูลความผิดพลาด ความคุ้มค่าของงาน เป็นต้น 9) ระบบติดตามประเมินผล คือ กำหนดรูปแบบ และระยะเวลาในการ ติดตาม เช่น ทุก 3 เดือน หรือทุก 6 เดือน เพื่อใช้ติดตามผลการปฏิบัติงานเปรียบเทียบกับ มาตรฐานที่กำหนด 10) เอกสารอ้างอิง (Reference Document) เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่าน ทราบถึงเอกสารอื่นใดที่ต้องใช้ประกอบคู่กันหรืออ้างอิงกัน เพื่อให้การปฏิบัติงานนั้น ๆ สมบูรณ์ ได้แก่ ระเบียบปฏิบัติเรื่องอื่น มาตรฐาน พระราชบัญญัติ กฎหมาย

กฎระเบียบ หรือ วิธีการทำงาน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการ 11) แบบฟอร์มที่ใช้ (Form) เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบถึงแบบฟอร์มต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการบันทึกข้อมูลของผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการปฏิบัติงานของกระบวนการนั้น 12) เอกสารบันทึก เป็นการชี้แจงให้ผู้อ่านทราบว่า บันทึกใดบ้างที่ต้องจัดเก็บ เพื่อเป็นข้อมูล หรือหลักฐานของการปฏิบัติงานนั้น ๆ พร้อมทั้งระบุถึงผู้รับผิดชอบในการจัดเก็บ สถานที่ ระยะเวลาและวิธีการจัดเก็บ

ส่วน เอกวุฒิ ไกรมาก (2541) ได้เสนอว่า องค์ประกอบของคู่มือประกอบด้วยรายละเอียดสำคัญ ดังต่อไปนี้ 1) คำชี้แจงการใช้คู่มือ โดยปกติจะครอบคลุมถึง 1.1) วัตถุประสงค์ของคู่มือ 1.2) ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นในการใช้คู่มือ 1.3) วิธีการใช้ และ 1.4) คำแนะนำ 2) เนื้อหาสาระที่จะสอน ปกติจะมีการให้เนื้อหาสาระ โดยมีคำชี้แจง หรือคำอธิบายประกอบและอาจมีการวิเคราะห์เนื้อหาสาระ ให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจที่จะอ่าน 3) การเตรียมการสอน ประกอบด้วยรายละเอียดดังนี้ 3.1) การเตรียมสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ และเครื่องมือที่จำเป็น 3.2) การเตรียมวัสดุ เอกสารประกอบการสอน แบบฝึกหัด และแบบปฏิบัติ ข้อสอบ เฉลย ฯลฯ และ 3.3) การติดต่อประสานงานที่จำเป็น 4) กระบวนการ วิธีการ กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนนี้นับว่าเป็นส่วนสำคัญของคู่มือ คู่มือครูจำเป็นต้องให้ข้อมูลหรือรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ 4.1) คำแนะนำเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีดำเนินการสอน 4.2) คำแนะนำและตัวอย่างเกี่ยวกับกิจกรรมการสอนที่จะช่วยให้การสอนบรรลุผล 4.3) คำถาม ตัวอย่าง แบบฝึกปฏิบัติ และสื่อต่าง ๆ ที่ใช้ในการสอน 4.4) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งควรทำ ไม่ควรทำ ซึ่งมักจะมาจากประสบการณ์ของผู้เขียน 5) การวัดผลประเมินผล คู่มือที่ดีควรจะให้คำแนะนำที่เกี่ยวกับการสอนอย่างครบถ้วน การประเมินผลการสอนนับเป็นองค์ประกอบสำคัญของการสอนอีก องค์ประกอบหนึ่งที่คู่มือจำเป็นต้องให้รายละเอียดต่าง ๆ เช่น เครื่องมือวัด วิธีวัดผล เกณฑ์การประเมินผล 6) ความรู้เสริม คู่มือครูที่ดีจะต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้ใช้และสามารถคาดคะเนได้ว่าผู้ใช้นั้นจะประสบปัญหาในเรื่องใดและจัดหาหรือจัดทำข้อมูลที่จะช่วยส่งเสริมความรู้ของครูอันจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น 7) ปัญหาและคำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหา ผู้เขียน คู่มือควรจะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่เขียนมากพอสมควร ซึ่งจะช่วยให้รู้ว่าการ ดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ มักจะมีปัญหาอะไรเกิดขึ้น และจุดอ่อนในเรื่องนั้นมีอะไรบ้าง การ เป็นผู้มีประสบการณ์และสามารถนำเอาประสบการณ์เหล่านั้นมาช่วยผู้ใช้หรือผู้อ่านให้สามารถ กระทำสิ่งนั้นๆ ได้อย่างราบรื่นไม่เกิดอุปสรรค ปัญหา นับว่าเป็นจุดเด่นของคู่มือ ผู้เขียนคู่มือ ครูที่สามารถให้คำแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไข ปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นกับผู้อ่านหรือผู้ใช้คู่มือ จึงถือได้ว่าได้ทำหน้าที่ของผู้เขียนหนังสือที่ดี 8) แหล่งข้อมูลและแหล่งอ้างอิงต่าง ๆ หนังสือที่ดีไม่ควรขาดการให้ แหล่งอ้างอิงหรือแหล่งข้อมูล ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านในการไปศึกษาค้นคว้าต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งคู่มือครูนั้นเป็นหนังสือที่ใช้เป็นแนวทางในการสอน หากครูได้รับข้อมูล เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ก็จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการสอน

ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (2535) ได้กำหนดโครงสร้างองค์ประกอบของคู่มือ ซึ่งมีองค์ประกอบแตกต่างจากสำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาระบบราชการ ในส่วนต้นและส่วนท้ายของคู่มือ คือ 1) ปกหน้า 2) รองปก 3) คำนำ 4) สารบัญ 5) วัตถุประสงค์ 6) ขอบเขต 7) คำจำกัดความ 8) หน้าที่ความรับผิดชอบ 9) Work Flow ของกระบวนการ 10) ขั้นตอนการปฏิบัติงาน 11) มาตรฐานงาน 12) ระบบติดตาม ประเมินผล 13) เอกสารอ้างอิง 14) แบบฟอร์มที่ใช้ 15) เอกสารบันทึก และ 16) ภาคผนวก

เมื่อนำมาสังเคราะห์องค์ประกอบของคู่มือ เพื่อแจกแจงความถี่ตามรูปแบบ แมทริกซ์ จะได้องค์ประกอบ 8 ส่วน คือ คำชี้แจง วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กระบวนการ หน้าที่รับผิดชอบ มาตรฐาน การวัดและประเมินผล และอ้างอิง ดังตารางการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ ดังตารางสังเคราะห์องค์ประกอบของคู่มือ

ตาราง 2.2 การวิเคราะห์ และสังเคราะห์องค์ประกอบของคู่มือ

นักวิชาการ/ หน่วยงาน	องค์ประกอบของคู่มือ															
	ปก	คำชี้แจง	เนื้อหาสาระ	การเตรียมการ	กระบวนการ ขั้นตอน	การวัดผลประเมินผล	ความรู้เสริม	ปัญหา และคำแนะนำ	แหล่งข้อมูลอ้างอิง	วัตถุประสงค์	ขอบเขต	คำจำกัดความ	หน้าที่รับผิดชอบ	มาตรฐาน	แบบฟอร์ม บันทึก	ภาคผนวก
ปรีชา ขางขวัญ ยีน (2539)			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓							
สำนักงาน คณะกรรมการ พัฒนาระบบ ราชการ (2552)									✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
สำนักงาน คณะกรรมการ อาหารและยา (2535)	✓	✓			✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
เอกวุฒิ ไกรมาก (2541)		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						
ผลการ สังเคราะห์	1	2	2	2	3	3	2	2	4	3	2	2	2	2	2	2

จากตาราง 2.2 พบว่า องค์ประกอบของคู่มือ นั้น ควรจะประกอบด้วย แหล่งข้อมูล อ้างอิง ปก กระบวนการหรือขั้นตอน การวัดผลประเมินผล วัตถุประสงค์ คำชี้แจง เนื้อหา สาร การเตรียม การ วัสดุเสริม ขอบเขต คำจำกัดความ หน้าที่ได้รับผิดชอบ มาตรฐาน แบบฟอร์ม ภาคผนวก เมื่อผู้วิจัย นำมาสังเคราะห์องค์ประกอบแล้ว พบว่า คู่มือควรมี องค์ประกอบ 8 ส่วน คือ คำชี้แจง วัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระ กระบวนการ หน้าที่ได้รับผิดชอบ มาตรฐาน การวัดและประเมินผล และอ้างอิง

5.3 ลักษณะที่ดีของคู่มือ

ปรีชา ช่างขวัญยืน (2539) ได้กล่าวถึงลักษณะการเขียนคู่มือที่ดี ว่าคู่มือจะต้องมีความ ชัดเจนให้รายละเอียดครอบคลุม เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งการเขียนคู่มือต้องครอบคลุม ประเด็นต่าง ๆ ดังนี้ 1) ควรระบุให้ชัดเจนว่า คู่มือนั้นเป็นคู่มือสำหรับใครใครเป็นผู้ใช้ 2) กำหนด วัตถุประสงค์ให้ชัดเจน ต้องการให้ผู้ใช้ได้อะไรบ้าง 3) ควรมีส่วนนำที่จูงใจผู้ใช่ว่าคู่มือนี้จะช่วยให้ผู้ใช้ได้ อย่างไร ทำอะไรบ้าง 4) ควรมีส่วนนำที่ให้หลักการหรือความรู้ที่จำเป็นแก่ผู้ใช้ในการใช้เครื่องมือ 5) ส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้เกี่ยวกับการเตรียมตัว การเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสิ่งจำเป็น ในการดำเนินการ 6) ควรมีส่วนที่ให้คำแนะนำแก่ผู้ใช้ เกี่ยวกับขั้นตอนหรือกระบวนการ ในการกระทำ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง 7) เนื้อหาสาระที่ให้นั้นควรมีความถูกต้อง สามารถช่วยให้ผู้ใช้คู่มือทำสิ่งนั้นได้สำเร็จ 8) ควรใช้เทคนิคต่าง ๆ ในการช่วยให้ผู้ใช้คู่มือได้สะดวก เช่น การจัดรูปเล่ม ขนาดการเลือกตัวอักษร ขนาดของตัวอักษร การเน้นข้อความบางตอน เป็นต้น

บุญเกื้อ ควรหาเวช (2530) ได้กล่าวว่าในการพัฒนาคู่มือนั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ดังนี้ 1) ใช้ภาษาชัดเจนเข้าใจง่าย 2) ใคร่ควรถึงปัญหาและสถานการณ์อย่างทะลุปรุโปร่ง เพื่อให้ผู้ใช้คู่มือใช้ได้ เป็นอย่างดี 3) ควรออกแบบคู่มือให้สวยงาม น่าหยิบอ่าน 4) ควรมีภาพการ์ตูนประกอบ เพื่อให้น่าสนใจ 5) หากเป็นเล่ม ควรทำปกให้สวยงาม และทนทานต่อการใช้งานเขียนหน้าปกให้เด่นชัดคู่มือวิชาเดียวกัน สำหรับหน่วยงานต่าง ๆ ควรใช้สีเดียวกัน เพื่อง่ายต่อการบ่งชี้ในภายหลัง และ 6) แม้จะกำหนดหัวข้อไว้ ตามองค์ประกอบข้างต้นก็ตาม ผู้ทำคู่มืออาจติดหรือเพิ่มเติมข้อใดตามความเหมาะสม

ศิริบุญ จงวุฒิเวศย์ และ มาเรียม นิลพันธุ์ (2542) ได้แยกลักษณะคู่มือที่ดีเป็น 3 ด้านคือ 1) ด้านเนื้อหา 1.1) เนื้อหาสาระหรือรายละเอียดในคู่มือ ควรตรงกับเรื่องที่ศึกษา และไม่ยากเกินไป จนทำให้ไม่มีความสนใจที่จะหยิบอ่าน 1.2) การนำเสนอเนื้อหาควรให้ความเหมาะสมกับความรู้ของผู้ที่ จะศึกษา 1.3) ข้อมูลที่มีอยู่ในคู่มือผู้อ่านสามารถประยุกต์ใช้ได้ 1.4) เนื้อหาควรเหมาะสมที่จะนำไป อ้างอิงได้ 1.5) ควรมีกรณีตัวอย่างประกอบในบางเรื่อง เพื่อจะได้ทำความเข้าใจง่าย และ 1.6) ควรมี การปรับปรุงเนื้อหาของคู่มือให้ทันสมัยเสมอ 2) ด้านรูปแบบ 2.1) ตัวอักษรที่ใช้ควรมีตัวโต และ มีรูปแบบที่ชัดเจน อ่านง่ายเหมาะสมกับผู้ใช้คู่มือ 2.2) ควรมีภาพ หรือตัวอย่างประกอบเนื้อหา 2.4) การ ใช้ภาษาควรให้เข้าใจง่ายเหมาะสมกับผู้ใช้คู่มือ 2.5) ระบบการนำเสนอควรเป็นระบบจากง่ายไปหายาก เป็นเรื่องชัดเจน และ 3) ด้านการนำไปใช้ 3.1) ควรระบุขั้นตอน วิธีการใช้คู่มือให้ชัดเจน 3.2) มีแผนภูมิ

ตาราง ตัวอย่างประกอบให้สามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง 3.3) มีข้อมูลเพื่อสามารถใช้เพื่อประสานงานต่าง ๆ ได้สะดวกรวดเร็ว และ 3.4) บอกลิทธิประโยชน์ และข้อควรปฏิบัติให้เข้าใจง่าย

จึงสรุปว่าคู่มือที่ได้นั้นควรมีลักษณะในประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ 1) ด้านเนื้อหา ต้องถูกต้องและครอบคลุมสาระของคู่มือนั้น 2) การจัดลำดับข้อมูลนำเสนอเป็นขั้นตอนเข้าใจง่าย 3) รายละเอียดของคู่มือชัดเจนเข้าใจง่าย 4) ผู้ได้อ่านแล้วสามารถนำไปปฏิบัติได้ และ 5) รูปแบบคู่มือสวยงามและทนต่อการใช้งาน

5.4 โครงสร้างของคู่มือ

จากการศึกษาแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ และสำนักงานองค์การอาหารและยา พบว่า คู่มือมีโครงสร้าง ซึ่งประกอบด้วย ปกหน้า รองปก คำนำ สารบัญ วัตถุประสงค์ ขอบเขต คำจำกัดความ หน้าที่ความรับผิดชอบ Work Flow ของกระบวนการ ขั้นตอนการปฏิบัติงาน มาตรฐานงาน ระบบติดตามประเมินผล เอกสารอ้างอิง แบบฟอร์มที่ใช้ เอกสารบันทึกภาคผนวก ซึ่งโครงสร้างของคู่มือดังกล่าว มีความแตกต่างจากผลการศึกษาของสมภาร ประเสริฐ (2545) ที่ศึกษา เรื่อง การพัฒนาคู่มือครูในโรงเรียนทหารช่าง เพื่อให้ทราบองค์ประกอบของคู่มือครู ซึ่งจะใช้เป็นต้นแบบสำหรับการจัดทำคู่มือครูรายวิชา ต่าง ๆ ในโรงเรียนทหารช่าง ผลการศึกษาพบว่า ได้องค์ประกอบของคู่มือครูในโรงเรียนทหาร ช่าง มีองค์ประกอบหลัก ดังนี้ คือ 1) ปก 2) คำนำ 3) สารบัญ 4) คำแนะนำการใช้คู่มือครู 5) ความมุ่งหมายของวิชา 6) ลักษณะรายวิชา 7) การแบ่งหน่วยการเรียนรู้ 8) การวัดและ ประเมินผล 9) ตารางกำหนดน้ำหนักคะแนนและเกณฑ์ผ่าน 10) จุดประสงค์การสอน 11) แผนการสอนรายบท มีหัวข้อย่อยคือ จุดประสงค์การสอน กล่าวนำเนื้อหา สรุปบทเรียน การวัดและประเมินผล หนังสืออ่านประกอบ บันทึกหลังการสอน กิจกรรม สื่อการสอน งานที่มอบหมาย 12) หนังสืออ้างอิง และ 13) ภาคผนวก เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาคู่มือเป็นสิ่งจำเป็น

5.5 ขั้นตอนการจัดทำเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (2535) ได้เสนอถึงข้อควรพิจารณาแนวคิดในการจัดทำเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ 1) วิเคราะห์กระบวนการธุรกิจ (Business Process) แยกกระบวนการหลักและสนับสนุน ออกเป็นกิจกรรมย่อย 2) ระบุข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องในแต่ละกระบวนการ 3) ทำการ Cross-Check ข้อกำหนดกับกิจกรรมย่อยเพื่อเพิ่มเติม กิจกรรมที่หายไป แล้วกำหนดรายชื่อเอกสารคู่มือปฏิบัติงาน ขอบเขต และการประสานงาน 4) เขียนโครงร่างเอกสาร โดยเขียนแผนภาพ (Flow Chart) ของเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน 5) เขียนเอกสารคู่มือการปฏิบัติงานตามรูปแบบที่กำหนด และตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนกับข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องและการปฏิบัติงานจริง 6) ทดลองนำไปใช้ เพื่อตรวจสอบว่าเขียนในสิ่งที่ทำและทำในสิ่งที่เขียนหรือไม่อย่างไร 7) ตรวจสอบ

ทบทวน และอนุมัติเอกสารร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 8) สอนและฝึกอบรมพนักงานให้เข้าใจเอกสารที่ต้องปฏิบัติตาม 9) การนำเอกสารไปใช้งานปฏิบัติตามเอกสาร และ 10) ตรวจสอบติดตามและปรับปรุงแก้ไขเอกสารหรือปฏิบัติงานให้ถูกต้องกับเอกสาร

5.6 ประโยชน์ของเอกสารคู่มือแนวปฏิบัติในการปฏิบัติงาน

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (2535) ได้เสนอถึงแนวคิดถึงประโยชน์ของเอกสารคู่มือการปฏิบัติงาน ดังนี้ 1) เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานเป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน 2) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงานและประสานงานที่ดีขึ้น 3) เพื่อช่วยให้มั่นใจว่ามีการควบคุมการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ และ 4) เพื่อใช้เป็นแนวทางในการตรวจประเมินและทบทวนระบบ ผลการวิจัยของมนสิข สติสมบุญ (2546) เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการวิจัย ในชั้นเรียน พบว่า หลักสูตรฝึกอบรมการวิจัยในชั้นเรียนที่มีประสิทธิผลมีลักษณะสำคัญคือ เอกสารหลักสูตร ประกอบด้วย คู่มือหลักสูตรสำหรับผู้ให้การ ฝึกอบรมเรื่องการวิจัยในชั้นเรียน และคู่มือหลักสูตรสำหรับผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรื่องการวิจัยในชั้นเรียน ซึ่งเป็นเอกสารเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ให้การฝึกอบรมและผู้เข้ารับการฝึกอบรม ในการทำความเข้าใจในเนื้อหาการฝึกอบรม และวิธีปฏิบัติการในการทำวิจัยในชั้นเรียน สอดคล้องกับสุวิมล โพธิ์กลิ่น (2549) ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน มีขั้นตอนในการสร้าง และพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็กที่สร้างและพัฒนารูปแบบ ซึ่งมีการจัดทำคู่มือการดำเนินการตามรูปแบบประเมินความเหมาะสมของคู่มือ สอดคล้องกับจิตราภรณ์ ไยศิลป์ (2550) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการวางแผนกลยุทธ์ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ได้จัดทำรูปแบบฉบับร่าง ตรวจสอบความตรงเชิงสอดคล้องของร่างรูปแบบกับคู่มือฉบับร่างโดยใช้กระบวนการอิงผู้เชี่ยวชาญ

ซึ่งเป็นเครื่องชี้วัดได้ว่า การจัดทำคู่มือเพื่อใช้ในการพัฒนานั้น มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พอสรุปได้ว่า การจัดทำคู่มือนั้นจะต้องตอบคำถามให้ได้ว่า กระทำเช่นนั้น ทำอะไร? (What) กระบวนการนั้นทำที่ไหน? (Where) กระบวนการนั้นทำเมื่อไร? (When) ใครเป็นผู้รับผิดชอบ? (Who) ทำไมถึงต้องทำ? (Why) กระบวนการนั้นทำอย่างไร? (How) ในการวิจัยในครั้งนี้ ดังนี้ 1) คำนำ 2) คำชี้แจง 3) สารบัญ 4) ความเป็นมา 5) คำอธิบายเกี่ยวกับรูปแบบองค์ประกอบของรูปแบบ 6) วิธีการนำรูปแบบไปใช้ ประกอบด้วย 6.1) การนำเนื้อหาไปใช้ 6.2) การนำกลยุทธ์ในการพัฒนาไปใช้ 6.3) การนำสื่อในการพัฒนาไปใช้ และ 6.4) การนำวิธีการประเมินผลไปใช้ และ 7) แนวทางการบริหารโครงการ

ผู้วิจัย สรุป คู่มือประเมินโครงการ หมายถึง แนวทางการปฏิบัติงานของครูและผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน ให้สอดคล้องกับนโยบาย วิสัยทัศน์ และเป็นมาตรฐานเดียวกันของโรงเรียน และเป็นแนวทางสำหรับการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อให้สามารถบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ประกอบด้วย หลักการและ

เหตุผล วัตถุประสงค์ของโครงการ เป้าหมายของโครงการ ขอบเขต แนวทางการดำเนินงานโครงการ โรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน กรอบงานกิจกรรม และแบบประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

6.งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

6.1 งานวิจัยในประเทศ

พระมหาประโยชน์ ต๊ะพงษ์ (2549) ได้ทำการประเมินโครงการฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียน วัตถุประสงค์เพื่อประเมินประเมินโครงการฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตสำหรับนักเรียนในองค์ประกอบ 4 ด้าน คือด้านสภาวะแวดล้อมด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการและด้านผลผลิตกลุ่มตัวอย่างได้แก่ผู้บริหาร ครูผู้สอนพระวิทยากรนักเรียนผู้ปกครองผู้ผ่านการอบรมที่เข้าร่วมโครงการฝึกอบรมศีลธรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตรวมทั้งสิ้น 239 คน ผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อมด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการของผู้บริหารครูผู้สอนและพระวิทยากรในภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายองค์ประกอบย่อย พบว่า อยู่ในระดับมากทุกองค์ประกอบส่วนด้านผลผลิตของโครงการนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนผู้ผ่านการอบรมมีความเห็นว่ นักเรียนผู้ผ่านการอบรมศีลธรรมได้แก่ศีล 5 และหน้าที่ 6 ไปใช้ในชีวิตประจำวันอยู่ในระดับมาก

บรรเลง รสฉ่ำ (2550) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 1 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบสภาวะแวดล้อม (Context) ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) การดำเนินงานและผลผลิต (Product) ของโครงการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังดำเนินการตามโครงการและเพื่อทราบผลกระทบของโครงการ (Impact) ได้แก่ผลที่เกิดกับนักเรียนครู และโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และครูโรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2549 ผลการประเมินพบว่า 1) การประเมินด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการความคิดเห็นโดยรวมของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าวัตถุประสงค์ของโครงการมีความสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานและกิจกรรมในโครงการความคิดเห็นโดยรวมของนักเรียนผู้ปกครองนักเรียนและครูเห็นว่าวัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมมีความชัดเจนเข้าใจง่ายสามารถนำไปปฏิบัติได้ ประเมินผลได้มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของโรงเรียนมีความต้องการในการจัดกิจกรรมในโครงการอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด 2) การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้นความคิดเห็นโดยรวมของนักเรียนผู้ปกครองนักเรียนและครู พบว่า การประเมินปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้ในการดำเนินโครงการได้แก่บุคลากร

งบประมาณวัสดุอุปกรณ์เวลาและสถานที่ที่มีความเพียงพอและเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดความคิดเห็นของนักเรียนด้านปัจจัยเบื้องต้นอยู่ในระดับมากที่สุดความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนด้านปัจจัยเบื้องต้นอยู่ในระดับมากที่สุดความคิดเห็นของครูด้านปัจจัยเบื้องต้นอยู่ในระดับมาก 3) การประเมินด้านกระบวนการของโครงการความคิดเห็นโดยรวมของนักเรียนผู้ปกครองนักเรียนและครูในการดำเนินโครงการมีการกำหนดแผนงานโครงการและการจัดกิจกรรม ตามโครงการการประชุมการมอบหมายงานให้รับผิดชอบการกำกับติดตามประเมินผลและการประชาสัมพันธ์ภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดความคิดเห็นของนักเรียนด้านกระบวนการดำเนินโครงการภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดความคิดเห็นของผู้ปกครองนักเรียนด้านกระบวนการดำเนินโครงการภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดความคิดเห็นของครูด้านกระบวนการดำเนินโครงการภาพรวมอยู่ในระดับมาก 4) การประเมินด้านผลผลิตของโครงการภายหลังการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ ปีการศึกษา 2549 พบว่าความคิดเห็นของนักเรียนผู้ปกครองนักเรียนและครูมีความพึงพอใจในโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและด้านพฤติกรรมนักเรียนได้แก่มีความรับผิดชอบและมีระเบียบวินัยมีความประหยัดและอดออมมีสัมมาคารวะมีความสามัคคีมีความเมตตาและกตัญญูต่อผู้มีพระคุณมีความซื่อสัตย์สุจริตมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมมีความมุ่งมั่นและอดสาหัสกล้าแสดงออกอย่างสร้างสรรค์มีความเป็นประชาธิปไตยมีการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมมีการนำหลักธรรมในศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันในภาพรวมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุดความคิดเห็นของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนด้านผลผลิตสอดคล้องกันคือในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดแต่ความคิดเห็นของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมพบว่าพฤติกรรมจริยธรรมหลังและก่อนการดำเนินโครงการ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และ 5) ผลกระทบของโครงการพบว่า โรงเรียนอนุบาลเพชรบูรณ์ครูและนักเรียนได้รับเกียรติบัตรยกย่องชมเชยจาก สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเพชรบูรณ์เขต 1 และหน่วยงานอื่นจำนวนมากประชาชนมีความศรัทธานำบุตรหลานมาเข้าเรียนจำนวนมาก

ทงศักดิ์ เจริญชัย (2550) ได้ทำการประเมินโครงการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการในโรงเรียนบ้านดงแสนตอ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลการดำเนินโครงการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการในโรงเรียนบ้านดงแสนตอโดยการประยุกต์รูปแบบการประเมินแบบ “ซีบีเอ็มเดล” (CIPP Model) 3 ด้านคือด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการและด้านผลผลิตและเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการในนักเรียนที่ศึกษาในระดับช่วงชั้นที่แตกต่างกันด้านผลผลิต 8 ด้าน คือ ด้านความขยันด้านความประหยัดด้านความซื่อสัตย์ด้านความมีวินัยด้านความสุภาพด้านความสะอาดด้านความสามัคคีและ

ด้านความมีน้ำใจกลุ่มตัวอย่างได้แก่ครูจำนวน 19 คน และนักเรียนจำนวน 94 คน รวมจำนวน 113 คน ในปีการศึกษา 2550 ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผลการดำเนินโครงการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ พบว่า ด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการอยู่ในระดับมากทุกด้านและคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ สำหรับนักเรียนด้านผลผลิตอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน เรียงตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ด้านความสะอาด ด้านความมีน้ำใจ และด้านความมีวินัยและอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงตามลำดับมากไปหาน้อยได้แก่ ด้านความสามัคคีด้านความซื่อสัตย์ด้านความขยันด้านความสุภาพและด้านความประหยัดและเมื่อเปรียบเทียบผลการดำเนินโครงการเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการระหว่างนักเรียนที่ศึกษาในระดับช่วงชั้นที่แตกต่างกันในด้านผลผลิตทั้ง 8 ด้าน โดยรวม พบว่า ไม่มีความแตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่ามีความแตกต่างกัน 2 ด้านคือด้านความประหยัดและด้านความมีวินัยส่วนอีก 6 ด้านคือด้านความขยันด้านความซื่อสัตย์ด้านความสุภาพด้านความสะอาด ด้านความสามัคคีและด้านความมีน้ำใจไม่มีความแตกต่างกัน

มัทวะ ฉัตรทอง (2550) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล 3 “เทศบาลอนุสรณ์” สังกัดเทศบาลเมืองสุรินทร์จังหวัดสุรินทร์ โดยมีวัตถุประสงค์คือเพื่อประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) (ผลสัมฤทธิ์และผลกระทบของโครงการ) โดยมีกิจกรรมหลัก 7 กิจกรรมคือกิจกรรมประชาธิปไตยในโรงเรียนกิจกรรมอบรมคุณธรรม จริยธรรมกิจกรรมเยี่ยมบ้านนักเรียนกิจกรรมอบรมทรัพยากรกิจกรรมธนาคารความดีกิจกรรมกีฬาภายในและกิจกรรมเสริมสร้างระเบียบวินัยและรับผิดชอบกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการติดตามและประเมินผลในการดำเนินงานตามโครงการได้แก่ครูโรงเรียนเทศบาล 3 “เทศบาลอนุสรณ์” ปีการศึกษา 2550 ที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นคณะกรรมการดำเนินงานจำนวน 15 คนครูจำนวน 59 คนนักเรียนจำนวน 489 คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 489 คน โดยเป็นผู้ปกครองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละคนที่ได้กำหนดไว้ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context) ของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนคณะกรรมการดำเนินโครงการมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการดำเนินโครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยภาพรวมพบว่ามีระดับความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนคณะกรรมการดำเนินโครงการมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุนในการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด 3) ด้านกระบวนการ (Process) ของโครงการพัฒนาคุณธรรม

จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนนักเรียนครูและผู้บริหารโรงเรียนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยภาพรวมสอดคล้องกันคืออยู่ในระดับมากที่สุด 4) ด้านผลสัมฤทธิ์ของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนนักเรียนมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการแสดงออกด้านคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 5) ด้านผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนผลการประเมินเป็นดังนี้ 5.1) ระดับความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนก่อนพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 5.2) ระดับความพึงพอใจของครูที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางและหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 5.3) ระดับความพึงพอใจของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อการดำเนินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนก่อนการพัฒนาโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและหลังการพัฒนาอยู่ในระดับมากที่สุด 6) ร้อยละของผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนปีการศึกษาก่อนการพัฒนา (ปีการศึกษา 2549) และปีการศึกษาหลังการพัฒนา (ปีการศึกษา 2550) โดยภาพรวมปีการศึกษาหลังการพัฒนาจำนวนนักเรียนที่มีผลการประเมินระดับดีเยี่ยมและดีมากมีจำนวนมากกว่าปีการศึกษาก่อนการพัฒนา

จารุณี พ่วงศรี (2551) ได้ทำการประเมินโครงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนถาวรานุกูล การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนถาวรานุกูล ในด้านบริบทปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต 2) เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนก่อนและหลังการดำเนินโครงการ 3) เพื่อทราบความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนภายหลังจากที่นักเรียนเข้าร่วมโครงการกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยแบ่งเป็น 3 กลุ่มคือครูผู้สอนนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนปีการศึกษา 2550 ได้แก่ครูผู้สอน จำนวน 95 คน นักเรียน จำนวน 328 คนและผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 328 คนผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบท พบว่า โครงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนถาวรานุกูล มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนและมีความสอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษาทั้งใน

ระดับชาติระดับกระทรวง และระดับกรมและจากการวิเคราะห์ข้อมูลพฤติกรรมนักเรียนพบว่าโรงเรียนมีความจำเป็นที่ต้องดำเนินงานโครงการดังกล่าว 2) ด้านปัจจัยนำเข้า ได้แก่ การวางแผนดำเนินงานโครงการอาคารสถานที่วัสดุอุปกรณ์บุคลากร และงบประมาณมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านกระบวนการ ได้แก่ การดำเนินงานตามแผนและการปฏิบัติกิจกรรมตามโครงการมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 4) ด้านผลผลิต พบว่า 4.1) ความพึงพอใจของครูผู้สอนที่มีต่อพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนภายหลังจากที่นักเรียนเข้าร่วมโครงการมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก 4.2) นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 มีคะแนนเฉลี่ยข้อเท็จจริงที่แสดงออกถึงพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนหลังดำเนินการสูงกว่าก่อนดำเนินการโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และ 4.3) ความคาดหวังของผู้ปกครองนักเรียนที่มีต่อพฤติกรรมทางคุณธรรมจริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนภายหลังจากที่นักเรียนเข้าร่วมโครงการมีความคาดหวังอยู่ในระดับมาก

ปรัชญา ไชยโย (2551) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนำชีวิตสู่เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนหนองบัวราชูราษฎร์บำรุงอำเภอเมือง สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชรเขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินบริบทปัจจัยเบื้องต้นกระบวนการดำเนินงาน ผลสัมฤทธิ์ของโครงการเกี่ยวกับพฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ความมีเหตุผลความกตัญญูความมีวินัยความเสียสละความสามัคคีความประหยัดการพึ่งตนเองความขยันหมั่นเพียรและความเมตตา และความพึงพอใจของบุคลากรในชุมชนที่มีต่อโครงการ และเพื่อประเมินผลกระทบของโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนำชีวิตสู่เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนหนองบัวราชูราษฎร์บำรุงที่มีต่อโรงเรียนผู้บริหารคณะครู และนักเรียนผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบทของโครงการเกี่ยวกับความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์ของโครงการกับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการนโยบายของ สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบายของ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากำแพงเพชรเขต 1 นโยบายโรงเรียนและความต้องการจำเป็นของโรงเรียนมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการพบว่ามีความเหมาะสม/เพียงพออยู่ในระดับมากทุกโครงการมีรายการที่มีความเหมาะสม/เพียงพอในระดับมากที่สุดคือการสนับสนุนของฝ่ายบริหารและการสนับสนุนของผู้ปกครองและบุคลากรในชุมชน 3) ด้านกระบวนการดำเนินงานตามโครงการพบว่ามีปฏิบัติอยู่ในระดับมากและระดับมากที่สุด 4) ด้านผลสัมฤทธิ์ของโครงการ พบว่า 4.1) พฤติกรรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนพบว่านักเรียนมีการปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความรับผิดชอบความมีเหตุผลความมีวินัยความเสียสละความสามัคคีการประหยัดการพึ่งตนเองความขยันหมั่นเพียรความเมตตาอยู่ในระดับมากและมีการ

ปฏิบัติเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความกตัญญูตกอยู่ในระดับมากที่สุด 4.2) ความพึงพอใจของบุคลากรในชุมชนที่มีต่อโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนำชีวิตสู่เศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนหนองบัวราชูร์บำรุงพบว่ามีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดให้มีโครงการเข้าค่ายอบรมพุทธบุตรมีความพึงพอใจที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 5) ด้านผลกระทบของโครงการพบว่าผลกระทบต่อโรงเรียนผู้บริหารโรงเรียนครูและนักเรียนโดยได้รับรางวัลและการยกย่องเชิดชูเกียรติจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านวิชาการและด้านคุณธรรมจริยธรรมจำนวนหลายรายการ

ทวีศักดิ์ อริยวัฒน์วงศ์ (2551) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาวินัยนักเรียนโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา วัดฤประสงค์ 1) เพื่อประเมินการดำเนินงานโครงการพัฒนาวินัยนักเรียนโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยาตามความคิดเห็นของครูผู้สอนใน 5 ด้านคือด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) และด้านผลกระทบ (Impact) 2) เพื่อนำเสนอแนวทางในการพัฒนาวินัยนักเรียนโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยากลุ่มตัวอย่างได้แก่ครูผู้สอนและนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1) ความคิดเห็นของครูผู้สอนต่อโครงการพัฒนาวินัยนักเรียนโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยาทั้ง 5 ด้านโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านบริบท (Context) หลักการวัดฤประสงค์และเป้าหมายของโครงการพัฒนาวินัยนักเรียนมีความเหมาะสมในระดับมากด้านปัจจัยนำเข้า (Input) บุคลากรวัสดุอุปกรณ์และงบประมาณมีความเพียงพออยู่ในระดับมาก ด้านกระบวนการ (Process) กระบวนการดำเนินการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรและการติดตามประเมินผลมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับมาก ด้านผลผลิต (Product) ความคิดเห็นของครูต่อการพัฒนาวินัยของนักเรียนอยู่ในระดับมาก ด้านผลกระทบ (Impact) ครูมีความพึงพอใจต่อการพัฒนาวินัยของนักเรียนอยู่ในระดับมากความคิดเห็นของนักเรียนต่อการพัฒนาวินัยของนักเรียนโรงเรียนวัดไร่ขิงวิทยา ด้านผลผลิต (Product) โดยภาพรวมนักเรียนมีวินัยในสภาพที่เป็นจริงอยู่ในระดับมาก

มนูญ เพชรมีแก้ว (2552) ได้ทำการประเมินโครงการพัฒนาค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้วยกิจกรรมคุณธรรมโรงเรียนนาคุณประชาสรรค์ โดยมีวัดฤประสงค์เพื่อประเมินบริบทปัจจัยนำเข้ากระบวนการดำเนินโครงการและประเมินผลผลิตของโครงการโดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซิปป (CIPP Model) กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งสิ้น 769 คนแบ่งเป็นครูจำนวน 38 คนนักเรียน จำนวน 731 คนผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1) ด้านบริบทของโครงการ (Context Evaluation) พบว่าทั้งในภาพรวม และรายข้อความจำเป็นและความสอดคล้องโครงการอยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือเป็นโครงการที่ส่งเสริมการพัฒนาค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รองลงมา คือ เป็นโครงการที่มีความสำคัญตอบสนอง

นโยบายของรัฐบาลกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือเป็นโครงการที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครูผู้สอนที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน 2) ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ (Input Evaluation) พบว่าทั้งภาพรวมและรายข้อ มีความพร้อมและความเพียงพอปัจจัยนำเข้าของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือผู้บริหารโรงเรียน และคณะกรรมการดำเนินโครงการได้มีการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติ ในการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจนส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือมีการส่งเสริมการจัดบรรยากาศ และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดำเนินงานตามโครงการ 3) ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ (Process Evaluation) พบว่าทั้งภาพรวมและรายข้อมีความเหมาะสมของกระบวนการดำเนินงานตามโครงการอยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือในการจัดกิจกรรมตามโครงการได้มีการส่งเสริมสนับสนุน การมีส่วนร่วมของครูนักเรียนผู้ปกครองชุมชนหน่วยงานราชการและเอกชนอย่างทั่วถึงส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ตามโครงการได้มีการกำหนดเป้าหมายและระยะเวลา ในดำเนินกิจกรรมที่ชัดเจน 4) ด้านผลผลิตของโครงการ (Product Evaluation) พบว่า 4.1) ผลผลิตของโครงการทั้งภาพรวมและรายข้อครูและนักเรียนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตของโครงการอยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือนักเรียนมีความรู้ความเข้าใจความซาบซึ้งเห็นคุณค่าและประโยชน์ของค่านิยมที่ดีและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือผู้ปกครองชุมชน หน่วยงานราชการเอกชนต่างมีความเชื่อมั่นและศรัทธาต่อโรงเรียน 4.2) ความพึงพอใจของครูที่มีต่อการดำเนินงานตามโครงการทั้งภาพรวมและรายข้อ อยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานตามโครงการส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือผลสำเร็จของโครงการที่มีต่อนักเรียนครูโรงเรียนและชุมชน 4.3) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการดำเนินงานตามโครงการทั้งภาพรวมและรายข้ออยู่ในระดับมากที่สุดโดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยระดับสูงสุดคือการกำหนดรูปแบบและแนวทางการจัดกิจกรรมตามโครงการ รองลงมา คือ การจัดโครงสร้างองค์กรและบุคลากรดำเนินโครงการส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือผลสำเร็จของโครงการที่มีต่อนักเรียนครูโรงเรียนและชุมชน 4.4) ความพึงพอใจของครูที่มีต่อผลการจัดกิจกรรมคุณธรรมตามโครงการทั้ง 16 กิจกรรมทั้งภาพรวมและรายกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดโดยกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกิจกรรมวันแห่งความรัก ส่วนกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือกิจกรรมบทร้อยกรองเพื่อชาติไทย 4.5) ความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อผลการจัดกิจกรรมคุณธรรมตามโครงการทั้ง 16 กิจกรรมทั้งภาพรวมและรายกิจกรรมอยู่ในระดับมากที่สุดโดยกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือกิจกรรมวันแห่งความรัก รองลงมาส่วนกิจกรรมที่มีค่าเฉลี่ยระดับความพึงพอใจต่ำสุดคือกิจกรรมบทร้อยกรองเพื่อชาติไทย 4.6) ความพึงพอใจของครูและนักเรียนที่มีต่อผลการพัฒนาค่านิยมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนพบว่าทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ใน

ระดับมากที่สุดโดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือความมีวินัยรองลงมาคือความมีน้ำใจส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการบริโภคด้วยปัญญา 4.7) รางวัลเชิดชูเกียรติที่นักเรียนครูผู้บริหารหรือโรงเรียนได้รับพบว่าในภาพรวมการดำเนินงานตามโครงการพัฒนานิยามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้วยกิจกรรมคุณธรรมโรงเรียนนาคนูประชาสรรค์ปีการศึกษา 2549-2550 ส่งผลให้นักเรียนครูผู้บริหารหรือโรงเรียนได้รับรางวัลเชิดชูเกียรติในระดับต่าง ๆ หลายรายการเช่นนักเรียนรางวัลพระราชทานนักเรียนดีเด่นด้านคุณธรรมจริยธรรมสถานศึกษาที่นำวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศในการนำหลักคุณธรรมมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโรงเรียนคุณธรรมชั้นนำ เป็นต้น

ทิพทัศน์ ชินตาปัญญากุล และคณะ (2560) ได้ทำการประเมินหลักสูตรแนวใหม่: รูปแบบ CIPPIest ผลการประเมิน พบว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการในการจัดเตรียมสารสนเทศสำหรับใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร การปรับปรุงการบริหารหลักสูตร และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การประเมินหลักสูตรจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของหลักสูตร รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบ CIPPIest เป็นทางเลือกหนึ่งที่ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการประเมิน เพราะเป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ ทำให้ประเมินครอบคลุมองค์ประกอบทุกด้านของหลักสูตรอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ ไม่เน้นการวิเคราะห์จุดใดจุดหนึ่ง แต่เป็นรูปแบบการประเมินที่มีความต่อเนื่องทำให้ได้ข้อมูลครบถ้วน จึงสามารถนำไปใช้ในการประเมินหลักสูตรทางการพยาบาลได้ด้วย ซึ่งรูปแบบการประเมินแบบ CIPPIest ประกอบด้วย 8 ด้าน คือ 1) ด้านบริบท 2) ด้านปัจจัยนำเข้า 3) ด้านกระบวนการ 4) ด้านผลผลิต 5) ด้านผลกระทบ 6) ด้านประสิทธิผล 7) ด้านความยั่งยืน และ 8) ด้านการถ่ายทอดความรู้

ยุพิน รอดประพันธ์ (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรม โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิป (CIPP Model) โรงเรียนวัดห้วยธารทหาร สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการโรงเรียนคุณธรรมโดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินชิป (CIPP Model) โรงเรียนวัดห้วยธารทหาร ประกอบด้วย ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิตของโครงการได้แก่ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน และประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนวัดห้วยธารทหาร สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ครู คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 ปีการศึกษา 2561 โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 69 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม ประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับบริบทของโครงการ ใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ โครงการมีความเหมาะสมและมีความจำเป็นในการแก้ปัญหา ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีดำเนินโครงการ 2) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้าของโครงการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ มีแผนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ งบประมาณในการดำเนินโครงการมีเพียงพอ 3) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการดำเนินงานของโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการเมื่อพบว่าบกพร่อง ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ รูปแบบการจัดกิจกรรมในโครงการช่วยให้นักเรียนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมกิจกรรม 85 4) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตจากการดำเนินโครงการ ด้านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ อยู่อย่างพอเพียง ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ซื่อสัตย์ สุจริต และเมื่อเรียงลำดับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียนสามารถเรียงลำดับได้ดังนี้คือ อยู่อย่างพอเพียง รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ รักความเป็นไทย มีจิตสาธารณะ มุ่งมั่นในการทำงาน ใฝ่เรียนรู้ ความมีวินัย และซื่อสัตย์สุจริต 5) ผลการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับผลผลิตจากการดำเนินโครงการด้านประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ข้อที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดคือ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติตนให้มีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ สามารถรับการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ นำมาปรับและประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานหรือทำกิจกรรมอื่น

วชิพร สุขสมบูรณ์ (2561) ได้ทำการวิจัย เรื่อง รูปแบบการประเมินโครงการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่ควรเป็น และ (2) พัฒนารูปแบบการประเมินการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการเป็นภาษาอังกฤษ โรงเรียนมัธยมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สัมภาษณ์คณะกรรมการประเมินตนเองของกลุ่มตัวอย่าง 8 แห่ง ๆ ละ 3 คน รวม 24 คน และสังเกตบริบทของโรงเรียนโดยสุ่มแบบเจาะจง สัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 25 คน พัฒนารูปแบบการประเมินโครงการตรวจสอบคุณภาพด้วยเทคนิคเดลฟายโดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 17 คน วิเคราะห์เนื้อหา ค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ผลการศึกษา 1) พบความไม่สมบูรณ์ของรูปแบบการประเมินในปัจจุบัน ได้แก่ ขาดการมีส่วนร่วมในการประเมินของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียให้ความสำคัญของผลการทดสอบทักษะทางภาษาตามกรอบ CEFR ซึ่งเป็นเป้าหมายที่สำคัญของโครงการเพียงร้อยละ 5 และใช้เกณฑ์เดียวกันทั้งรูปแบบ English Program และ Mini English Program แม้ว่าปัจจัยนำเข้าคือ งบประมาณ และจำนวนชั่วโมงที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอนเป็นภาษาอังกฤษ

แตกต่างกัน 2) พัฒนารูปแบบการประเมินโครงการดังกล่าวประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลักได้แก่ 1) วัตถุประสงค์ 2) สิ่งที่ประเมิน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน (บริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลสำเร็จ จำนวน 14 มาตรฐาน 44 ตัวบ่งชี้ 3) วิธีการประเมิน 4) การใช้ผลประเมิน 5) ช่วงเวลาและ 6) ผู้ประเมินประกอบด้วยตัวแทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ 8 กลุ่ม จำนวน 8 – 13 คน ผู้เชี่ยวชาญ เห็นว่ารูปแบบดังกล่าวมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ทุกองค์ประกอบ $Mdn > 3.5$ และ $IQR \leq 1.50$

พรสมบัติ ศรีไสย (2564) ได้ทำการประเมินโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุขโรงเรียนชุมชนบ้านแก่งใหญ่ โดยใช้ CIPPIest Model มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินบริบท การดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข 2) เพื่อประเมินปัจจัย ในการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข 3) เพื่อประเมินกระบวนการ การดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข 4) เพื่อประเมินผลลัพธ์ของ การดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข ประกอบด้วย 4.1) เพื่อประเมิน กระบวนการดำเนินงาน 4.2) เพื่อประเมินประสิทธิผลการดำเนินงานโครงการ 4.3) เพื่อประเมินความ ยั่งยืนของโครงการ และ 4.4) เพื่อประเมินการถ่ายทอดส่งต่อโครงการผลการประเมินพบว่า 1) ผลการ ประเมินบริบทการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข พบว่า โดยรวมอยู่ ในระดับมาก 2) ผลการประเมินปัจจัยในการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและ อบายมุข พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก 3) ผลการประเมินกระบวนการการดำเนินงานโครงการ สถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมิน ผลลัพธ์ของการดำเนินงานโครงการสถานศึกษาสีขาวปลอดภัยและอบายมุข พบว่า โดยรวมอยู่ใน ระดับมาก 4.1) ผลการประเมินกระบวนการดำเนินงาน พบว่า อยู่ในระดับมาก 4.2) ผลการประเมิน ประสิทธิภาพการดำเนินงานโครงการ พบว่า อยู่ในระดับมาก 4.3) ผลการประเมินความยั่งยืนของ โครงการ พบว่า อยู่ในระดับมาก 4.4) ผลการประเมินการถ่ายทอดส่งต่อโครงการ พบว่า อยู่ในระดับ มากที่สุด

6.2 งานวิจัยต่างประเทศ

De Costa (2002) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเล็กในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างนักเรียนชายและนักเรียนหญิง 96 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ก ผลการวิจัย พบว่า เพศและระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 แต่องค์ประกอบที่น่าสนใจ คือ กลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้มีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้นได้

Bear (2003) ที่ได้ทำการวิจัยเรื่องความสัมพันธ์ของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่มีต่อปัญหาด้านความประพฤติและสติปัญญาในกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนเกรด 6 จำนวน 60 คนในเมืองไอโอวา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์กและแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ของสแตนด์ฟোর্ด ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาความประพฤติลดลงและวุฒิภาวะทางจริยธรรมเพิ่มขึ้นกับเด็กที่มีแนวโน้มว่าจะมีความก้าวหน้าทางจริยธรรม

Lares (2003) ได้ศึกษาความเข้าใจหลักการและการปฏิบัติตามหลักการบริหารจัดการคุณภาพแบบเบ็ดเสร็จ (Total Quality Management) ในด้านวินัยนักเรียนเพื่อกำหนดคุณภาพของระบบการดูแลจัดการวินัย การแก้ปัญหาวินัยนักเรียน ตลอดจนการจัดอุปสรรคบางประการในการแก้ปัญหาวินัยนักเรียน เพื่อปรับปรุงค่านิยมที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีคุณภาพและระบบของพฤติกรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการไปเยี่ยมเยือน สำนักงานวินัยนักเรียน นักเรียน ครู และผู้ปกครองในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแล้วนำมาให้ครูและนักเรียนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวินัยนักเรียนโดยใช้หลัก TQM เพื่อร่วมกันตัดสินใจว่าปัญหาวินัยในเรื่องใดและช่วงเวลาใดของการเรียนที่เป็นปัญหาสำคัญ ตลอดจนร่วมค้นหาสาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ผลการวิจัยสรุปว่า หลักการของ TQM สามารถแก้ไขปัญหาวินัยของนักเรียนได้ประโยชน์ได้ เนื่องจากการทำให้นักเรียนพัฒนาการมีวินัยที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับ ทำให้ผู้ใหญ่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือนักเรียน หาแนวทางในบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีผลทำให้นักเรียนรู้สึกว่าการได้รับการสนับสนุนและเสริมสร้างความรับผิดชอบในการมีพฤติกรรมของตน หลักการนี้จึงเป็นวิธีการสนับสนุนให้นักเรียนมีวินัยด้วยตนเอง ไม่ใช่เป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความไม่พอใจหรือโกรธแค้นผู้บริหารโรงเรียน หรือครู - อาจารย์ของโรงเรียน

Romeo (2005) ที่ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาความรู้ จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจการสอนการพัฒนาความรู้จริยธรรมจากคะแนนแบบทดสอบการพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 201คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ใช้วิธีการพัฒนาจริยธรรมจากการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมโคลเบิร์ก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่า t-test และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (The Pearson's Product

Moment Correlation Technique) ผลการวิจัยพบว่า คะแนนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกันองค์ประกอบภูมิหลังของประชากรด้าน เพศ อายุ ชั้นเรียน คะแนนสะสม การศึกษาของบิดามารดาและจำนวนปีการศึกษาในท้องถิ่นมีความสัมพันธ์กับระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

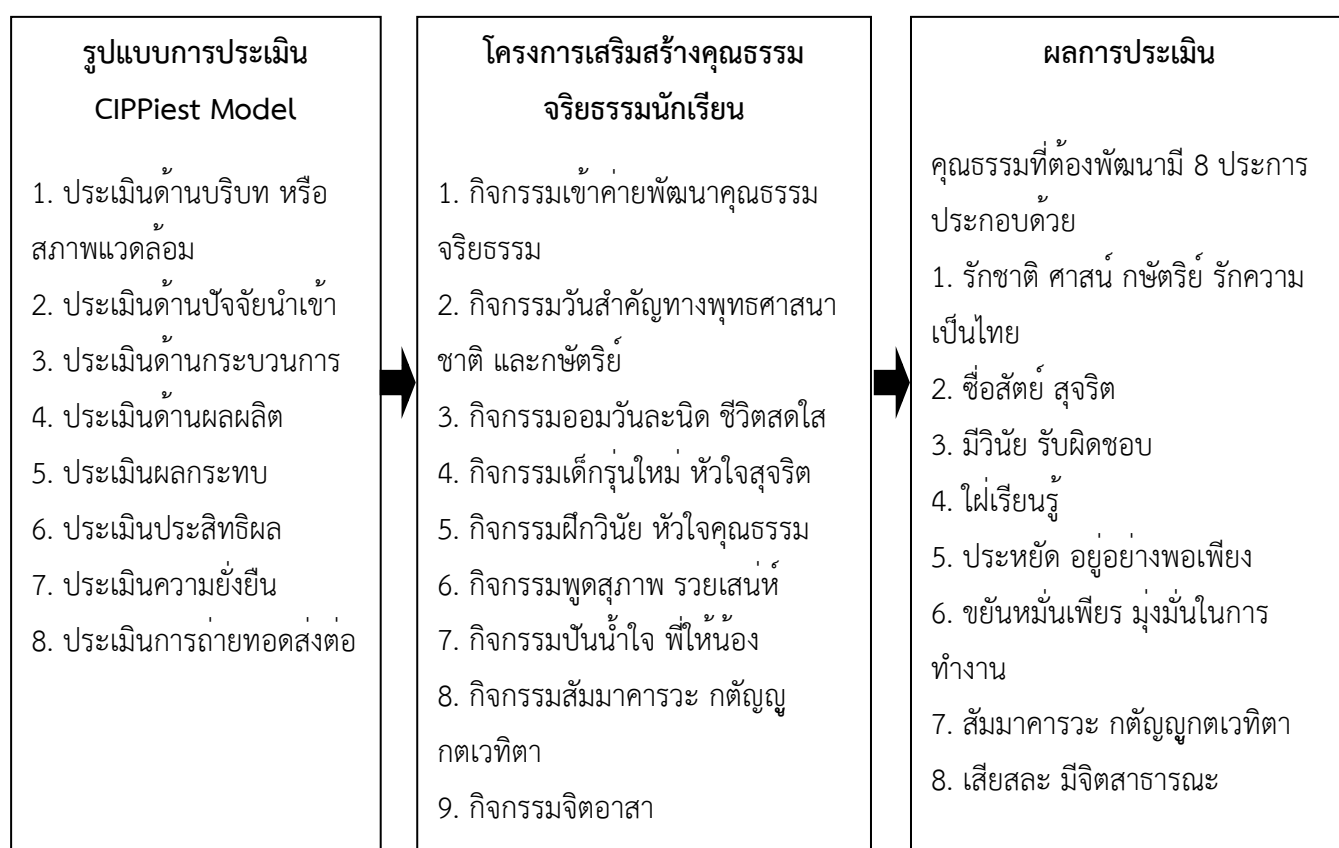
Lyndon Limuel Langford (2010) ได้ศึกษาการพัฒนาและการทดสอบรูปแบบการให้ คำปรึกษาสำหรับการศึกษาพิเศษ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาและทดสอบแบบจำลองซึ่งอยู่ที่ความ ต้องการของการประเมินผลการศึกษาพิเศษ มุ่งเน้นการพัฒนาความโดดเด่นที่แตกต่างกันของ กระบวนการ คือรูปแบบการพัฒนาให้ผู้นำทางการศึกษาทั่วไป และผู้นำทางการศึกษาพิเศษที่มีข้อมูล อย่างมีคุณภาพและขั้นตอนในการตัดสินใจเกี่ยวกับการให้บริการทางการศึกษาพิเศษ เป็นความ รับผิดชอบที่ซับซ้อนขึ้นกว่าเดิม ความจำเป็นสำหรับโปรแกรมรูปแบบการประเมินที่มีประสิทธิภาพ มีประโยชน์เพื่อให้เป็นเอกลักษณ์ของการศึกษาพิเศษ คือ ความหลากหลายของรูปแบบการประเมินผล ของโครงการ ซึ่งได้ถูกนำมาใช้ในการศึกษาและสภาพแวดล้อมขององค์กรอื่น ๆ แต่การประยุกต์ใช้เพื่อ การศึกษาพิเศษได้รับการจำกัดและมักจะได้ผลที่ไม่มีประสิทธิภาพในการตอบสนองความต้องการของ การประเมินผลของการศึกษาพิเศษนี้ ซึ่งรูปแบบการประเมินของการศึกษาพิเศษนี้มีชื่อว่า PEISE ซึ่งระบุการดำเนินงานของแต่ละเขตพื้นที่การศึกษาพิเศษ ข้อมูลเหล่านี้มีการวิเคราะห์ อภิปรายผล โดยเป็นการประเมินตามรูปแบบโครงสร้างของชิปโมเดล ซึ่งถือเป็นรูปแบบการประเมินที่ใช้สำหรับ ประเมินระยะยาวและต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการประเมินทุกโครงการ

Jacque M. Ewing-Taylor (2012) ได้ศึกษาการประเมินระยะยาวของหลักสูตรวิทยาศาสตร์ การพัฒนาด้านอาชีพ โดยการพัฒนาโปรแกรมมีอาชีพสำหรับครูผู้สอน (K-12) ได้ดำเนินการโดยใช้ รูปแบบการประเมินชิปโมเดล ซึ่งได้อธิบายและวิเคราะห์ข้อมูลจากโปรแกรมนี้นี้มาแล้ว 11 ปี ครูระดับประถมศึกษา 62 เปอร์เซนต์ ของครูที่เข้าร่วมทั้งหมด 384 คน ครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 17 เปอร์เซนต์ และครูมัธยมศึกษาตอนปลาย 13 เปอร์เซนต์ โปรแกรมนี้ได้มุ่งเน้นไปที่ความคิดริเริ่มการ ปฏิรูปการศึกษาตามที่กำหนดที่แตกต่างกันออกไป กิจกรรมมีความสอดคล้องกับหลักการของผู้ใหญ่ ตลอดจนการเรียนรู้ การออกแบบโปรแกรมมีการวางแผนอย่างรอบคอบ ได้รับการสนับสนุนโดยเนื้อหา ได้ถูกเชื่อมโยงกับมาตรฐานวิทยาศาสตร์ของรัฐ ผู้ที่เข้าร่วมทำงานในกลุ่มเล็ก ๆ มักจะมาจากรโรงเรียน เดียวกันตลอดโปรแกรม โครงการพัฒนามีอาชีพที่เป็นเรื่องของการศึกษา ผลของการประเมินผล เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน และการยึดมั่นอยู่กับองค์ประกอบของการวิจัยตามโปรแกรมการพัฒนามีอาชีพ ที่มีประสิทธิภาพ ผลการวิจัยพบว่ารูปแบบการพัฒนามีอาชีพได้รับการศึกษาเพิ่มขึ้น ส่งผลให้การรับรู้ ความสามารถตนเองสำหรับครูวิทยาศาสตร์ที่เข้าร่วมในโปรแกรมนี้นี้ ได้รับรู้ถึงความสามารถของตนเอง ในเชิงบวก ที่ส่งผลทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนจากครูที่เข้าร่วมในการพัฒนาโปรแกรมนี้นี้ มีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การดำเนินงานคุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนนั้นจะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งผู้บริหาร ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมให้เป็นแนวทางในการพัฒนาที่เป็นไปได้เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ส่งผลให้สังคมมีความสุข รมเย็น ซึ่งผู้ประเมินจะนำไปเป็นแนวทางในการประเมินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนศิลา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1 เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีของสังคมและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

ผลจากการประเมินโครงการในครั้งนี้จะเป็นแนวทางให้โรงเรียนบ้านโนนศิลาได้พัฒนาแนวทางการดำเนินโครงการที่มีประสิทธิภาพไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นต่อไป

กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ

ภาพประกอบที่ 2.9 กรอบแนวคิดการประเมินโครงการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมนักเรียน

โรงเรียนบ้านโนนศิลา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 1